

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดในจังหวัดสุพรรณบุรี

Potential Development of Buddhist Tourist Attractions of
Monasteries in Suphanburi Province

โดย

พระมหาอุตัมพงษ์ วุฑฒิวโร, ดร.

พระครูโสภณวีรานูวัตร, ดร.

นายปิ่นณวิชัย แสงหล้า

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760268

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดในจังหวัดสุพรรณบุรี

Potential Development of Buddhist Tourist Attractions of
Monasteries in Suphanburi Province

โดย

พระมหาวุฒิพงษ์ วุฑฒิวีโส, ดร.

พระครูโสภณวีรานูวัตร, ดร.

นายปณณวิชัย แสงหล้า

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ

พ.ศ. ๒๕๖๐

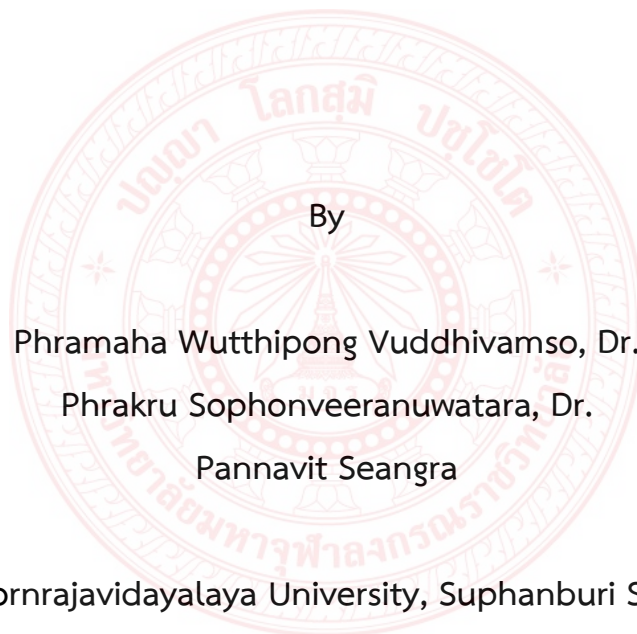
ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760268

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report
Potential Development of Buddhist Tourist Attractions of
Monasteries in Suphanburi Province

By

Phramaha Wutthipong Vuddhivamso, Dr.
Phrakru Sophonveeranuwatara, Dr.
Pannavit Seangra

Mahachulaongkornrajavidyalaya University, Suphanburi Sri Suvannabhumi
Monastic College

B.E. 2560

Research Project founded Mahachulaongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610760268

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

- ชื่อรายงานการวิจัย :** การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดในจังหวัดสุพรรณบุรี
- ผู้วิจัย :** พระมหาอุทัยพงษ์ วุฑฒิวีโส, ดร. พระครูโสภณวีรานุวัตร, ดร.
นายปณณวิชย์ แสงหล้า
- ส่วนงาน :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ
- ปีงบประมาณ :** ๒๕๖๐
- ทุนอุดหนุนการวิจัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาปัญหาทั่วไปและปัญหาและอุปสรรคแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี ๒) เพื่อศึกษาเส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุพรรณบุรี และ ๓) เพื่อนำเสนอการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยศึกษาจากเอกสารสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านประวัติศาสตร์ อภิปรายกลุ่มร่วมกันระหว่างผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์สุพรรณบุรี เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ ความคิดเห็น และประสบการณ์จากผู้เชี่ยวชาญจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญมาเพื่อประมวลวิเคราะห์ตอบโจทยหัวข้อวิจัยด้วยวิธีพรรณนาและเชิงปริมาณ

ผลของการศึกษาวิจัยพบว่า เส้นทาง และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี มีผลการศึกษาพบว่า จังหวัดสุพรรณบุรีมีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีสิ่งดึงดูดใจ ได้แก่ วัด โบราณสถาน และทำเลที่ตั้งที่ดี มีถนนเข้าถึงสะดวก มีเส้นทางท่องเที่ยวหลักคือ เส้นทางจากอำเภอเมืองไปถึงอำเภออู่ทอง เนื่องจากเป็นเส้นทางที่เชื่อมไปยังจังหวัดอื่นได้ มีกิจกรรมหลักคือ กิจกรรมการไหว้และการทำบุญ โดยผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า จังหวัดสุพรรณบุรี มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ตั้งกระจายอยู่ห่างออกจากกันในหลายท้องที่ ซึ่งสภาพการกระจายตัวดังกล่าวส่งผลต่อปัญหาอื่น เช่น ขาดรถรับส่งสาธารณะ ขาดความปลอดภัย ขาดที่พักในท้องที่ห่างไกล นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตเรื่องการขาดการประสานงานกับจังหวัดข้างเคียงและขาดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีความหลากหลายและมีมิติในเชิงลึกที่ต้องอาศัยความเข้าใจประวัติความเป็นมาและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะมีว่า ควรมีการยกระดับศักยภาพและสิ่งดึงดูดใจ ด้วยการสืบค้นและเผยแพร่ความสำคัญ โดยจัดทำผังแม่บทเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาร่วมกับจังหวัดอื่น เช่น พระนครศรีอยุธยา และนครปฐม เพื่อยกระดับเส้นทางและกิจกรรมนำร่องให้ชัดเจน มีกิจกรรมค้นหา

เรื่องราวที่น่าสนใจหรือน่าดึงดูดใจร่วมกันระหว่างภาคีตามเส้นทางนำร่องทั้งในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี-อำเภออู่ทอง และจัดประชุมระหว่างภาคีเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาเรื่องต่าง ๆ เช่น การเข้าถึง ความปลอดภัย โรงแรมที่พัก เป็นต้น ทั้งนี้การทำงานโดยอาศัยผังแม่บทด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ครอบคลุมทั้งเรื่องเส้นทางและกิจกรรมจะช่วยจุดประกายการสร้างความร่วมมือและนำไปสู่การยกระดับศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรีได้อย่างยั่งยืน

Research Titles : Proficiency Development of Buddhist Tourist Attractions of Monastery in Suphanburi Province

Researchers : Phramaha Wutthipong Uddhivamsa Dr. et al.

Department : Mahachulaongkornrajavidyalaya University, Suphanburi Srisuvannabhumi

Fiscal Year : 2560 / 2017

Research Scholarship Sponsor : Mahachulaongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

In this research, an attempt was purposely made to study the potentiality, ways and activities of the Buddhist tourism in Suphanburi province. The research has objectives which are 1) In order to study problems and obstacle ways and activities of the Buddhist tourism in Suphanburi province. 2) to study ways and activities of the Buddhist tourism in Suphanburi province. 3) to present development the potentiality, ways and activities of the Buddhist tourism in Suphanburi province. This research is an applied Research which the Researcher studied from documents, interviewed several savants who has expertise in historical , arrangement a groups discussion between expertise in historical about Suphanburi province in order to collect the knowledge, opinions and experiences from the servant and experts for an evolution analysis as to answer the research problems with the analysis quantities methodology.

The level of the Buddhist tourist potentiality in Suphanburi province was of the average; its attractive places are of temples, ancient sites and good locations wherein the convenient road connections are provided. In this province, the main ways are considerably directed from Meuang district to U-thong district, this is because of its connection to other provinces and the chief activities are of kinds of worship and merit making.

As far as the Buddhist tourism in Suphanburi is concerned, it was suggested by this research that there are many Buddhist tourist places spreading over the province in various locations and thereby precipitating certain problems: lack of public transportation, of safety, and of shelters in remote areas, for instance. Apart from the mentioned problems, there is no coordination with the closed provinces and the

Buddhist tourist activities in which the many sidedness and profound dimensions concerning the proper understanding on its history and Buddhist significant aspects are obviously left out.

It was further suggested by this research that the potentiality and attraction should be gradually increased through the investigation and propagation of its significant characteristics by means of setting up the model scheme of the Buddhist tourist ways with other provinces, Phra Nakhon Si Ayutthaya and Nakhon Pathom so as to clearly promote the Buddhist tourist ways and activities. In doing this, there should be the investigative activities on the interesting matter or the attractive story between the participant members in the proposed areas, Meuang district of Suphanburi to U-thong district. Furthermore, the meeting should be regularly held between the members in order to solve various kinds of issues such as the access, safety and hotel etc. By virtue of the working out through the mentioned model scheme covering all necessary requirements, it will throw the light on the mutual cooperation by which the acceleration of the Buddhist tourist potentiality can be sustainably mad in Suphanburi province respectively.

- ชื่อรายงานการวิจัย :** การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดในจังหวัดสุพรรณบุรี
- ผู้วิจัย :** พระมหาอุทัยพงษ์ วุฑฒิวีโส, ดร. พระครูโสภณวีรานุวัตร, ดร.
นายปณณวิชย์ แสงหล้า
- ส่วนงาน :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ
- ปีงบประมาณ :** ๒๕๖๐
- ทุนอุดหนุนการวิจัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาปัญหาทั่วไปและปัญหาและอุปสรรคแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี ๒) เพื่อศึกษาเส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุพรรณบุรี และ ๓) เพื่อนำเสนอการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยศึกษาจากเอกสารสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านประวัติศาสตร์ อภิปรายกลุ่มร่วมกันระหว่างผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์สุพรรณบุรี เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ ความคิดเห็น และประสบการณ์จากผู้เชี่ยวชาญจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญมาเพื่อประมวลวิเคราะห์ตอบโจทยหัวข้อวิจัยด้วยวิธีพรรณนาและเชิงปริมาณ

ผลของการศึกษาวิจัยพบว่า เส้นทาง และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี มีผลการศึกษาพบว่า จังหวัดสุพรรณบุรีมีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีสิ่งดึงดูดใจ ได้แก่ วัด โบราณสถาน และทำเลที่ตั้งที่ดี มีถนนเข้าถึงสะดวก มีเส้นทางท่องเที่ยวหลักคือ เส้นทางจากอำเภอเมืองไปถึงอำเภออู่ทอง เนื่องจากเป็นเส้นทางที่เชื่อมไปยังจังหวัดอื่นได้ มีกิจกรรมหลักคือ กิจกรรมการไหว้และการทำบุญ โดยผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า จังหวัดสุพรรณบุรี มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ตั้งกระจายอยู่ห่างออกจากกันหลายท้องที่ ซึ่งสภาพการกระจายตัวดังกล่าวส่งผลต่อปัญหาอื่น เช่น ขาดรถรับส่งสาธารณะ ขาดความปลอดภัย ขาดที่พักในท้องที่ห่างไกล นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตเรื่องการขาดการประสานงานกับจังหวัดข้างเคียงและขาดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีความหลากหลายและมีมิติในเชิงลึกที่ต้องอาศัยความเข้าใจประวัติความเป็นมาและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะมีว่า ควรมีการยกระดับศักยภาพและสิ่งดึงดูดใจ ด้วยการสืบค้นและเผยแพร่ความสำคัญ โดยจัดทำผังแม่บทเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ร่วมกับจังหวัดอื่น เช่น พระนครศรีอยุธยา และนครปฐม เพื่อยกระดับเส้นทางและกิจกรรมนำร่องให้ชัดเจน มีกิจกรรมค้นหา

เรื่องราวที่น่าสนใจหรือน่าดึงดูดใจร่วมกันระหว่างภาคีตามเส้นทางนำร่องทั้งในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี-อำเภออู่ทอง และจัดประชุมระหว่างภาคีเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาเรื่องต่าง ๆ เช่น การเข้าถึง ความปลอดภัย โรงแรมที่พัก เป็นต้น ทั้งนี้การทำงานโดยอาศัยผังแม่บทด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ครอบคลุมทั้งเรื่องเส้นทางและกิจกรรมจะช่วยจุดประกายการสร้างความร่วมมือและนำไปสู่การยกระดับศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรีได้อย่างยั่งยืน

Research Titles : Proficiency Development of Buddhist Tourist Attractions of Monastery in Suphanburi Province

Researchers : Phramaha Wutthipong Uddhivamsa Dr. et al.

Department : Mahachulaongkornrajavidyalaya University, Suphanburi Srisuvannabhumi

Fiscal Year : 2560 / 2017

Research Scholarship Sponsor : Mahachulaongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

In this research, an attempt was purposely made to study the potentiality, ways and activities of the Buddhist tourism in Suphanburi province. The research has objectives which are 1) In order to study problems and obstacle ways and activities of the Buddhist tourism in Suphanburi province. 2) to study ways and activities of the Buddhist tourism in Suphanburi province. 3) to present development the potentiality, ways and activities of the Buddhist tourism in Suphanburi province. This research is an applied Research which the Researcher studied from documents, interviewed several savants who has expertise in historical , arrangement a groups discussion between expertise in historical about Suphanburi province in order to collect the knowledge, opinions and experiences from the servant and experts for an evolution analysis as to answer the research problems with the analysis quantities methodology.

The level of the Buddhist tourist potentiality in Suphanburi province was of the average; its attractive places are of temples, ancient sites and good locations wherein the convenient road connections are provided. In this province, the main ways are considerably directed from Meuang district to U-thong district, this is because of its connection to other provinces and the chief activities are of kinds of worship and merit making.

As far as the Buddhist tourism in Suphanburi is concerned, it was suggested by this research that there are many Buddhist tourist places spreading over the province in various locations and thereby precipitating certain problems: lack of public transportation, of safety, and of shelters in remote areas, for instance. Apart from the mentioned problems, there is no coordination with the closed provinces and the

Buddhist tourist activities in which the many sidedness and profound dimensions concerning the proper understanding on its history and Buddhist significant aspects are obviously left out.

It was further suggested by this research that the potentiality and attraction should be gradually increased through the investigation and propagation of its significant characteristics by means of setting up the model scheme of the Buddhist tourist ways with other provinces, Phra Nakhon Si Ayutthaya and Nakhon Pathom so as to clearly promote the Buddhist tourist ways and activities. In doing this, there should be the investigative activities on the interesting matter or the attractive story between the participant members in the proposed areas, Meuang district of Suphanburi to U-thong district. Furthermore, the meeting should be regularly held between the members in order to solve various kinds of issues such as the access, safety and hotel etc. By virtue of the working out through the mentioned model scheme covering all necessary requirements, it will throw the light on the mutual cooperation by which the acceleration of the Buddhist tourist potentiality can be sustainably mad in Suphanburi province respectively.

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญแผนภาพ.....	ณ
สารบัญตาราง.....	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย.....	๔
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....	๖
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	๘
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	๑๔

๒.๓ ประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในสุพรรณบุรี.....๒๑

๒.๔ ประวัติความเป็นมารัฐสุพรรณภูมิและพุทธศิลป์แบบอู่ทอง.....๒๖

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....๓๔

๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....๕๗

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....๕๘

๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....๕๘

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....๕๙

๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....๖๓

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล.....๖๔

๓.๕ กระบวนการวิจัย.....๖๖

บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....๕๗

๔.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม.....๖๙

๔.๒ การวิเคราะห์ความเห็นในเรื่องการพัฒนาศักยภาพวัดและแหล่งท่องเที่ยว.....๗๑

๔.๓ การสอบถามความเห็นในเรื่องปัญหาและอุปสรรคนักท่องเที่ยว.....๗๕

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย.....๗๖

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....๗๙

๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....๗๙

๕.๒ อภิปรายผล.....๘๒

๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....๙๑

๕.๓ ข้อเสนอแนะเรื่องการสืบค้นและเผยแพร่.....๙๘

บรรณานุกรม..... ๑๐๐

ภาคผนวก..... ๑๐๖

ผนวก ก. เครื่องมือและแบบสอบถามการวิจัย..... ๑๐๗

ผนวก ข. ภาพกิจกรรมการดำเนินการวิจัย..... ๑๑๔

ประวัติผู้วิจัย..... ๑๑๙

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดการวิจัย.....๕๗

แผนภาพที่ ๕.๑ เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาที่เชื่อมโยงกับจังหวัดโดยรอบ.....๙๓

แผนภาพที่ ๕.๒ เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาเดิมกับเส้นทางใหม่.....๙๔

แผนภาพที่ ๕.๓ เส้นทางท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี.....๙๖

แผนภาพที่ ๕.๔ ผังเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในอำเภออู่ทอง.....๙๗

สารบัญตาราง

ตารางที่ ๓.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๕๗
ตารางที่ ๓.๒ วิธีการรวบรวมข้อมูล.....	๖๗
ตารางที่ ๓.๓ กระบวนการวิจัย.....	๖๖
ตารางที่ ๔.๑ วิธีการรวบรวมข้อมูล.....	๖๗
ตารางที่ ๔.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับค่าเฉลี่ยนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมวัดและแหล่ง ท่องเที่ยว.....	๗๑
ตารางที่ ๔.๓ ผลการวิเคราะห์ระดับค่าเฉลี่ยนักท่องเที่ยวถึงการรับรู้ประวัติและเส้นทางตาม รอยพระพุทธศาสนา.....	๗๒
ตารางที่ ๔.๔ ผลการวิเคราะห์ระดับค่าเฉลี่ยนักท่องเที่ยวถึงความรู้ความเข้าใจในงานพุทธ ศิลป์ และความรู้สึกถึงพระพุทธเจ้า.....	๗๓
ตารางที่ ๔.๕ ผลการวิเคราะห์ระดับค่าเฉลี่ยนักท่องเที่ยวถึงการรับรู้ประวัติและเส้นทางตาม รอยพระพุทธศาสนา.....	๗๔
ตารางที่ ๕.๑ แสดงการสรุปผลงานวิจัยตามวัตถุประสงค์.....	๘๑
ตารางที่ ๕.๒ ข้อสังเกตที่มีต่อข้อมูลผลการสำรวจศักยภาพ.....	๘๓
ตารางที่ ๕.๓ ข้อสังเกตด้านความรู้ความเข้าใจของนักท่องเที่ยว.....	๘๕
ตารางที่ ๕.๔ ข้อสังเกตด้านกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจ.....	๘๘
ตารางที่ ๕.๕ ข้อสังเกตด้านปัญหาและอุปสรรค.....	๘๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ในงานวิจัยฉบับนี้ คณะผู้วิจัยได้อ้างอิงข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยใช้อักษรย่อแทนชื่อเต็มคัมภีร์ตามระบบอ้างอิงเล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่าง ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๘๔/๔๒๙. หมายถึง มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๒ ข้อ ๔๘๔ หน้า ๔๒๙ เป็นต้น

สำหรับอรรถกถาภาษาไทย จะใช้ของฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแปล รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วย เล่มที่/ข้อ/หน้า ตัวอย่างเช่น ม.ม.อ. (ไทย) ๑/๒๓/๓๘๔. หมายถึง มัชฌิมนิกาย ปปัญจสุทนี มูลปณณาสก์อรรถกถา เล่มที่ ๑ ข้อ ๒๓ หน้า ๓๘๔ เป็นต้น

พระสุตตันตปิฎก

อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิบาต	ชาดก (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ขุ.ข.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ปรมัตถโชติกา	ขุททกปาฐอรรถกถา	(ภาษาไทย)
---------------	---	------------	--------------	-----------------	-----------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

๑.๑.๑ สถานการณ์การท่องเที่ยวในอาเซียนและประเทศไทย

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมสำคัญของประเทศไทยและของกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งมีศักยภาพในการพัฒนาต่อยอดในหลายด้าน หากเปรียบเทียบศักยภาพการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวระหว่างประเทศอาเซียน ประเทศไทยนับว่ามีศักยภาพเป็นอันดับที่สาม รองจากสิงคโปร์และมาเลเซีย^๑ โดยประเทศสิงคโปร์ยังถูกจัดเป็นอันดับ ๑๐ ของประเทศที่มีขีดความสามารถด้านการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวในระดับโลก ในขณะที่ประเทศมาเลเซียอยู่ในอันดับที่ ๓๔ และประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ ๔๓ แม้ว่าในภาพรวมประเทศสิงคโปร์จะมีขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวเป็นอันดับหนึ่งในภูมิภาค โดยเฉพาะในเรื่องของความพร้อมของภาครัฐและภาคธุรกิจ แต่หากพิจารณาในส่วนที่เป็นความพร้อมด้านทุน/ทรัพยากรท่องเที่ยวแล้วจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยกลับมีความพร้อมที่ดีเป็นอย่างยิ่ง

การเปิดเสรีเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศอาเซียน (AEC) นับจากปี ๒๕๕๘ ก่อให้เกิดความร่วมมือด้านท่องเที่ยวในหลากหลายประเด็น แต่ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดปัญหาการแข่งขันส่วนแบ่งตลาดในธุรกิจท่องเที่ยวและโรงแรม ทำให้ธุรกิจนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็น SMEs เสียเปรียบธุรกิจข้ามชาติ นโยบายรัฐบาลไทยตามแผนบริหารราชการแผ่นดิน ปี ๒๕๕๘-๒๕๖๑ มุ่งมั่นพัฒนาประเทศให้ รอดพ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจโลก และพัฒนาไปสู่การเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน พร้อมทั้งมุ่งมั่นจะสร้างความสามัคคีปรองดองให้เกิดขึ้น สร้างความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง โดยยึดหลักการบริหารที่มีความยืดหยุ่นที่คำนึงถึงพลวัตการเปลี่ยนแปลง รวมถึงส่งเสริมให้ท้องถิ่นในทุกภูมิภาค มีความเข้มแข็งและเติบโตได้ด้วยตนเอง

สำหรับเรื่องการส่งเสริมการท่องเที่ยว รัฐบาลไทยเน้นเป้าประสงค์เพิ่มจำนวนและรายได้จากการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นการปรับพื้นฐานการท่องเที่ยวทั้งในเชิงโครงสร้างและการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ^๒ รวมถึงที่สำคัญคือทำตลาดเชิงรุกในรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ๆ ที่จะช่วย

^๑ World Economic Forum (WEF), Travel & Tourism Competitiveness Index 2013 WEF GlobalCompetitivenessReport2013-2014.Retrievedfrom

http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf

^๒ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, (กรุงเทพฯ: การส่งเสริมและเผยแพร่, ๒๕๕๒), หน้า ๒๒-๒๔.

พัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเดิมที่มี โดยได้กำหนดนโยบายสำคัญคือ ๑) การท่องเที่ยวเติบโตอย่างสมดุลและยั่งยืน ๒) ประเทศไทยมีภาพลักษณ์ที่ดีในสายตานักท่องเที่ยว ๓) รายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติเพิ่มขึ้น ๔) พื้นที่เป้าหมายได้รับการประกาศเขตพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สามารถตอบสนองนโยบายสร้างรายได้และพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ๕) จำนวนและรายได้จากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวกลุ่มไมซ์ (MICE) ในประเทศไทยเพิ่มขึ้น ๖) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานโครงข่ายทางหลวงที่สนับสนุนแหล่งท่องเที่ยว ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ ก็มียุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน มีแนวทางในการพัฒนาปรับโครงสร้างภาคบริการ ให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มกับสาขาบริการที่มีศักยภาพและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมบนฐานความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมมีกรอบแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ ๒ แนวทางหลัก คือ ๑) พื้นฟูและพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยการฟื้นฟูพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลักที่เชื่อมโยงมโหรี พัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจของธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพสูง ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และกระแสดความต้องการของตลาดโลก เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และสัมผัสวิถีชีวิตชุมชน รวมทั้งส่งเสริมการดำเนินกลยุทธ์ทางการตลาดรูปแบบใหม่ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าและขยายไปยังตลาดใหม่ๆ ที่มีศักยภาพ ๒) บริหารจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงความสมดุลและความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว พัฒนายกระดับมาตรฐานสินค้าและบริการ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มีคุณภาพและเพียงพอ และบูรณาการการท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติรวมทั้งสาขาการผลิตและบริการอื่น ๆ

๑.๑.๒ การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี

หน่วยงานภาครัฐของจังหวัดสุพรรณบุรีให้ความสำคัญกับการส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยว โดยได้กำหนดแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับจังหวัดระยะ ๓ ปี ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๑ ได้กำหนดยุทธศาสตร์ให้มีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวสู่สากลควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน^๓ มีเป้าประสงค์ คือ ๑) เพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าท้องถิ่น ๒) อนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และมีกลยุทธ์ คือ ๑) พัฒนาระบบบริหารจัดการและสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวและทรัพยากรภายใต้การมีส่วนร่วม ๒) พัฒนาและปรับปรุง

^๓ กรมการท่องเที่ยว, คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว, (กรมการท่องเที่ยว:กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๕๘), หน้า ๔๔-๕๗.

แหล่งท่องเที่ยว ส่งเสริมกิจกรรมประเพณี วัฒนธรรมและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ๓) พัฒนาศักยภาพสถานประกอบการ ผู้ประกอบการ และบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ๔) พัฒนาด้านการสื่อสารการตลาดและการประชาสัมพันธ์^๔

อย่างไรก็ดี ขณะนี้จังหวัดสุพรรณบุรียังไม่มีการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาอย่างเต็มรูปแบบและยังไม่มีแผนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา แม้จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาไหว้พระอยู่อย่างต่อเนื่อง ด้วยเพราะสุพรรณบุรีเป็นแหล่งอารยธรรมเก่าแก่อย่างน้อย ๒ สมัย คือในสมัยทวารวดีและกรุงศรีอยุธยา ในสมัยทวารวดี พุทธศาสนาเถรวาทเคยมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นครั้งแรก มีเมืองสำคัญเกิดขึ้นในฝั่งตะวันตก เช่น เมืองนครปฐม เมืองคูบัว-ราชบุรี และเมืองอู่ทอง-สุพรรณบุรี ปัจจุบันนี้ทางสำนักศิลปากรที่ ๒ ได้ขุดพบโบราณสถานและวัตถุจำนวนมากที่แสดงให้เห็นว่า เมืองอู่ทองในสุพรรณบุรีเคยเป็นพื้นที่สำคัญที่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเริ่มบุกเบิก และเผยแพร่นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๙ และค่อยๆ มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมากในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ ก่อนจะเสื่อมลงไปในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ส่วนในสมัยอยุธยา วัดในสุพรรณบุรีก็กลับมามีความเจริญรุ่งเรืองอีกครั้ง เกิดเมืองสำคัญกระจายไปทั่วทุกภูมิภาค พร้อมไปกับเมืองเชียงใหม่ เมืองสุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย พระนครศรีอยุธยา โดยปัจจุบันทางสำนักศิลปากรที่ ๒ เองก็ได้ดำเนินการขุดค้นและบูรณะโบราณสถานหลายแห่ง และพบหลักฐานสำคัญว่า วัดในเมืองสุพรรณหรือในแคว้นซึ่งขณะนั้นมีชื่อว่า สุพรรณภูมิ นับเป็นกลุ่มวัดสำคัญอันเป็นต้นกำเนิดสายหนึ่งของอารยธรรมกรุงศรีอยุธยาและยังมีบทบาทสำคัญต่อการรับเอาพระพุทธศาสนาจากลังกาเข้ามาสู่เมืองสยาม วัดสำคัญในเมืองอู่ทอง ได้แก่ พุทธมหาสถานพุทธมณฑลพระแกะสลักหน้าผาพระบุษยคีรีศรีสุวรรณภูมิ วัดเขาพระ วัดเขาติสลัก เป็นต้น ส่วนวัดสำคัญในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี ได้แก่ วัดป่าเลไลยก์ วัดพระรูป วัดพระศรีมหาธาตุ วัดแค วัดพระลอย เป็นต้น^๕

จะเห็นได้ว่าในจังหวัดสุพรรณบุรีมีวัดที่มีคุณค่าเนื่องในพุทธศาสนาหลายแห่ง ซึ่งมีศักยภาพที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาได้ มีศักยภาพที่จะพัฒนาให้มีเส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวที่น่าสนใจได้ สืบเนื่องจากศักยภาพดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีงานวิจัยที่ทำการศึกษาเส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของวัด และศาสนสถานในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยเฉพาะในเขตพื้นที่เมืองโบราณอู่ทองและเขตเมืองเก่า

^๔ กระทรวงวัฒนธรรม, แผนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของสังคมไทยระยะที่ ๑๐. ค้นเมื่อ ๒๔ มกราคม ๒๕๕๔, จาก <http://www.mculture.go.th>, ๒๕๕๐.

^๕ กรมศิลปากร, วัดและศาสนสถานสำคัญ โบราณสถาน โบราณวัตถุ, (กรมศิลปากร, ๒๕๔๙), หน้า ๓๐๑-๓๐๔.

สุพรรณบุรี โดยผลที่ได้จากการวิจัยจะช่วยให้เกิดแนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดและแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดเส้นทางและกิจกรรมตามรอยพระพุทธศาสนา อันจะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดสุพรรณบุรีโดยภาพรวม ขณะเดียวกันยังอาจช่วยนำร่องสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดอื่นไปพร้อมกัน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาปัญหาสภาพทั่วไปและปัญหาและอุปสรรคแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี
๒. เพื่อศึกษาเส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุพรรณบุรี
๓. เพื่อนำเสนอการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดในจังหวัดสุพรรณบุรี

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ สภาพทั่วไปและปัญหาและอุปสรรคแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ เส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุพรรณบุรี เหมาะสมหรือไม่ อย่างไร
- ๑.๓.๓ แนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดในจังหวัดสุพรรณบุรี ควรเป็นอย่างไร

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑) ขอบเขตด้านเนื้อหา ครอบคลุมเนื้อหา ๒ เรื่อง

๑. ศึกษาสภาพทั่วไปและการดำเนินงานรวมถึงแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของอำเภออุททอง เช่น พุทธมหาสถานพุทธมณฑลพระแกะสลักหน้าผาพระปุชยคีรีศรีสุวรรณภูมิ วัดเขาพระ วัดเขาศีลสัก
๒. ศึกษาสภาพทั่วไปและการดำเนินงานรวมถึงแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของอำเภอเมืองเช่น วัดป่าเลไลยก์ วัดพระรูป วัดพระศรีมหาธาตุ วัดแค วัดพระลอย

๓. จัดทำเส้นทางแผนที่ภูมิศาสตร์สารสนเทศ (GPS) และแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา (๗ ด้าน)

๒) ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มประชากรในงานวิจัยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนหลัก

๑. กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเยี่ยมเยือนวัด/แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสุพรรณบุรี

๒. กลุ่มตัวแทนภาคีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มครูอาจารย์ กลุ่มบริษัทท่องเที่ยว กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ/นักวิชาการ

๓) ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ในการวิจัยครอบคลุม ๒ อำเภอ

๑. อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

๒. อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี

๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑. **การพัฒนา** หมายถึง ทำให้เจริญได้แก่ทำสถานที่นั้น ๆ ให้เจริญขึ้น ในที่นี้หมายถึงการทำแหล่งท่องเที่ยวให้เจริญเพิ่มขึ้น โดยมีการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววันั้น ๆ ให้พัฒนาในหลายด้านเช่นด้านคมนาคม ด้านการดูแลสถานที่ท่องเที่ยว ด้านการพัฒนาภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการพัฒนาการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ด้านการพัฒนาดูแลเรื่องเรื่องความสะอาด ด้านการพัฒนาดูแลด้านความปลอดภัยในสถานที่ท่องเที่ยว ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของสถานที่ท่องเที่ยววันั้นๆ เป็นต้น

๒. **ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา** หมายถึง ภาวะแฝง อำนาจหรือคุณสมบัติที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่าง ๆ อาจทำให้พัฒนาหรือให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้ ในงานวิจัยนี้ยังมีนัยยะครอบคลุมคุณสมบัติ ๗ ด้าน ดังนี้ ๑) ด้านสิ่งดึงดูดใจ เป็นแหล่งที่มีสิ่งดึงดูดใจทำให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนสักการะและได้สัมผัสคุณค่าพระพุทธศาสนาได้ ๒) ด้านการเข้าถึง เป็นแหล่งที่นักท่องเที่ยวเข้าถึงได้โดยสะดวก ๓) ด้านที่พัก เป็นแหล่งที่มีที่พักสะอาดเรียบง่ายและอยู่ไม่ห่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ มากนัก ๔) ด้านความปลอดภัย เป็นแหล่งที่มีความปลอดภัย ๕) ด้านกิจกรรมสนับสนุน เป็นแหล่งที่มีการจัดกิจกรรมในช่วงเทศกาลต่าง ๆ เช่น งานบุญ งานบวช งานประเพณี เป็นต้น ๖) ด้านรายการนำเที่ยว เป็นแหล่งที่มีเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธเชื่อมโยงกับแหล่งอื่น ๆ เช่นเดียวกันกับสังเวชนียสถานในประเทศอินเดีย ๗) ด้านสังคมวัฒนธรรม เป็นแหล่งที่มีผู้คนในท้องถิ่นซึ่งมีความเป็นมิตรและมีวัฒนธรรมที่ดีงามซึ่งเอื้อต่อการสืบทอดพระพุทธศาสนา

๓. แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งมีคุณสมบัติแฝงอยู่ในวัด ศาสนสถาน หรือสถานที่ต่าง ๆ ที่สามารถช่วยดึงดูดบุคคล นักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมและได้สัมผัสคุณค่าพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยอยู่ในพื้นที่ ๒ อำเภอคือ อำเภออู่ทอง ได้แก่พุทธมहाสถานพุทธมณฑลพระแกะสลักหน้าผาพระบุษยคีรีศรีสุวรรณภูมิ วัดเขาพระ วัดเขาดีสลัก และอำเภอเมือง ได้แก่วัดป่าเลไลยก์ วัดพระรูป วัดพระศรีมหาธาตุ วัดแค วัดพระลอย

๔. เส้นทางท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา หมายถึง เส้นทางที่เชื่อมระหว่างสถานที่ต่างๆ โดยสถานที่เหล่านั้นควรเป็นสถานที่ซึ่งเคยมีเหตุการณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น และเหตุการณ์สำคัญเหล่านั้นก็ควรเป็นเหตุการณ์ที่มีคุณค่าต่อการจดจำหรือเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาจิตใจ สำหรับงานวิจัยนี้ เส้นทางตามรอยพระพุทธศาสนาถือเป็นเส้นทางสำหรับบุคคลที่ต้องการเรียนรู้คุณค่าดังกล่าว ผลที่ได้จากการเรียนรู้คือการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจการเพิ่มพูนวิริยะและศรัทธาในพระพุทธศาสนา อันท้ายที่สุดจะยังประโยชน์กลับมาสู่การพัฒนาตนเอง

๕. กิจกรรมท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัด หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นในสถานที่ต่างๆ โดยเป็นสถานที่ซึ่งเคยเกิดเหตุการณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนา และเป็นเหตุการณ์ที่มีคุณค่าต่อการจดจำหรือเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาจิตใจ สำหรับงานวิจัยนี้ กิจกรรมตามรอยพระพุทธศาสนาถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญสำหรับบุคคลที่ต้องการเรียนรู้คุณค่าทางพระพุทธศาสนา ดังกล่าว กิจกรรมเหล่านี้ยกตัวอย่างเช่น การทำบุญ การทำวัตรสวดมนต์ การสวดคาถาแผ่เมตตา การปฏิบัติธรรม ที่จัดทำในโบสถ์ วิหาร ศาลาทำบุญ เมรุเผาศพ และที่สำคัญมีพระอยู่ประจำ มีทั้งเจ้าอาวาสและพระลูกวัด มีจำนวนมากน้อยตามแต่ละวัด เป็นที่ทำกิจของสงฆ์และเป็นสถานที่ชาวพุทธมาปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะวันพระ วันที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น

๑.๕ ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

๑. ทราบและกำหนดเส้นทางและกิจกรรมตามรอยพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อให้เข้าใจถึงปัญหาและอุปสรรคของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี

๒. จัดทำฐานข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดต่าง ๆ ในจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือมหาเถรสมาคม เพื่อเป็นแนวทางในการท่องเที่ยวเชิงพุทธต่อไป

๓. ได้แนวทางเพื่อเป็นรูปแบบนำร่องความร่วมมือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธกับเครือข่ายภาคีในจังหวัดใกล้เคียงหรือในภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศ

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทที่ผ่านมา ผู้วิจัยนำเสนอความเป็นมา วัตถุประสงค์ และสิ่งที่คาดว่าจะได้รับ กล่าวคือ งานวิจัยนี้มีความเป็นมาจากการที่นโยบายภาครัฐกำลังให้ความสำคัญกับการพัฒนาวัดและแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ ครอบคลุมทั่วประเทศทุกภูมิภาค รวมถึงวัด/แหล่งท่องเที่ยวในสุพรรณบุรี ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวในประเทศไทยก็ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มจากสินค้าและบริการรูปแบบใหม่ๆ ที่จะเน้นการสัมผัสประสบการณ์เชิงลึก รวมถึงประสบการณ์ที่ได้รับจากการตามรอยพระพุทธศาสนา ทำให้งานวิจัยนี้เห็นความสำคัญในการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาศักยภาพวัดและแหล่งท่องเที่ยวในสุพรรณบุรี

งานวิจัยกำหนดวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อศึกษาปัญหาสภาพทั่วไปและปัญหา และอุปสรรคแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อศึกษาเส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อนำเสนอการพัฒนา ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดในจังหวัดสุพรรณบุรี

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งเนื้อหาเป็น ๖ ส่วนดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีการท่องเที่ยววัฒนธรรม
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ๒.๓ ประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในสุพรรณบุรี
- ๒.๔ ประวัติความเป็นมารัฐสุพรรณภูมิและพุทธศิลป์แบบอู่ทอง
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

เนื้อหาส่วนแรก คือ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดการท่องเที่ยวที่เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสประสบการณ์เชิงลึก ได้ร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรทางสังคม ทรัพยากรทางวัฒนธรรม และพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อร่วมสืบต่อให้กับอนุชนรุ่นหลัง

เนื้อหาส่วนที่สอง คือ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นแนวคิดที่เน้นให้เกิดกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยภาคีต่างๆ ได้มาร่วมทำงานกัน โดยมีชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นเป็นภาคีหลักในสร้างสรรค์และขับเคลื่อนกิจกรรมท่องเที่ยวให้เกิดขึ้น

เนื้อหาส่วนที่สาม คือ ประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในสุพรรณบุรี เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้สำรวจ สืบค้น และรวบรวมเรื่องราวประวัติพระพุทธศาสนาในสุพรรณบุรี ตั้งแต่ยุคทวารวดี ยุคเขมร ยุคสุพรรณภูมิ ยุคอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ข้อมูลประวัติความเป็นมาพระพุทธศาสนาดังกล่าวนับเป็นสาระสำคัญที่จะใช้ในการกำหนดเส้นทางและกิจกรรมที่ใช้ในการท่องเที่ยวในบทต่อไป

เนื้อหาส่วนที่สี่ คือ ประวัติความเป็นมาของรัฐสุพรรณภูมิและพุทธศิลป์อุททอง กล่าวถึงเรื่องราวของรัฐสุพรรณภูมิซึ่งเป็นบ้านเมืองยุคทองที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด และมีบทบาทสำคัญคือเรื่องขุนช้างขุนแผนที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและความเชื่อในพุทธศาสนาในสมัยอดีต นอกจากนี้ยังเป็นยุคที่มีงานพุทธศิลป์แบบอุททองซึ่งเป็นงานที่มีลักษณะเฉพาะตัว เป็นสิ่งสำคัญที่นักท่องเที่ยวและบุคคลภายนอกต้องการมาชม

เนื้อหาส่วนที่ห้า คืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยยกตัวอย่างงานมา ๑๐ ชิ้น มีเนื้อหาสาระสำคัญแตกต่างกันไป ผู้วิจัยนำเนื้อหาสารดังกล่าวมาประยุกต์เข้ากับงานวิจัยนี้ได้แก่ ประเด็นเรื่อง ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ๗ ด้าน คือ สิ่งดึงดูด การเข้าถึง ที่พัก ความปลอดภัย กิจกรรมสนับสนุน รายการนำเที่ยว สังคมวัฒนธรรม รวมถึงประเด็นเรื่องความเข้าใจในพระพุทธศาสนา

เนื้อหาส่วนสุดท้าย คือกรอบแนวคิดการวิจัย ผู้วิจัยมีกรอบวิจัยที่เน้นหาความสอดคล้องต้องกัน (Correspondence) ระหว่างข้อเท็จจริงกับข้อคิดเห็น กำหนดสมมุติฐานงานวิจัยว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่เหมาะสมก็คือ แหล่งท่องเที่ยวที่มีหลักฐานอยู่จริง แต่ขณะเดียวกันก็มีนักท่องเที่ยวสนใจ ทั้งนี้หากสามารถกำหนดสถานที่หลัก (Node) ที่มีความเหมาะสมในแผนที่ ก็ย่อมสามารถกำหนดเส้นทาง (Path) และกิจกรรม (Activities) ตามรอยพุทธศาสนาที่เหมาะสมได้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๑.๑ ความเป็นมาของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา^๑ กล่าวว่า แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็เหมือนแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีทั้งภาครัฐและเอกชนในการตระหนักถึงการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม จึงก่อให้เกิดกระแสเรียกร้องหลัก ๓ ประการ

^๑ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๒-๑๑๘.

๑) กระแสความต้องการของชาวโลกให้เกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยเป็นกระแสนี้ความต้องการของคนทั่วโลกที่ต้องการให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นจนถึงขอบข่ายกว้างขวางทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศ เพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพไว้

๒) กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว โดยเป็นกระแสนี้ความต้องการที่มีมากขึ้น โดยต้องการได้รับความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวมากกว่าเพียงความสนุกเพลิดเพลินอย่างเดียว เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่

๓) กระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเป็นกระแสนี้ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อเป็นหลักประกันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนท้องถิ่นยอมรับในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

จากกระแสดังกล่าวก่อให้เกิดการตื่นตัวในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ขึ้น เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม จึงเป็นสาเหตุสำคัญให้เกิดการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้น ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือน มีนาคม ปี ค.ศ. ๑๙๙๐ (พ.ศ. ๒๕๓๕)^๒ จากผลของการประชุมครั้งนี้ทำให้เกิดการให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า เป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของ นักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่น ในขณะเดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาสิ่งต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง ซึ่งความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ พร้อมทั้งรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศได้ด้วย

จากหมายดังกล่าว สามารถนำมาแปลเป็นหลักการเบื้องต้น และสร้างกรอบนโยบาย และแนวทางปฏิบัติของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จึงทำให้ประเทศต่างๆ ต่างคิดหารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ เพื่อไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นเหตุให้มีการประชุม Earth Summit ขึ้นที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๙๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕)^๓ ในที่ประชุมมุ่งเน้นความสนใจทั่วโลกสู่ประเด็นเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และสรุปบทเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และได้มีการลงนามอันเป็นจุดกำเนิดแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม

^๒ กรมการพัฒนาชุมชน, การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเรื่องรูปแบบและวิธีการสร้างมาตรฐานชุมชนเข้มแข็ง, (กรุงเทพฯ: กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา, ๒๕๔๓), หน้า ๔๙-๕๗.

^๓ คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, คู่มือยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับประเทศไทย, (กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., ๒๕๕๑), หน้า ๔๐๘.

๒.๑.๒ หลักของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๑) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว นั้น เพื่อเป็นข้อมูลให้แก่ นักท่องเที่ยวในการเพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ในการเข้าชม ในขณะที่เดียวกันก็จะก่อให้เกิดความ ภาควุมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

๒) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการปลูกฝังสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิด ความรัก ห่วงแหน รักษา และดึงชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตน และได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจ้างงาน การบริการนำเที่ยว การให้บริการขนส่ง การให้บริการที่พัก การขายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

๓) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจใน วัฒนธรรมและได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๔) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน หรือของชุมชนอื่น รวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และผู้คนของตนเอง

สรุปหลักการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องมีกระบวนการรวบรวมข้อมูลทาง ประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยว สร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนให้มีความผูกพันกับชุมชน สร้างการ เรียนรู้ให้นักท่องเที่ยว และให้ความเคารพในวัฒนธรรมของชุมชนอื่นๆ อย่างทั่วถึงเท่าเทียม

๒.๑.๓ ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญมีอยู่ ๔ ประการ^๔ คือ

๑) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญ กับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากร ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อสามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

๒) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการ อย่างยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าด้วยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อมหรือกระทบน้อยที่สุด

๓) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถี ชีวิตท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการ ศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

^๔ ชาลววิทย์ เกษตรศิริ, การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย ,๒๕๔๐), หน้า ๒๒-๒๔.

๔) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว และประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๕) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ผู้ชมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

๖) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของการบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๗) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยยึดหลักที่ว่าต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๘) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ และความสะอาดของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุกๆ ด้าน และต้องดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

๙) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยยึดหลักที่ว่าต้องป้องกันรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด เพื่อให้นักท่องเที่ยวอบอุ่นใจ

สรุปได้ว่าลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ มีการจัดการที่ยั่งยืน คำนึงถึงวิถีชุมชน ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม เปิดตลาดเชิงอนุรักษ์ สร้างประสบการณ์อย่างพึงพอใจ ดูแลรักษาพื้นที่ให้สะอาดเสมอ และคำนึงถึงความปลอดภัยของทุกฝ่าย

๒.๑.๓ องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา^๕ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามองตัวเองอย่างเข้าใจในสรรพสิ่งของโลกที่ไม่สามารถแยกตัวออกจากกันได้ ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ฉะนั้นองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญจึงควรมี ๖ ด้านดังต่อไปนี้

^๕ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา , การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์, ๒๕๔๘),

๑) องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ ๑๐ ประการ คือ ๑.ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น ๒.โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ ๓.งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้างผังเมืองรวมทั้งซากอาคาร ๔. ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และแกะสลัก ๕. ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา ๖.ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ ๗.ภาษา และวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา ๘.วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ขนบธรรมเนียมการรับประทาน อาหาร ๙.ประเพณี วัฒนธรรม พื้นบ้าน ขนบธรรมเนียม และเทศกาลต่าง ๆ ๑๐.ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

๒) องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อมโดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้อง

๓) องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยผู้ประกอบการท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และได้ผลตอบแทนในกำไรสู่ธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๔) องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ นักท่องเที่ยวคุณภาพได้รับรู้และได้ประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๕) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการตลาดท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

๖) องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๒.๑.๔ ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา^๖ กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวชมโบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน อีกทั้งศึกษาความเชื่อ พิธีกรรมต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวด้วย โดยแบ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นประเภทได้ ๕ ประเภท คือ

๑) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว โดยได้รับความรู้และความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

๒) การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่น นั้น ๆ จัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์และศึกษาความเชื่อนั้น เกิดการยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่าง ๆ อีกทั้งได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อการรักษา มรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

๓) การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism/ Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษโดดเด่น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ได้ดูผลงานสร้างสรรค์ และเข้าใจภูมิปัญญาพื้นบ้าน อีกทั้งมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อ การรักษา

^๖ อ้างแล้ว

มรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

๔) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือแข่งขันการกีฬา โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดรายการกีฬาตามเส้นทางที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกีฬาได้สนุกสนานเพลิดเพลินกับการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือการแข่งขันกีฬา ในขณะเดียวกันก็ได้ไปยังแหล่งท่องเที่ยวตามเส้นทางรายการกีฬาทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม

๕) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Health Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหรือฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม เช่น การนวดตัว นวดฝ่าเท้า การอบสมุนไพร การประคบสมุนไพร การฝึกกายบริหาร การฝึกสมาธิ เป็นต้น เพื่อเสริมสร้างสุขภาพและคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยว บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

๒.๒ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

๒.๒.๑ แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนานุกรม^๗ ระบุว่าแนวคิดและต้นกำเนิดของคำว่า อีโคทัวร์ริซึม (ecotourism) มาจากประเทศตะวันตก มีการให้คำนิยามคำนี้หลากหลายขึ้นอยู่กับภูมิหลังของแต่ละคนหรือสังคมที่ผู้เขียนหรือนักวิชาการคลุกคลีอยู่ โดยส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาที่คู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในบริบทสังคมไทยที่คนกับธรรมชาติมีความผูกพันใกล้ชิดกัน แนวคิดนี้จึงเน้นบทบาทของคนและชุมชนมากขึ้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)^๘ ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า “การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรม

^๗ พจนานุกรม, คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน, (กรุงเทพฯ :โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๘, ๑๗๙.

^๘ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, รายงานสรุปฉบับผู้บริหารโครงการศึกษาตลาดท่องเที่ยวกลุ่มประเทศอาเซียน, (กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๖), หน้า ๖๖, ๘๘.

ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษา ระบบนิเวศอย่างยั่งยืน” ซึ่งมองว่าคนและชุมชนเข้าไปมีบทบาทในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วมกับส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยมีแหล่งธรรมชาติเป็นฐาน

จากบทเรียนของการพัฒนาประเทศ โครงการพัฒนาหลายโครงการเป็นโครงการที่ดี แต่ไม่สามารถทำได้เนื่องจากมองที่โครงการเป็นตัวตั้งไม่ได้มองที่ประชาชน ดังนั้น การให้บทบาทและความสำคัญของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในส่วนขององค์กรประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เห็นว่าหากจะให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยั่งยืน ต้องมองที่ชุมชนเป็นศูนย์กลาง จึงเกิดแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community base sustainable tourism) คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม ๕ ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ

นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะรุกคืบเข้าไปถึง หรือต้องการเปิดเผยชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ให้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผน การบริหารจัดการทรัพยากรและกระจายอำนาจการตัดสินใจโดยเน้นความสำคัญของการจัดการธรรมชาติแวดล้อมและใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน

ในช่วงสิบปีที่ผ่านมาคำว่า **Community-based Tourism : CBT** การท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนเป็นฐานการบริหารจัดการ "การท่องเที่ยวโดยชุมชน" เป็นที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายในหลายๆความหมาย ความเข้าใจและประสบการณ์ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ เป็นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการด้านโฮมสเตย์ ที่ต้องมี "ชุมชน" เป็นส่วนประกอบสำคัญ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวกลายเป็นเครื่องมือที่รัฐบาลให้ความสำคัญเนื่องจากมีความสำคัญต่อการสร้างรายได้ เพื่อพัฒนาประเทศอย่างมากและยังเป็นรายได้ที่เป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ และมีการกระจายไปในหลายภาคอย่างค่อนข้างชัดเจน เช่นการเดินทาง ที่พัก การซื้อของที่ระลึก ภัตตาคาร ร้านค้าต่างๆ จึงมีการประกอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งโดยตรงและทางอ้อม ขยายมากขึ้น เช่นการเพิ่มขึ้นของสถานที่พัก ทั้งโรงแรมไปถึงที่พักแบบพื้นบ้านที่เรียกว่าโฮมสเตย์ การเพิ่มขึ้นของร้านอาหาร และแหล่งบริการอื่นๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้ง

ในและต่างประเทศ และการขยายตัวไปในแทบทุกภูมิภาคของไทย ก่อให้เกิดการตื่นตัวเพราะมองว่าเป็นเรื่องง่ายที่จะมีรายได้เพิ่มจากการท่องเที่ยว ที่เป็นผู้มาซื้อสินค้าถึงที่ไม่ว่าจะที่ใดก็ตาม

แต่จากการที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีจำกัดไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ซึ่งผู้ดูแลหรือเป็นเสมือนเจ้าของก็คือประชาชนที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ ว่าจะมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างไร เพราะทรัพยากรทุกอย่างต้องมีข้อจำกัดในการใช้ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามคือการใช้อย่างยั่งยืน และเป็นไปได้หรือไม่ที่จะดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และควรทำอย่างไร เมื่อ "ชุมชน" กลายเป็น "สินค้า" หรือ "เครื่องมือ" ที่เป็นทั้งผู้กระทำ และผู้ถูกกระทำ ในขณะเดียวกันเป็นสิ่งที่ทำลายและละเลยต่ออนวย่างยิ่ง เหมือนกับการที่ต้องคำนึงถึงความรู้สึก ความยินดีของผู้เกี่ยวข้อง ทั้งยังเป็นผู้ที่ถูกกล่าวอ้างถึงอยู่ตลอดเวลาในการที่รัฐบาลจะดำเนินการพัฒนาใดๆ จึง "ต้องให้ความสำคัญต่อชุมชนในระดับต้นๆ และชุมชนต้องได้รับประโยชน์" อยู่เสมอ

เมื่อชุมชนมาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก็จะมีคำใหม่ๆเกิดขึ้น อาทิเช่น การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวผ่านชุมชน การท่องเที่ยวในชุมชน ก็ขึ้นอยู่กับนิยามแห่งการสื่อความหมายต่อคำดังกล่าว แต่ที่แน่นอนก็คือ "ชุมชน" เป็นสิ่งที่ต้องถูกกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และอย่างไรคือการท่องเที่ยวโดยชุมชน "Community Based Tourism : CBT " ที่เหมาะสมอันจะเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและเห็นผล

สรุปได้ว่าการท่องเที่ยวชุมชนคือการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และคำนึงถึงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับคนและชุมชนได้เข้าไปมีบทบาทในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอันดับแรก ในลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วมกับทุกบริบทที่เกี่ยวข้องโดยมีแหล่งธรรมชาติเป็นฐาน

๒.๒.๒ องค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน มีองค์ประกอบที่สำคัญ^๔ คือ

๑) **ศักยภาพของคน** ต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อน เพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคี ทำงานร่วมกันได้

๒) **ศักยภาพของพื้นที่** หมายรวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมา คนในชุมชนต้องรู้จัก ต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้แล้วชุมชนต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องแนวคิด พื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย

๓) **การจัดการ** เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่จะทำอะไร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืน สมดุลในกลุ่มคนหมู่มาก ดังนั้นชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน : "Community-based Tourism : CBT" ได้ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ มีความคิด มีวิสัยทัศน์ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการพูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชนรู้ว่าพื้นที่ของตนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ควรมีกิจกรรมอะไรบ้าง และจะมีการกระจาย จัดสรรรายได้อย่างไร ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือการมีส่วนร่วม อันหมายรวมถึง ร่วมในทุกๆสิ่ง ทุกอย่างเพื่อส่วนรวม

๔) **การมีส่วนร่วม** การสื่อสารพูดคุย เป็นการสื่อความคิดเห็น การแก้ปัญหา รวมถึงการหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆจากการระดมความคิดจากประสบการณ์ของนักวิจัยท้องถิ่นพบว่าชุมชนจัดให้มีเวทีพูดคุย ร่วมกันคิดวางแผนดำเนินการ ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน สร้างกฎระเบียบของชุมชนทางด้านต่างๆเพื่อให้คนในชุมชนรวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม

^๔ คมสัน วาฤทธิ, ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ :กรณีศึกษา ชุมชนลำน้ำว่า อำเภอมะจิม จังหวัดน่าน, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท* มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕, หน้า ๑๒๒-๑๒๔.

สรุปได้ว่าองค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือการให้บุคลากรของชุมชนได้มีส่วนในการแสดงศักยภาพของตนเอง เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชน ร่วมบริหารจัดการ และมีส่วนร่วมในการดำเนินทุกมิติ

๒.๒.๓ ผลกระทบจากการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เมื่อมีการท่องเที่ยวในชุมชนย่อมนำมาซึ่งผลกระทบต่อชุมชนในด้านต่างๆ^{๑๐} คือ

ผลกระทบด้านบวก ส่งผลให้ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง คิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนา เกิดรายได้เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกัน สร้างความเข้มแข็งในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตามความคาดหวังและความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม และสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนคือการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา สืบสานสืบทอด ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ได้ เกิดความรัก ความภาคภูมิใจในความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในทรัพยากรของชุมชน และเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันในที่สุด

ผลกระทบด้านลบ เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว การใช้น้ำ ระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิด เสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยว และที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป

ในส่วนการตลาดนั้นแต่ละชุมชนจะต้องให้ข้อมูลแนะนำชุมชนตนเองและชุมชนอื่นที่ถูกต้องและน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว และที่น่าภูมิใจสำหรับชุมชนคือ การรักษาระบบและห่วงโซาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา แต่ชุมชนไม่ได้ละทิ้งพื้นฐานเดิม หรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามกระแสวัฒนธรรม และไม่ได้มุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยวที่จะได้ให้เป็นรายได้หลักของชุมชนโดยละทิ้งอาชีพดั้งเดิมที่จะเป็นการที่จะปรับตัวเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชน

๒.๒.๔ หลักการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มองชุมชนเป็นศูนย์กลางหรือฐานเพื่อกำหนดทิศทาง แผนงาน แผนปฏิบัติการของตนเองโดยดำเนินการพร้อมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม

^{๑๐} พิมพ์ชนก มูลมิตร, การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของจังหวัดชุมพร, ปริญญาานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑, หน้า ๑๓๒-๑๔๖.

วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมนั้น จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมและเกี่ยวกับกลุ่มคนต่างๆ มากมาย เมื่อมองในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวจึงควรต้องมีหลักการร่วมกัน^{๑๑} ดังนี้

๑) การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการพินิจพิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างรอบด้านแล้ว ชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร

๒) สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันและรับประโยชน์ร่วมกัน

๓) ชุมชนต้องการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร หรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้วเช่นกัน องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้ เพื่อกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่ง และดำเนินการด้านการกำหนดทิศทาง นโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน

๔) รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน ความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ

๕) มีกฎ กติกาที่เห็นร่วมจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้

๖) ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยว ควรมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม และมีความชัดเจน

๗) การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องมีความมาตรฐานที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชนด้วย เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และพิจารณาร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับ

๘) รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว มีส่วนไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสิ่งแวดล้อม

๙) การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อำชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยว จะเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน

^{๑๑} กฤษภา โขติช่วง, แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๕, หน้า ๑๓๓-๑๕๖.

๑๐) องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองในแง่ความพร้อมของชุมชน และประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นไปได้ด้วยดีนั้นยังต้องพิจารณาจากมิตินอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยได้แก่ การตลาด นโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุน และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

๒.๒.๕ การประเมินความเป็นไปได้ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนภายนอก ดังนั้น ทักษะ ความชัดเจน การจัดการให้เหมาะสม จึงเป็นเรื่องที่ชุมชนเองยังมีคงความกังวลอยู่พอสมควร แม้ว่าจะมีปัจจัยที่เอื้อ และการสนับสนุนจากภายนอกพอสมควร แต่ชุมชนเองต้องสามารถคาดการณ์ และประเมินว่า วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงไร โดยการร่วมกันอภิปราย ระดมความคิดเห็น จากชุมชนให้กว้างขวางจนสามารถสรุปด้วยมติของชุมชนเอง ซึ่งมีองค์ประกอบการประเมินอยู่ ๗ ประการด้วยกัน^{๑๒} คือ

๑) ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชน สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก และสภาพปัญหาชุมชนตลอดจนมองแนวทางแก้ไขปัญหาได้แบบชัดเจน และมองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่ง หรือกิจกรรมร่วมเชื่อมต่อทิศทางในการแก้ไขปัญหาโดยภาพรวมของชุมชนได้ แล้วจึงได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์เป้าหมายการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว

๒) การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมด เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับสิทธิของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมชุมชนที่ชุมชนต้องมีการคิดไตร่ตรองวินิจฉัย และร่วมตัดสินใจจะเปิดหมู่บ้านรองรับอย่างไร ควรเป็นรูปแบบใด ใครบ้างที่เกี่ยวข้อง ใครมีบทบาทจัดการอย่างไร และภายหลังนักท่องเที่ยวกลับแล้วมีการลดผลกระทบอย่างไร ด้วยวิธีการใด ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ภายในชุมชน

๓) ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กรภายในชุมชน เพื่อรับผิดชอบกิจกรรมนี้ หรือผลักดันให้องค์กรชุมชนอื่นที่พิจารณาแล้วว่า มีความพร้อมทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์กรนั้นๆ แต่ทั้งนี้การดำเนินการขององค์กรต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส เพราะมีผลประโยชน์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

^{๑๒} นิพล เชื้อเมืองพาน, แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาวนอุทยานภูชี้ฟ้า จังหวัดเชียงราย, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต: (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๔๐, หน้า ๑๑๒-๑๒๐.

๔) การพิจารณาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือของดีในชุมชนเพื่อจัดปรับเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องต่อชุมชน ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้น้อยที่สุดเท่าที่สามารถทำได้

๕) ความพร้อมของผู้ที่สนใจจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยว จะมีบทบาทหลากหลายมากขึ้น คือจะมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับที่พัก อาหาร การดูแลความปลอดภัย การนำพานักท่องเที่ยว การสื่อความหมาย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต้องไม่ใช่กระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มแกนนำภายในชุมชนเท่านั้น ควรมีระบบกระจายที่ทั่วถึงและเป็นธรรม

๖) การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ที่ระรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อสามารถจัดปรับกระบวนการให้เหมาะสม สอดคล้องยิ่งขึ้น และร่วมแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการลดผลกระทบของการท่องเที่ยวในครั้งต่อไป

๗) ประสบการณ์ทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องบูรณาการความต้องการความเพลิดเพลิน ความตื่นตัวและการเรียนรู้ ให้เป็นโปรแกรมและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่

กล่าวโดยสรุปผลกระทบจากการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน เกิดผลกระทบสองด้าน คือ ผลกระทบด้านบวก จะส่งผลให้ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง คิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนา เกิดรายได้เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกัน สร้างความเข้มแข็งในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และผลกระทบด้านลบ ซึ่งอาจเกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว การใช้น้ำ ระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิด ซึ่งการบริหารจัดการที่ดีโดยให้ทุกคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในทุกมิติจะเป็นแนวทางสำคัญในการนำพาให้แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนสำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์

๒.๓ ประวัติความเป็นมาพระพุทธศาสนาในสุพรรณบุรี

ย้อนไปเมื่อ ๓,๐๐๐ ปีที่แล้วถึงสมัยพุทธกาล สุพรรณบุรีเป็นชุมทางการค้าโบราณ นับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีหลักฐานสำคัญคือการขุดพบภาชนะดินเผาและโบราณวัตถุในวัฒนธรรมดองเซินจากเวียดนามเหนือ และลูกปัดหินคาร์นิเลียนจากอินเดีย โดยพบในแหล่งโบราณคดีอำเภอด่านช้างจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นการสะท้อนว่า เคยมีการแลกเปลี่ยนสิ่งของจากชุมชนแดนไกล และสุพรรณบุรีน่าจะเป็นชุมทางการค้ามาแต่โบราณ^{๑๓} ต่อมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งพระสมณทูต ๒ องค์คือพระโสณะและพระอุตรมายังเผยแผ่พุทธศาสนาในดินแดนซึ่งมี

^{๑๓} ปกรณ์ ปรียากร, *ทฤษฎีแนวคิดและกลยุทธ์เกี่ยวกับการพัฒนา*, คณะรัฐประศาสนศาสตร์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์: กรุงเทพฯ, ๒๕๓๐, หน้า๗๘-๘๐.

ชื่อว่า “สุวรรณภูมิ” นักวิชาการเชื่อว่าอาจหมายถึง แคว้นมอญซึ่งอยู่ภาคใต้ของประเทศพม่าและต่อเนื่องมาถึงภาคตะวันตกของประเทศไทย ครอบคลุมจังหวัดสุพรรณบุรีที่เคยเป็นชุมทางการค้ามาแต่โบราณ ทั้งนี้ สุพรรณบุรี อาจมาจากคำว่า สุวรรณภูมิ ก็เป็นไปได้^{๑๔}

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๘-๑๐ แม้ไม่ปรากฏว่าเมืองอู่ทองเคยมีชื่ออย่างไร แต่ก็พบหลักฐานเนื่องในพระพุทธศาสนา ทั้งโบราณสถานและโบราณวัตถุจำนวนหนึ่ง เช่น ชิ้นส่วนพระพุทธรูปซึ่งมีรูปแบบศิลปกรรมโดยเปรียบเทียบกับที่พบในประเทศอินเดียเป็นแบบอมรวดี กำหนดอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๘-๑๐ ทำให้เชื่อได้ว่า เมืองอู่ทองน่าจะเป็นเมืองสำคัญที่เริ่มรับพุทธศาสนาและความเจริญจากอารยธรรมต่างภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประเทศอินเดียมาตั้งแต่ครั้งนั้น

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทได้เข้ามาปักหลักเผยแผ่อย่างชัดเจนในเมืองอู่ทอง^{๑๕} มีหลักฐานสำคัญคือการขุดพบธรรมจักรหินพร้อมฐานตั้งอยู่ในสภาพสมบูรณ์ รูปแบบศิลปกรรมโดยเปรียบเทียบกับที่พบในประเทศอินเดียเป็นแบบสมัยคุปตะ/หลังคุปตะ กำหนดอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ ขุดพบบริเวณเชิงเขาวัดท่าเทียม การค้นพบธรรมจักรดังกล่าวถือเป็นการค้นพบอย่างเป็นระบบครั้งแรก คือพบหลักฐานที่จมอยู่ในพื้นดิน (ไม่ใช่พบจากผู้อื่นนำมามอบให้) จึงเป็นหลักฐานชิ้นแรกอย่างแท้จริงที่ยืนยันว่า พระพุทธศาสนาเคยเผยแผ่เข้ามาในดินแดนสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๕ พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทมีความเจริญรุ่งเรืองในภาคกลาง ขยายไปสู่เมืองคูบัว เมืองนครปฐม และเมืองอื่นๆ โดยในเมืองอู่ทองเองก็พบฐานเจดีย์และพระพุทธรูปเป็นจำนวนมาก มีรูปแบบศิลปกรรมโดยเปรียบเทียบกับที่พบในประเทศอินเดียเป็นแบบหลังคุปตะ/ปาละ กำหนดอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๕ ขุดพบกระจายอยู่ทั่วบริเวณทั้งในเมืองนอกเมือง และบริเวณหุบเขารอบเมือง การขุดพบโบราณสถานและโบราณวัตถุดังกล่าวถือเป็นการค้นพบอย่างเป็นระบบ คือพบจากการขุดค้นขุดแต่งของกรมศิลปากร มีกระบวนการขุดค้นขุดแต่งที่เป็นระบบ มีขั้นตอนที่ถูกต้องน่าเชื่อถือ จึงเป็นหลักฐานสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาในเมืองอู่ทองคงเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างยิ่งในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๕

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ พระพุทธศาสนาในนิกายเถรวาทได้เสื่อมลง พร้อมกับเมืองอู่ทองที่ร้างลง มีหลักฐานสำคัญคือจารึกหมายเลข ๑๐๘๘ ที่พบที่อรัญประเทศกล่าวถึง การที่พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ นำกองทัพทหารเข้าโจมตีเมืองมอญ ทั้งนี้ นักวิชาการเชื่อว่า เมืองมอญดังกล่าว

^{๑๔} จรีวรรณ ชนะโชติ, "การศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกรรมในพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู", **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๑๑๗-๑๒๓.

^{๑๕} พระครูปลัดสุวัฒนพรหมคุณ, **วิปัสสนากรรมฐานในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๕๖-๘๙.

น่าจะหมายถึงเมืองอุทองในจังหวัดสุพรรณบุรี นอกจากนี้ กรมศิลปากรยังได้ขุดพบเศียรพระพุทธรูป ศิลปะเขมรในโบราณสถานบริเวณเมืองอุทอง มีรูปแบบศิลปกรรมโดยเปรียบเทียบกับที่พบในประเทศ กัมพูชาเป็นแบบบาปวน กำหนดอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ จารึกเขมรและเศียรพระพุทธรูป ศิลปะเขมร ถือเป็นหลักฐานสำคัญที่ทำให้สันนิษฐานได้ว่า พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทคงเสื่อมลงไป พร้อมกับเมืองอุทองในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ พระพุทธศาสนาได้เริ่มเผยแผ่เข้ามายังดินแดนในจังหวัด สุพรรณบุรีอีกครั้ง แต่เป็นพระพุทธศาสนาในนิกายมหายาน โดยมีหลักฐานสำคัญคือจารึกปราสาทพระ ขรรค์ (จารึกในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗) กล่าวถึงชื่อเมืองๆ หนึ่งว่า “สุวรรณปุระ” นักวิชาการเชื่อว่า เป็นเมืองที่อยู่ในดินแดนในสุพรรณบุรี^{๑๖} รวมถึงจารึกลานทองวัดปู่บัว ก็กล่าวถึงชื่อเมือง ซึ่งเป็น สถานที่ในการสร้างพระเจดีย์สืบต่อพระพุทธศาสนาว่า “สุวรรณภูมิ” ซึ่งนักวิจัยเชื่อว่า น่าจะหมายถึง บริเวณวัดปู่บัวและแหล่งเตาบ้านบางปูนในสุพรรณบุรี นอกจากจารึกแล้ว ยังมีหลักฐานสำคัญคือ สิ่งก่อสร้างเนื่องในวัฒนธรรมเขมร ได้แก่ โบราณสถานเนินทางพระ โบราณสถานบ้านหนองแจง โบราณสถานวัดปู่บัว ซึ่งกรมศิลปากรได้ขุดพบโบราณวัตถุจำนวนหนึ่ง มีรูปแบบศิลปกรรมโดย เปรียบเทียบกับที่พบในประเทศกัมพูชาเป็นศิลปะแบบบาปวน กำหนดอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ หลักฐานทั้งหมดทำให้พอจะสันนิษฐานได้ว่า พระพุทธศาสนาน่าจะกลับเข้ามาเป็นที่รู้จักในดินแดน สุพรรณบุรีอีกครั้งในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทจากลังกาได้กลับเข้า มาเผยอย่างชัดเจนในเมืองสุพรรณบุรี มีหลักฐานสำคัญคือจารึกหลักที่ ๑ (จารึกพ่อขุนรามคำแหง) กล่าวถึงชื่อเมืองๆ หนึ่งว่า “สุวรรณภูมิ”^{๑๗} นักวิชาการเชื่อว่าหมายถึงเมืองสุพรรณบุรี และหลักฐาน สำคัญคือโบราณสถานโบราณวัตถุจำนวนมากที่พบใน วัดป่าเลไลยก์ วัดพระรูป วัดพระศรีรัตนมหา ธาตุ และวัดอื่นซึ่งกรมศิลปากรได้สำรวจพบพระพุทธรูปสำริด พระพุทธรูปหินทราย และโบราณวัตถุ เนื่องในพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัยและอยุธยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจดีย์ที่มีรูปแบบศิลปกรรมโดย เปรียบเทียบกับที่พบในอยุธยาซึ่งพบว่าเป็นศิลปกรรมที่มีรูปแบบเฉพาะตัว ปัจจุบันนักวิชาการจำนวน

^{๑๖} สิริวัฒน์ คำวันสา, “พระพุทธศาสนาในประเทศไทย”, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๔.

^{๑๗} สมภาร พรหมมา, พุทธศาสนามหายานนิกายหลัก, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐, หน้า ๔๔-๖๗.

หนึ่งเรียกรูปแบบศิลปะในกลุ่มนี้ว่า ศิลปะแบบอุ่ทองหรือแบบสุพรรณภูมิ^{๑๘} หลักฐานจำนวนมากและรูปแบบศิลปกรรมเฉพาะตัวเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาในนิกายเถรวาทได้กลับเข้ามาเผยแพร่อย่างชัดเจนในเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ ทั้งยังได้ผสมผสานเข้ากับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จนเกิดมีศิลปวัฒนธรรมแบบเฉพาะตัวที่เรียกว่า อุ่ทอง

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทจากลังกาเจริญรุ่งเรืองมาก ในกรุงศรีอยุธยาและเมืองสุพรรณบุรี ในช่วงนี้ กษัตริย์แห่งราชวงศ์สุพรรณภูมิได้ขยายอำนาจไปปกครองกรุงศรีอยุธยาอย่างต่อเนื่องหลายพระองค์ ต่อมาได้ย้ายเมืองหลวงจากเมืองสุพรรณไปยังพระนครศรีอยุธยา เมืองสุพรรณได้ลดความสำคัญเป็นเพียงเมืองลูกหลวงของอยุธยา อย่างไรก็ตาม ภายใต้อาณาจักรอยุธยาเมืองสุพรรณยังคงมีความสำคัญในฐานะเมืองลูกหลวงของอยุธยา อย่างไรก็ตาม ภายใต้อาณาจักรอยุธยาเมืองสุพรรณยังคงมีความสำคัญในฐานะเมืองลูกหลวงของอยุธยา อย่างไรก็ตาม ภายใต้อาณาจักรอยุธยาเมืองสุพรรณยังคงมีความสำคัญในฐานะเมืองลูกหลวงของอยุธยา

นอกจากนี้ ในคำให้การชาวกรุงเก่ายังได้เล่าถึงแม่ทัพผู้มีความสามารถท่านหนึ่งชื่อว่า ขุนแผน ขุนแผนเป็นแม่ทัพในแผ่นดินของพระพันวษา ซึ่งนักวิชาการเชื่อว่าหมายถึงสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ขุนแผนเป็นแม่ทัพที่เก่งกล้า มีวิชาอาคม คุมทหารอยุธยาไปตีเชียงใหม่จนสำเร็จ และทำให้อยุธยาสามารถมีชัยเหนือเมืองเชียงใหม่ได้ เรื่องราวของขุนแผน ดูจะสอดคล้องกับเค้าโครงบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนซึ่งถูกเรียบเรียงขึ้นอีกครั้งในสมัยรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งในบทเสภาได้กล่าวถึงเรื่องราวของวิถีชีวิตในสมัยอดีตหลายอย่าง รวมถึงความเชื่อที่มีต่อพระพุทธศาสนา ทำให้พอเห็นเค้าโครงของวิถีชีวิตและความเจริญของพระพุทธศาสนาในสมัยโบราณนี้ได้เป็นอย่างดี และกล่าวได้ว่าช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ นับเป็นช่วงยุคทองของศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนคติความเชื่อในพระพุทธศาสนาที่ควรได้รับการจดจำและสืบสานเป็นอย่างยิ่ง

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๕ พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและกระจายลงสู่หมู่บ้านท้องถิ่นในหลายพื้นที่ของสุพรรณ โดยเจริญสืบต่อไปพร้อมกับความเจริญของพื้นที่อื่นๆ ทั้งในรัชกาลของพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์

ในสมัยอยุธยาตอนปลาย ในราชวงศ์บ้านพลูหลวง มีการสร้างวัดอารามขึ้นในเมืองสุพรรณบุรีหลายแห่ง เช่น กลุ่มวัดทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำ และกลุ่มวัดทางตอนเหนือของเมือง เช่น

^{๑๘} เสถียร โพธิ์นันทะ, ปรัชญามหาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๖, นครปฐม: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕, หน้า ๕๕-๕๘.

วัดแค วัดสารภี วัดพระนอน วัดพระลอย เป็นต้น ที่สำคัญยังปรากฏว่ามีการสร้างวัดกระจายไปตามอำเภอต่างๆ ของสุพรรณบุรีหลายแห่ง เช่น วัดในอำเภอสองพี่น้อง บางปลาม้า อุ้มทอง ศรีประจัน ดอนเจดีย์ เดิมบางนางบวช และด่านช้าง เป็นต้น จึงพอสันนิษฐานได้ภาพว่า ในยุคนี้พระพุทธศาสนากระจายลงสู่หมู่บ้านท้องถิ่น^{๑๙}

ในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ ถึงแม้จะความเจริญจะหยุดชะงักไปช่วงหนึ่งในคราวเสียกรุงครั้งที่ ๒ ในปี พ.ศ.๒๓๑๐ แต่ไม่นานบ้านเมืองก็กลับมามีความเจริญ กลับมาบูรณะวัดอารามกันใหม่ ในสมัยรัชกาลที่ ๓-๕ มีการกวาดต้อนไพร่พลชาวลาว ชาวเขมร ชาวญวน เข้ามาอยู่ในอาศัยเพิ่มขึ้นในสุพรรณบุรี บางกลุ่มก็อยู่ในชุมชนพื้นที่เดิม บางกลุ่มก็อพยพไปตั้งถิ่นฐานลึกเข้าไปทางป่าทิศตะวันตก เพาะปลูกข้าวเพื่อส่งให้กับทางการ ไม่นานก็เกิดการสร้างวัดอารามเพิ่มในหมู่บ้านใหม่ๆ นับจากยุคนี้จึงถือว่า มีวัดอารามกระจายไปตามหมู่บ้านท้องถิ่นไกลออกไปอย่างไม่เคยปรากฏ

นับจากช่วงปี ๒๕๐๐ เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน พระพุทธศาสนาได้ปักหลักและกระจายไปทั่วท้องถิ่นของสุพรรณบุรี คณะสงฆ์ในประเทศไทยและในสุพรรณบุรีนี้ว่ามีความเข้มแข็ง^{๒๐} พระสงฆ์มีความหลากหลาย มีทั้งพระนักพัฒนา พระวิปัสสนา พระที่เรียนปริยัติ ในขณะที่อุบาสกอุบาสิกาที่มีความเข้มแข็ง บางส่วนเป็นชาวบ้านที่สืบสานประเพณีงานบุญ บางส่วนเป็นคนรุ่นใหม่ที่ใช้ปัญญาศึกษาพระศาสนา บางส่วนเป็นนักปฏิบัติ ส่วนอาคารเสนาสนะก็ได้รับการบูรณะต่อเนื่อง มีสิ่งก่อสร้างสำคัญคือ โบสถ์ วิหาร ศาลาเปรียญ หอระฆัง เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดีงานศิลปกรรมเนื่องในพุทธศาสนาจะเสื่อมโทรมลง งานประณีตศิลป์ที่เคยมีอยู่ไม่ได้รับการสืบสาน ช่างฝีมือดีหายากขึ้น พระพุทธรูปที่เคยปั้น แกะสลัก หรือหล่อจนมีความงามเฉพาะตัวเริ่มหาได้ยาก ความเจริญของพระพุทธศาสนาจึงเป็นลักษณะที่ค่อนข้างเน้นเรื่องวัตถุและสิ่งก่อสร้าง โดยที่ยังขาดมิติทางคุณภาพ

สรุปได้ว่าจากอดีตในทุกยุคทุกสมัย จนถึงปัจจุบันแหล่งโบราณสถานของอำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีคุณค่าที่สำคัญยิ่งในการที่จะยกระดับให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ทั้งในส่วนของบุคลากรที่เป็นพระสงฆ์มีความหลากหลาย มีทั้งพระนักพัฒนา พระวิปัสสนา พระที่เรียนปริยัติ ในขณะที่อุบาสกอุบาสิกาที่มีความเข้มแข็ง บางส่วนเป็นชาวบ้านที่สืบสานประเพณีงานบุญ และในส่วนของอาคารเสนาสนะก็ได้รับการบูรณะต่อเนื่อง มีสิ่งก่อสร้างสำคัญคือ โบสถ์ วิหาร ศาลาเปรียญ หอระฆัง เป็นต้น นับเป็นปัจจัยสำคัญในการเอื้อต่อการสร้างแนวทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธบูรณาการแก่จังหวัดสุพรรณบุรีอย่างยิ่ง

^{๑๙} ณรงค์ วงษ์อุดม, “การศึกษาเชิงวิจารณ์ความคิดเรื่องกรรมในปรัชญาอินเดียสายอัสติกะ”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต: (ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖)**, หน้า ๒๒๔-๒๒๘.

^{๒๐} ประยงค์ สุวรรณบุพผา, **นาวาเอก, วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐), หน้า ๒๓-๔๖.

๒.๔ ประวัติความเป็นมาของรัฐสุพรรณภูมิและพุทธศิลป์แบบอู่ทอง

สุพรรณภูมิเป็นรัฐที่เจริญในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๑อยู่ร่วมสมัยกับสุโขทัย ล้านนา นครศรีธรรมราช และอยุธยาตอนต้น เป็นรัฐที่มีขอบเขตอำนาจในบริเวณภาคกลางฝั่งตะวันตก มีเมืองสุพรรณบุรีเป็นศูนย์กลางอำนาจ^{๒๑} มีสรรคบุรีเป็นเมืองลูกหรืออาจจะเมืองที่ร่วมกันปกครอง โดยปรากฏรูปแบบศิลปกรรมคล้ายคลึงกันพอสมควร และมีพงศาวดารกล่าวเชื่อมโยงถึงกันด้วย ในขณะที่เมืองกาญจนบุรีและราชบุรีน่าจะเป็นเมืองที่มีความสัมพันธ์กันอย่างหลวมๆ เนื่องจากมีรูปแบบศิลปกรรมสัมพันธ์กันไม่มากนัก

เมืองสุพรรณภูมิมีผู้นำคนสำคัญคือ ขุนหลวงพ่องิ้ว และเจ้านครอินทร์ ซึ่งต่อมาได้เข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองการปกครองของกรุงศรีอยุธยา^{๒๑} และยังเป็นต้นราชวงศ์สุพรรณภูมิ ซึ่งต่อมาราชวงศ์นี้ได้ครองราชบัลลังก์ในกรุงศรีอยุธยาอย่างต่อเนื่อง คือในช่วงสมัยตอนต้นและตอนกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ และทำให้กรุงศรีอยุธยามีพระมหากษัตริย์อยุธยาที่สืบมาจากราชวงศ์สุพรรณภูมิถึง ๑๓ พระองค์

ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม^{๒๒} ให้ความเห็นว่า เมืองสุพรรณเป็นรัฐที่เป็นนครอิสระในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙ และต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ โดยเมืองสุพรรณเป็นศูนย์กลางของรัฐที่มีอำนาจบริเวณลุ่มน้ำท่าจีน มีชุมชนตั้งอยู่ริมสองฝั่งน้ำ และต่อมาก็ขยายมาอยู่ฝั่งตะวันตก เมืองสุพรรณเป็นรัฐที่มีอำนาจการเมืองร่วมกับเมืองแพรกศรีราชาหรือสรรคบุรีที่ตั้งอยู่เหนือขึ้นไป เมืองสุพรรณนี้มีวัฒนธรรมความเจริญ รวมถึงรูปแบบศิลปกรรมเฉพาะตัวอยู่ในระดับหนึ่ง ก่อนที่ขยายอำนาจไปยังอยุธยาและรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกรุงศรีอยุธยา

สำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี^{๒๓} มีความเห็นสอดคล้องกันว่า เมืองสุพรรณน่าจะเป็นรัฐที่ปกครองตนเองในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙ และต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ก่อนขยายอำนาจไปยังกรุงศรีอยุธยาและย้ายเมืองหลวงไปยังพระนครศรีอยุธยาในที่สุด โดยพบหลักฐานโบราณคดี และผลจากการขุดสำรวจโบราณสถานที่สำคัญหลายแห่ง เช่น วัดพระรูป วัดป่าเลไลยก์ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วัดมรกต เป็นต้น

^{๒๑} บุญย นิลเกษ, *คัมภีร์มลินทพยูหาสำหรับประชาชน*, (เชียงใหม่ : บี.เอส. การพิมพ์. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๖๕-๗๘.

^{๒๒} ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม, *สังคม - วัฒนธรรม ในวิถีการอนุรักษ์*, (กรุงเทพฯ : ดานสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๖๗-๙๐.

^{๒๓} สำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี, *การทองเที่ยวแห่งประเทศไทย, สำนักงานสุพรรณบุรี. คำขวัญและประวัติจังหวัดสุพรรณบุรี*. [ออนไลน์].<http://www.tatsuphan.net/Shistory.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๕๙)

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ^{๒๔} สันนิษฐานว่า สุพรรณบุรีคงเป็นเมืองที่มีความเจริญมาก่อนการสร้างกรุงศรีอยุธยา นอกจากนี้ ความเจริญนี้สืบเนื่องมาจากอารยธรรมครั้งโบราณ คือ เมืองโบราณอุทงสมัยทวารวดี (ปัจจุบันทางสำนักศิลปากรที่ ๒ ทำการตรวจสอบประเด็นนี้พบว่า ไม่น่าจะมีอารยธรรมสืบเนื่องกันมาก เพราะเมืองโบราณอุทงร้างไปในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖) ครั้งนั้น สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จมาสืบค้นเรื่องนี้ที่เมืองสุพรรณด้วยตัวพระองค์เอง และได้ยินต์ำนานเรื่องเล่าว่า “ทำวอุทงเคยหนีโรคห่า มาประทับอยู่ที่เมืองสุพรรณ ก่อนเสด็จไปสร้างเมืองอยุธยา” พระองค์ทรงบันทึกเรื่องเล่านี้ไว้ในหนังสือเรื่อง “นิทานโบราณคดี” และเขียนจดหมายเล่าเรื่องดังกล่าวถึงสมเด็จพระยานริศรานุวัตติวงศ์ ซึ่งปัจจุบันพิมพ์เป็นหนังสือเรื่อง “ศาสน์สมเด็จพระ”

น. ณ ปากน้ำ^{๒๕} สันนิษฐานว่า เมืองสุพรรณน่าจะเป็นรัฐที่มีความเจริญในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ หรือก่อนหน้านั้น เป็นรัฐที่มีรูปแบบศิลปกรรม ซึ่งอาจสืบเนื่องมาจากอารยธรรมทวารวดีซึ่งเคยมีเมืองใหญ่อยู่บริเวณภาคกลางฝั่งตะวันตกหลายแห่ง เช่น เมืองโบราณอุทง เมืองโบราณคูบัว เมืองโบราณนครชัยศรี เป็นต้น เมืองสุพรรณมีรูปแบบศิลปกรรมเฉพาะตัวเรียกว่า ศิลปะอุทง ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะปาละในอินเดีย ผ่านมายังอาณาจักรพุกามมีโบราณสถานที่สำคัญ ได้แก่ วัดพระรูป เมืองสุพรรณ และวัดพระแก้ว เมืองสรรค์บุรี

มนัส โอภากุล^{๒๖} สำนวนจ แล่งพระพิมพ์ที่พบในสุพรรณ และตั้งข้อสังเกตคล้ายกันว่า สุพรรณน่าจะเป็นรัฐที่มีความเจริญนับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ หรือก่อนหน้านั้น เนื่องจากพบพระพิมพ์ดินเผาสมัยทวารวดี เขมร สุโขทัย อยุธยา กระจายอยู่ในพื้นที่หลายแห่ง และน่าจะมี ความเจริญมาก่อนพระนครศรีอยุธยา สอดคล้องกับตำนานท้องถิ่นที่เล่าว่า “ทำวอุทงประทับอยู่ในเมืองสุพรรณ ก่อนไปสร้างเมืองอยุธยา”

กล่าวโดยสรุปนักประวัติศาสตร์เห็นสอดคล้องกันว่า เมืองสุพรรณมีวัฒนธรรมความเจริญและมีรูปแบบศิลปกรรมเฉพาะตัวเกิดขึ้นในช่วงก่อนที่กรุงศรีอยุธยาจะเจริญรุ่งเรือง และนอกจาก กษัตริย์ในราชวงศ์สุพรรณภูมิจะไปครองอยุธยาแล้ว อยุธยายังรับเอารูปแบบศิลปกรรมของเมืองสุพรรณ(ที่มักเรียกกันว่าศิลปะอุทง)ไปใช้อีกด้วย อย่างไรก็ตาม นักประวัติศาสตร์ยังมองช่วงสมัยเวลา และรูปแบบศิลปกรรมแตกต่างกันอยู่ในรายละเอียด ซึ่งงานวิจัยนี้จะได้อธิบายต่อไป

^{๒๔} สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, **พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๕**, (กรุงเทพฯ: มติชน.ดำรงราชานุภาพ, ๒๕๙๙), หน้า ๖๖-๘๗.

^{๒๕} น. ณ ปากน้ำ, **พจนานุกรมศิลป์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๓๐), หน้า ๕๔-๖๖.

^{๒๖} มนัส โอภากุล , **พระาเมืองสุพรรณ**, (สุพรรณบุรี : มนัสการพิมพ์ ๒๕๒๔), หน้า ๑๕.

๒.๔.๑ งานพุทธศิลป์เจดีย์แบบสุพรรณภูมิ (เจดีย์อุทอง)

๑) เจดีย์ทรงปราสาทอุทอง

ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงปราสาท มีส่วนฐานปัทมในผังสี่เหลี่ยม ทำหน้าที่รองรับส่วนเรือน ตามด้วยฐานปัทมในผังแปดเหลี่ยมทำหน้าที่รองรับส่วนองค์ระฆัง กำหนดอายุช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ ได้แก่ ๑. เจดีย์วัดพระรูป เมืองสุพรรณ ๒. เจดีย์วัดพระแก้ว เมืองสรรค จังหวัดชัยนาท ๓. เจดีย์พระธาตุ เมืองสรรค จังหวัดชัยนาท ๔. เจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล พระนครศรีอยุธยา

สันติ เล็กสุขุม^{๒๗} ให้ความเห็นว่า เจดีย์ทรงปราสาทในรูปแบบนี้น่าจะมีมาก่อนเจดีย์องค์ระฆังในฐานแปดเหลี่ยม โดยรับรูปแบบมาจากเมืองเหนือและล้านนา เจดีย์ที่อาจเป็นต้นแบบก็คือเจดีย์วัดเชียงยืน เมืองลำพูน เพราะเป็นเจดีย์ทรงปราสาทที่มีรูปแบบคล้ายกัน สันนิษฐานว่า เจดีย์วัดเชียงยืนสร้างในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ อันเป็นช่วงปลายของอาณาจักรหริภุญชัย เป็นช่วงที่เกิดราชวงศ์ซึ่งคนไทยเริ่มเข้ามามีอำนาจโดยมีกษัตริย์พระองค์สุดท้ายคือพญาธิบาค่อนที่จะเสียเมืองลำพูนให้กับพญาเม็งราย ทั้งนี้ ศ.ดร.สันติ เล็กสุขุม กำหนดอายุเจดีย์รูปแบบดังกล่าวอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐

สำนักศิลปากรที่ ๒ กรมศิลปากร^{๒๘} ให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า เจดีย์ทรงปราสาทในรูปแบบนี้เป็นเจดีย์รูปแบบที่เกิดร่วมสมัยกับเจดีย์ทรงปราสาท โดยจากการเปรียบเทียบหลักฐานที่ได้จากหลุมขุดค้นในวัดพระรูป เมืองสุพรรณ เจดีย์วัดพระแก้ว เจดีย์พระธาตุ เมืองสรรค กับหลักฐานที่ได้จากหลุมขุดค้นในวัดใหญ่ชัยมงคลและวัดพระราม พระนครศรีอยุธยา พบว่ามีอายุร่วมสมัยกัน จึงสันนิษฐานว่า เจดีย์รูปแบบนี้เกิดขึ้นในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - พุทธศตวรรษที่ ๒๐ หรือในช่วงอยุธยาตอนต้น

สรุปได้ว่า เจดีย์ทรงปราสาทนี้ถือว่ามีคุณค่าแก่ที่สุด และนับเป็นศิลปะที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของรัฐสุพรรณภูมิ อีกทั้งยังเป็นต้นแบบที่ส่งต่อให้เกิดเจดีย์แปดเหลี่ยมในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ ทั้งที่ปรากฏในเมืองสุพรรณและพระนครศรีอยุธยา ดังนั้นจึงนับว่ามีคุณค่าในทางประวัติศาสตร์ศิลป์เป็นอย่างยิ่ง

๒) เจดีย์แปดเหลี่ยมอุทอง

เป็นเจดีย์ทรงระฆัง มีส่วนฐานปัทมอยู่ในผังแปดเหลี่ยมซ้อนกัน ๓ ชั้นทำหน้าที่รองรับส่วนองค์ระฆัง กำหนดอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ พบทั้งในเมืองสุพรรณและพระนครศรีอยุธยา ในเมืองสุพรรณ ยกตัวอย่างเช่น เจดีย์วัดมรกต เจดีย์วัดแร้ง เจดีย์รายข้างวิหารใน

^{๒๗} สันติ เล็กสุขุม, วัด-เจดีย์ : ในและนอกเกาะกรุงศรีอยุธยา, (กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๖๑), หน้า ๓๓๖

^{๒๘} สำนักศิลปากรที่ ๒ กรมศิลปากร, ภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์แห่งใหม่ อายุ ๓๐๐๐ ปี ที่อำเภอสรีสวัสดิ์จังหวัดกาญจนบุรี, "ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๗ (พฤษภาคม ๒๕๓๑), หน้า ๘๔-๘๗.

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ในพระนครศรีอยุธยา ยกตัวอย่างเช่น เจดีย์วัดหลังคาขาว วัดหลังดำ วัดป่าสัก วัดตะไกร วัดพระงาม วัดสุวรรณาราม วัดเจ้าปราบ วัดวังชัย วัดกระซ่าย เป็นต้น

สันติ เล็กสุขุม^{๒๙} ให้ความเห็นว่า เจดีย์แปดเหลี่ยมในรูปแบบนี้น่าจะพัฒนาสืบเนื่องมาจากเจดีย์ทรงปราสาทโดยเฉพาะเจดีย์ทรงปราสาทที่มีชุดฐานปัทม์อยู่ในผัง ๘ เหลี่ยม ซึ่งต่อมาได้พัฒนามาเป็นเจดีย์องค์ระฆังในผัง ๘ เหลี่ยม ทั้งนี้ ศ.ดร.สันติ เล็กสุขุม สันนิษฐานว่า เจดีย์รูปแบบนี้คงถูกสร้างในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๑ ในช่วงที่ราชวงศ์สุพรรณภูมิ

สำนักศิลปากรที่ ๒ กรมศิลปากร^{๓๐} ให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า เจดีย์แปดเหลี่ยมนี้เป็นเจดีย์รูปแบบที่เกิดร่วมสมัยกับราชวงศ์ลพบุรี-สุพรรณภูมิ พุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๑ โดยจากการเปรียบเทียบหลักฐานที่ได้จากหลุมขุดค้น ทั้งในเมืองสุพรรณ เช่น เจดีย์วัดมรกต เจดีย์วัดร้าง เจดีย์ราย วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ และในพระนครศรีอยุธยา ยกตัวอย่างเช่น เจดีย์วัดหลังคาขาว วัดหลังดำ วัดป่าสัก วัดตะไกร วัดพระงาม วัดสุวรรณาราม วัดเจ้าปราบ วัดวังชัย วัดกระซ่าย เป็นต้น ก็ถือได้ว่ามีความสอดคล้องกัน นั่นคือกำหนดอายุอยู่ในช่วงอยุธยาตอนต้นถึงตอนกลาง พุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๑

สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า เจดีย์แปดเหลี่ยมนี้สืบทอดมาจากเจดีย์ทรงปราสาท โดยเฉพาะเจดีย์ทรงปราสาทที่มีฐานปัทม์อยู่ในผังแปดเหลี่ยม แต่เชื่อว่าน่าจะมีอายุอยู่ในช่วงครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ เนื่องจากผู้วิจัยสำรวจพบ พบขุมพระพุทธรูปประดับอยู่บริเวณฐานเจดีย์ ๒ แห่ง คือ ๑. เจดีย์รายข้างวิหาร วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองสุพรรณ ๒. เจดีย์รายบริเวณมุมทั้งสี่รอบพระปรางค์ประธาน วัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา แต่ขุมพระพุทธรูปนี้จะหายไปและเหลือเพียงฐานปัทม์ ๓ ชั้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ เช่นที่ปรากฏในวัดวังชัย พระนครศรีอยุธยา ดังนั้นเจดีย์ฐาน ๘ เหลี่ยม(ไม่มีขุมพระพุทธรูป)อาจจะเกิดขึ้นในช่วงครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๒๐ หรือต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๑ สอดรับกับคติพุทธเถรวาทจากลังกาที่เริ่มได้รับความนิยมในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ทั้งในเมืองสุพรรณและพระนครศรีอยุธยา

๓) เจดีย์ทรงระฆังแบบลังกาอุ้งทอง

เป็นเจดีย์ทรงระฆัง องค์ระฆังขนาดใหญ่ มีฐานปัทม์อยู่ในผังกลมซ้อนกัน ๓ ชั้น ทำหน้าที่รองรับส่วนองค์ระฆัง กำหนดอายุช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ พบเพียง ๒ องค์ คือ เจดีย์วัดกุฎีสงฆ์ เจดีย์วัดชุมนุญสงฆ์

^{๒๙} อ่างแล้ว. ศิลปวัฒนธรรม. หน้า ๘๔-๘๗

^{๓๐} อ่างแล้ว. ศิลปวัฒนธรรม. หน้า ๘๔-๘๗

สันติ เล็กสุขุม^{๓๑} ไม่ได้กล่าวถึงเจดีย์ทรงระฆังแบบลังกาในเมืองสุพรรณโดยตรง แต่กล่าวถึงพัฒนาการของเจดีย์ทรงระฆังแบบลังกาว่า เริ่มแรกปรากฏในเมืองสุโขทัย โดยองค์ระฆังจะมีบัวถลา ๓ ชั้น ต่อมาได้มีการปรากฏในพระนครศรีอยุธยา องค์ระฆังนี้จะปรับเป็นแบบมาลัยเถา ๓ ชั้น เจดีย์ทรงระฆังแบบลังกาในพระนครศรีอยุธยานี้ได้รับความนิยมในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ มีตัวอย่างสำคัญคือ เจดีย์ ๓ องค์ในวัดพระศรีสรรเพชญ์

สำนักศิลปากรที่ ๒ กรมศิลปากร^{๓๒} ได้ขุดค้นโบราณสถานเจดีย์วัดกุฎีสงฆ์ และเจดีย์วัดชุมนุชสงฆ์ พบหลักฐานที่อยู่ในช่วงครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑ นอกจากนี้ ยังพบพระพิมพ์กำแพงสอกเหมือนกับที่พบในโบราณสถานในแถบเมืองกำแพงเพชร เมืองพิษณุโลก เมืองสุโขทัย

สรุปได้ว่าเจดีย์องค์นี้น่าจะอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ เนื่องจากองค์ระฆังมีมาลัยเถา ๓ ชั้น ซึ่งเป็นอิทธิพลจากเจดีย์ทรงระฆังแบบลังกาที่พบมากในพระนครศรีอยุธยาในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ มีวัดสำคัญคือวัดพระศรีสรรเพชญ์ ทั้งนี้การที่วัดประจำพระบรมมหาราชวังในพระนครศรีอยุธยาสร้างเจดีย์รูปทรงนี้ ก็อาจส่งผลทำให้หัวเมืองอื่นๆ รวมถึงเมืองสุพรรณสร้างเจดีย์รูปทรงนี้ตามอย่างกัน

๒.๔.๒ งานพุทธศิลป์พระพุทธรูปแบบสุพรรณภูมิ (พระพุทธรูปอุ้มทอง)

พระพุทธรูปศิลปะสุพรรณภูมิ หรือศิลปะท้องถิ่นซึ่งชาวบ้านมักเรียกว่าพระพุทธรูปศิลปะอุ้มทอง กำหนดอายุช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ ซึ่งพบในวัดสำคัญทั้ง ๓ แห่ง คือ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ (พระประธาน) วัดพระรูป (พระนอนในวิหารหน้าเจดีย์) ที่สำคัญคือพระพุทธรูปปางป่าเลไลยก์หรือหลวงพ่โต (พระประธาน) ทั้ง ๓ องค์ดังกล่าวมีพุทธลักษณะสำคัญคือ มีเศียรพระพักตร์รูปเหลี่ยม มีเส้นไรพระศก และมีเม็ดพระศกเล็ก ซึ่งเป็นลักษณะที่สืบมาจากศิลปกรรมลพบุรีพุทธศตวรรษที่ ๑๘

ศักดิ์ชัย สายสิงห์^{๓๓} อธิบายพัฒนาการของพระพุทธรูปศิลปะลพบุรีคนทั่วไปมักใช้คำว่า ศิลปะอุ้มทอง สืบเนื่องมาจากความเชื่อท้องถิ่นที่ว่า “ท้าวอุ้มทองหนีโรคห่ามาจากเมืองร้าง(เมืองอุ้มทองในสุพรรณบุรี)มาพำนักอยู่ในเมืองสุพรรณก่อนไปสร้างอยุธยา” ความเชื่อนี้ทำให้มักเรียกศิลปะอยุธยาตอนต้นว่าเป็นศิลปะอุ้มทอง ทั้งยังเชื่อว่ามีแหล่งกำเนิดอยู่ในเมืองสุพรรณ ซึ่งได้อธิบายพัฒนาการของพระพุทธรูปอุ้มทองว่ามีแหล่งกำเนิดอยู่ในลพบุรี เริ่มจากกลุ่มลพบุรี(อุ้มทอง ๑) ซึ่งก็จะสืบทอดมาถึงศิลปะในสมัยอยุธยาตอนต้น (อุ้มทอง ๒) และสมัยอยุธยาตอนต้น-กลาง (อุ้มทอง ๓) งานศึกษาดังกล่าว

^{๓๑} สันติ เล็กสุขุม, วัด-เจดีย์ : ในและนอกเกาะกรุงศรีอยุธยา, (กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๖๑), หน้า ๓๓๖

^{๓๒} อ่างแล้ว. หน้า ๓๓๖

^{๓๓} ศักดิ์ชัย สายสิงห์, “ศิลปะทวารวดี วัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย” (กรุงเทพฯ: ตำน. สุทธาคารพิมพ์จัดพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๗๗-๘๙.

ทำให้เกิดความเข้าใจใหม่ที่ถูกต้องยิ่งขึ้นว่า พระพุทธรูปสมัยอยุธยาตอนต้นนั้นมีแหล่งกำเนิดมาจากเมืองลพบุรี ไม่ใช่สุพรรณบุรี

สำนักศิลปากรที่ ๒ กรมศิลปากร^{๓๔} มีความเห็นสอดคล้องกับ ศักดิ์ชัย สายสิงห์ และเห็นว่า พระพุทธรูปที่พบในวัดป่าเลไลยก์ วัดพระรูป วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ มีอายุอยู่ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๑ ซึ่งก็อาจได้รับอิทธิพลมาจากเมืองลพบุรีและพระนครศรีอยุธยา โดยทั้งนี้ หลักฐานทางโบราณคดีที่พบในวัดพระรูปและวัดพระศรีรัตนมหาธาตุมีความคล้ายคลึงกับที่พบในวัดในสมัยอยุธยาตอนต้น เช่น วัดพระราม วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี หลักฐานในวัดพระรูปดูจะเก่าแก่กว่าวัดพระศรีรัตนมหาธาตุเล็กน้อย เช่น มีการพบพระพิมพ์ดินเผาพระขุนแผนไข่มุก ซึ่งยังมีอิทธิพลจากศิลปะลพบุรีอยู่ด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า พระพุทธรูปในอยุธยามีต้นกำเนิดจากเมืองลพบุรีมากกว่าที่จะเป็นเมืองสุพรรณ พระพุทธรูปในเมืองสุพรรณน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากเมืองลพบุรีและพระนครศรีอยุธยาในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี พระพุทธรูปที่เราพบในสุพรรณบุรี เช่น พระนอนในวัดพระรูป พระประธานในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลวงพ่อโตวัดป่าเลไลยก์ นับว่ามีคุณค่าทั้งทางจิตวิญญาณและศิลปกรรม ในแง่จิตวิญญาณ พระพุทธรูปดังกล่าวเป็นเครื่องระลึกถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระธรรมที่พระองค์ทรงประกาศ และเป็นธงชัยในการเจริญทาน ศีล ภาวนาในแง่ศิลปกรรม พระพุทธรูปดังกล่าวมีพุทธลักษณะสำคัญคือ มีเศียรพระพักตร์รูปเหลี่ยม มีเส้นไรพระศก และมีเม็ดพระศกเล็ก ซึ่งเป็นลักษณะที่สืบมาจากศิลปะลพบุรีและพระนครศรีอยุธยา ซึ่งก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเมืองสุพรรณกับเมืองลพบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ และระหว่างเมืองสุพรรณกับพระนครศรีอยุธยา ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑

๒.๔.๓ วัดสำคัญที่อยู่ในเส้นทางตามรอยพระพุทธศาสนา

๑) วัดพระรูป

วัดแห่งนี้ไม่ปรากฏประวัติแรกสร้าง แต่สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ มีที่ตั้งอยู่ใกล้กับบริเวณที่ลำน้ำท่าจีนสบกับลำรางเก่าทิศใต้ที่ไหลมาจากวัดป่าเลไลยก์ บริเวณด้านหน้าของวัดจะเป็นบริเวณที่เชื่อว่าเคยเป็นท่าเรือสำคัญในอดีต ศ.ดร.สันติ เล็กสุขุม ให้ความเห็นว่า วัดพระรูปมีรูปแบบศิลปกรรมเฉพาะตัวของเมืองสุพรรณกำหนดอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ ประกอบด้วย ส่วนฐานปัทม์ และส่วนเรือนในฝัง ๔ เหลี่ยมชั้นหนึ่ง รองรับส่วนฐานปัทม์และส่วนเรือนในฝัง ๘ เหลี่ยมอีกชั้นหนึ่ง รองรับองค์ระฆัง หลังคาลาด และส่วนยอด โดยเจดีย์วัดพระรูปอาจมีที่มาหรือได้รับรูปแบบศิลปกรรมจากเจดีย์วัดเชียงยืนในเมืองลำพูนซึ่งกำหนดอายุเก่าไป

^{๓๔} สำนักศิลปากรที่ ๒ กรมศิลปากร, *สุพรรณบุรี, การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย*, สำนักงานสุพรรณบุรี. คำขวัญและประวัติจังหวัดสุพรรณบุรี. [<http://www.tatsuphan.net/Shistory.html>] (วันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๕๙)

ถึงช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ สำนักศิลปากรที่ ๒ กรมศิลปากร ได้ขุดสำรวจโบราณสถานวัดพระรูป พบหลักฐานทางโบราณคดีที่กำหนดอายุแรกสร้างอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ โดยที่นี้ยังได้พบ พระพิมพ์ปรกโพธิ์ ซึ่งเป็นพระพิมพ์รุ่นที่ยังมีอิทธิพลของพระพิมพ์ศิลปะลพบุรีอยู่บ้าง จึงจัดว่ามีความ เก่าแก่กว่าโบราณสถานแห่งอื่นในเมืองสุพรรณเล็กน้อย

สรุปได้ว่า เจดีย์วัดพระรูปในเมืองสุพรรณนี้ อาจเป็นต้นแบบที่ส่งอิทธิพลให้กับเจดีย์ วัดใหญ่ชัยมงคลในพระนครศรีอยุธยา ในช่วงที่ขุนหลวงพ่องั่วครองเมืองสุพรรณ ในขณะที่สมเด็จพระ รามาธิบดีที่ ๑ ครองพระนครศรีอยุธยา (พ.ศ.๑๙๘๓-๑๙๑๒) ทั้งนี้การที่กรมศิลปากรขุดพบพระพิมพ์ ปรกโพธิ์ ซึ่งมีอิทธิพลของศิลปะลพบุรี ชี้ให้เห็นว่าวัดพระรูปคงเคยเป็นแหล่งการค้าเริ่มแรกของเมือง สอดรับกับสภาพพื้นที่ที่เป็นจุดซึ่งมีลำน้ำคลองตะวันตกไหลมาสบกับแม่น้ำสุพรรณบุรี

๒) วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

พระศรีรัตนมหาธาตุตั้งอยู่ใกล้กับบริเวณที่ลำน้ำท่าจีนสบกับลำรางเก่าทิศเหนือที่ไหล มาจากทางตะวันตกบริเวณหน้าวัดทางทิศตะวันออกและทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีแปลงที่ดินยื่นลงไป ในลำน้ำสุพรรณบุรี(ปัจจุบันเป็นที่ดินเอกชน) สำนักศิลปากรที่ ๒ กรมศิลปากร กำหนดอายุจากจารึก ลานทองที่พบในพระปรางค์ว่า น่าจะสร้างขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ในช่วงรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าสาม พระยา และบูรณะในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สันติ เล็กสุขุม ให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า รูปแบบศิลปกรรมที่พบเป็นรูปแบบที่จัดอยู่ในช่วงครึ่งหลังจากพุทธศตวรรษที่ ๒๐ อย่งไรก็ดี มี นักวิชาการบางกลุ่มแย้งว่า ผังของพระปรางค์ประธานนั้นปรากฏว่ามีปรางค์ปีก ๒ ข้าง ซึ่งจัดเป็น รูปแบบที่พบอยู่ในช่วงครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ ๒๐

สรุปได้ว่า ปรางค์ปีกทั้ง ๒ ข้างเป็นปรางค์ที่สร้างเลียนแบบขึ้นในรัชสมัยพระบรมไตร โลกนาถ หลังจากที่พระองค์ทรงบูรณะปรางค์ปีกที่วัดพระรามในพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยพบว่าปรางค์ ปีกดังกล่าวไม่ตั้งอยู่บนฐานร่วมเดียวกันกับปรางค์ประธาน ดังนั้น จึงกำหนดอายุปรางค์องค์นี้ สอดคล้องกับกรมศิลปากร คือสร้างในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าสามพระยาและบูรณะในรัชสมัยสมเด็จพระ บรมไตรโลกนาถ ทั้งนี้ การที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุมีปรางค์ในศิลปกรรมอยุธยาเป็นประธานของวัด ได้สะท้อนว่า เมืองสุพรรณได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกรุงศรีอยุธยาในช่วงครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๒๐

๓) วัดป่าเลไลยก์

วัดป่าเลไลยก์ตั้งอยู่นอกเมืองทางทิศตะวันตก มีพระพุทธรูปประธานองค์สำคัญคือ หลวงพ่อโตที่มีรูปแบบศิลปกรรมเฉพาะตัว เป็นพระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาท แสดงปางป่าเลไลยก์ วัดแห่งนี้ไม่ปรากฏประวัติแรกสร้าง และมีการสันนิษฐานช่วงระยะเวลาแรกสร้างแตกต่างกันไป

โดย น.ณ ปากน้ำ^{๓๕} สันนิษฐานว่า พระประธานวัดป่าเลไลยก์น่าจะสร้างในสมัยก่อนอยุธยาช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ โดยพิจารณาจากพระประธานที่เป็นพระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาทซึ่งอาจได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธรูปสมัยทวารวดีช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๖ ซึ่งสำนักศิลปากรที่ ๒ กรมศิลปากรสันนิษฐานว่า พระประธานวัดป่าเลไลยก์น่าจะสร้างในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ โดยพิจารณาจากอาคารทรงมณฑปที่นิยมสร้างในเมืองสุโขทัย ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐

สรุปความเห็นเพิ่มเติมได้ว่า อาคารมณฑปนี้มีลวดบัวที่คล้ายกับลวดบัวที่พบบริเวณส่วนเรือนของเจดีย์วัดพระรูป ซึ่งกำหนดอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ นอกจากนี้ยังพบว่าการรื้อฟื้นคติสร้างพระพุทธรูปห้อยพระบาทขนาดใหญ่แบบศิลปะทวารวดี ก็มีอยู่ในวัดพม่าที่สร้างช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ ดังนั้นเป็นไปได้ว่าเมืองสุพรรณอาจรื้อฟื้นคติดังกล่าวในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ วัดป่าเลไลยก์มีที่ตั้งอยู่นอกเมือง สร้างตามคติวัดป่าวิปัสณาตุระที่ตั้งอยู่บริเวณนอกเมือง ซึ่งคัมภีร์ลังกาทำหนดให้ตั้งอยู่ห่างออกไป ๕๐๐ คันธนู หรือประมาณ ๑ กิโลเมตร คติดังกล่าวปรากฏอยู่ในหลายเมืองในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เช่น เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง สุโขทัย กำแพงเพชร พิษณุโลก นครสวรรค์ สรรค์บุรี นครศรีธรรมราช เป็นต้น

๔) วัดเขาพระ

ศาสนสถานแห่งนี้ไม่ปรากฏประวัติเมื่อครั้งแรกสร้าง แต่สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๔ และมีการบูรณะอีกครั้งในสมัยอยุธยา พุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๓ มีที่ตั้งอยู่บนยอดเขาพระ ห่างไปทางทิศตะวันตกจากเมืองโบราณอู่ทองโดยประมาณ ๑ กิโลเมตรหรือนับเป็น ๕๐๐ คันธนูตามคติโบราณ สำนักศิลปากรที่ ๒ กรมศิลปากร ได้ขุดสำรวจศาสนสถานวัดเขาพระ พบหลักฐานทางโบราณคดีที่กำหนดอายุแรกสร้างอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๔ โดยที่นี้ยังได้พบพระพิมพ์ขยายใหญ่สมัยทวารวดี และห่างไปไม่กี่กิโลเมตรยังพบธรรมจักรหินโบราณที่อยู่ในสภาพสมบูรณ์ นับเป็นการพบธรรมจักรโบราณจากการขุดค้นเป็นครั้งแรก ด้วยธรรมจักรก่อนหน้านี้นับเป็นโบราณวัตถุที่มีคนนำมามอบให้และมีได้มาจากการขุดค้นตามหลักวิชาการ การพบธรรมจักรในพื้นที่นับเป็นหลักฐานสำคัญที่สะท้อนให้เห็นว่า เมืองอู่ทองนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักประจำเมือง

๕) วัดเขาถ้ำเสือ

ศาสนสถานแห่งนี้อยู่นอกเมืองอู่ทอง ห่างออกไปทางทิศใต้ประมาณ ๒ กิโลเมตร สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๔ เช่นกัน สำนักศิลปากรที่ ๒ กรมศิลปากร^{๓๖} ได้ขุดสำรวจพื้นที่บริเวณที่ชาวบ้านเรียกว่าคอกช้างดิน และพบว่าที่นี่เคยเป็นสระเก็บน้ำและเป็นศาสนสถาน

^{๓๕} น.ณ ปากน้ำ, พจนานุกรมศิลป์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๓๐), หน้า ๕๔-๖๖.

^{๓๖} สำนักศิลปากรที่ ๒ กรมศิลปากร, ภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์แห่งใหม่ อายุ ๓๐๐๐ ปี ที่อำเภอศรีสวัสดิ์จังหวัดกาญจนบุรี, "ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๗ (พฤษภาคม ๒๕๓๑), หน้า ๘๔-๘๗.

เนื่องในศาสนาฮินดู กำหนดอายุจากคิ้วลึงค์ซึ่งมีลักษณะเป็นคิ้วลึงค์รุ่นแรกๆ น่าจะอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ นอกจากนี้ ที่นี่ยังพบเหรียญที่มีจารึก คำว่า “ทวารวดี” ซึ่งก็นับว่าเป็นการค้นพบที่มาจากการศึกษาสำรวจในพื้นที่เป็นครั้งแรก ด้วยเหรียญจารึกก่อนหน้านี้เป็นโบราณวัตถุที่มีคนนำมามอบให้และมีได้มาจากการขุดค้นตามหลักวิชาการ การพบคิ้วลึงค์ในพื้นที่นับเป็นหลักฐานสำคัญที่สะท้อนให้เห็นว่า เมืองอุทองมีการนับถือศาสนาฮินดูอยู่ด้วย แต่น่าจะเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยบริเวณนอกเมือง

๖) วัดเขาศิลัก

ศาสนสถานแห่งนี้อยู่นอกเมืองอุทอง ห่างออกไปทางทิศเหนือประมาณ ๕ กิโลเมตร สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ และมีการบูรณะในสมัยอยุธยาหรือก่อนหน้านั้น ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๒๐ สำนักศิลปากรที่ ๒ กรมศิลปากร ได้ขุดสำรวจบริเวณสิ่งก่อสร้างที่เชื่อว่าเป็นเจดีย์พระธาตุนายอดเขาพบว่า น่าจะเป็นศาสนสถานที่สร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนา และมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษ ๑๑-๑๔ และบูรณะอีกครั้งในสมัยอยุธยา ถัดมาไม่กี่ทศวรรษก็พบรอยพระพุทธรูปที่สลักลงในหินแกรนิต มีศิลปะผสมผสานระหว่างศิลปะทวารวดีกับศิลปะอยุธยา สันนิษฐานว่าเป็นฝีมือช่างสุพรรณภูมิที่ร่วมสมัยกับอยุธยาตอนต้น ที่พยายามจะทำงานแกะสลักโดยสืบสานคุณค่าพุทธศิลป์ของช่างบรรพชนในสมัยทวารวดีไว้

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ ศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม

งานวิจัย ศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม โดย วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์ และ พยอม ธรรมบุตร^{๓๓๗} มีความเป็นมาสืบเนื่องคือ จังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดที่อยู่ในเขตปริมณฑล เป็นประตูสู่ภาคตะวันตกและภาคใต้ จึงทำให้การเดินทางสะดวก นักท่องเที่ยวสามารถเลือกเดินทางท่องเที่ยวเป็นระยะเวลาสั้น ๆ ได้รวมทั้งจังหวัดนครปฐมยังได้ชื่อว่าเป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งอาหาร ผลไม้และวัฒนธรรม ซึ่งในอดีตเคยเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรทวารวดี (กรมศิลปากร, ๒๕๕๐) และยังคงมีความสำคัญเรื่อยมา เนื่องจากเป็นเมืองที่มีองค์พระปฐมเจดีย์ที่พระมหากษัตริย์ทรงบูรณปฏิสังขรณ์นอกจากองค์พระปฐมเจดีย์อันเป็นเครื่องแสดงความรุ่งเรืองทางพุทธศาสนา ทั้งยังมีพุทธเจดีย์สมัยทวารวดีมากมายและส่วนใหญ่พบในเขตวัดเป็นจำนวนมาก อาทิ วัดพระประโทนเจดีย์ วัดธรรมศาลา วัดดอนยายหอม วัดพระงาม เป็นต้น อีกทั้งมีพระพุทธรูปที่สำคัญ

^{๓๓๗} วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์, การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดนครปฐม. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์. ๘(๓): ๖๓-๘๒. และ พยอม ธรรมบุตร, เอกสารประกอบการเรียนการสอนเรื่องหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, (กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม.มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๙), หน้า ๗๘-๘๘.

และศักดิ์สิทธิ์จนกล่าวเป็นตำนานพระพุทธรูปลอยน้ำ นั่นคือหลวงพ่อดาวไรขิง และพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองนครปฐม

ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการศึกษาศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา อันจะใช้กำหนดแนวทางการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน นักท่องเที่ยว วัด และชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐมวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม ซึ่งผลการวิจัย พบว่า ผลการศึกษาสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐมในภาพรวม พบว่าวัดส่วนใหญ่มีภูมิทัศน์และบรรยากาศที่สงบและร่มรื่น มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญ และมีพุทธศิลป์แต่ละสมัย วัดมีการจัดกิจกรรมในงานสำคัญทางพุทธศาสนา และวัดมีการจัดสถานที่จอดรถและมีห้องสุขาที่เพียงพอต่อการท่องเที่ยว

ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐมพบว่า จุดแข็งคือวัดเคยเป็นต้นกำเนิดของพุทธศาสนาสมัยทวารวดี จุดอ่อนคือจังหวัดนครปฐมขาดแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งโลก โอกาสคือการพัฒนาพุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมแห่งโลก และอุปสรรคคือสังคมไทยมีปัญหาด้านยาเสพติดและอาชญากรรม ทำให้ชุมชนอ่อนแอ

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดนครปฐมพบว่า วัดส่วนใหญ่ในจังหวัดนครปฐมมีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมา และมีบทบาทในประวัติศาสตร์มาตั้งแต่ในสมัยทวารวดีเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน วัดมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระดับโลก ตลอดจนมีศักยภาพในด้านแหล่งเรียนรู้การปลูกจิตสำนึกกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

๒.๕.๒ รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมในการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

งานวิจัยเรื่อง รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมในการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา โดยพระมหาสุทิตย์ อากาศโร และ สายชล ปัญญชิต^{๓๘} มีความเป็นมาคือ การท่องเที่ยวที่ผ่านมาได้มีลักษณะของการทำลายทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม และการเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ หรือการกระทำที่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ทรัพย์สิน วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของผู้คนในสังคม อันเป็นการครอบงำและลดศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาจึงเป็น

^{๓๘} พระมหาสุทิตย์ อากาศโร และ สายชล ปัญญชิต, รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมในการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ: ศูนย์สร้างเสริมสุขภาวะองค์กร), (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๕๖, ๑๖๗.

แนวทางหนึ่งที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จากการศึกษาในเบื้องต้นของคณะผู้วิจัย พบว่า มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศสนใจและฝึกปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาในวัดและสถานที่ต่าง ๆ อย่างจริงจัง ก่อให้เกิดประโยชน์และความสงบสุขต่อผู้เดินทางและเพื่อนมนุษย์ สอดคล้องกับที่ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมก็คือการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสรรพสิ่งในโลกที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจะได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น แต่รูปแบบและกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้คุณค่า ความหมาย และสาระสำคัญที่เหมาะสมกับวัดทั้งในด้านหลักพุทธธรรม พุทธศิลป์ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ยังไม่มีกระบวนการสื่อสารที่ดี เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าถึงองค์ความรู้และแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมหรือชัดเจน การศึกษาค้นคว้าจึงพยายามเสริมสร้างฐานความรู้ด้านการท่องเที่ยวประเภทวัด และแนวทางการปฏิบัติในเชิงลึก เพื่อส่งเสริมให้เห็นคุณค่าความงามของศิลปวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาจิตใจแก่นักท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย และเพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย

ผลการศึกษาพบ ๓ ประเด็นดังนี้

๑) รูปแบบและกระบวนการจัดการเรียนรู้ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว จากการศึกษาที่พบว่า รูปแบบและกระบวนการจัดจ้ดเรียนรู้ของวัดที่เป็นกรณีศึกษามี ๓ ประการ คือ ๑.๑ รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการทัศนศึกษา (Learning By Seeing) ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักท่องเที่ยวผู้ที่เดินทางมาศึกษาที่วัดและสถานปฏิบัติธรรม มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องโดยผ่านการศึกษาเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับวิถีแห่งธรรมชาติ และวิถีแห่งวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อน้อมจิตใจของตนเองให้เข้าสู่ความเป็น และเพื่อให้ผู้มาเที่ยวชมได้กำหนดความสงบและการปรับฐานคิดในการมองชีวิตและสิ่งรอบตัวอันเป็นไปตามหลักการทางพระพุทธศาสนาโดยใช้สื่อธรรมะและสื่อตามธรรมชาติเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ ๑.๒ รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (Learning By Doing) ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักท่องเที่ยวผู้ที่เดินทางมาศึกษามีความรู้ ความเข้าใจและสามารถฝึกปฏิบัติตนตามหลักการทางพระพุทธศาสนา เช่น การเจริญสมาธิภาวนา และสติปัญญา ๔ อันเป็นการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสงบของจิตใจและปัญญาและเพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้ฝึกอบรมด้านจิตภาวนาอย่างเต็มที่ โดยมีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้ปฏิบัติหรือผู้เรียนรู้ หรือระหว่างผู้ที่ท่องเที่ยวกับวัดหรือชุมชน ที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีเป้าหมายคือ

การฝึกตน หรือการพัฒนาจิตใจและปัญญาของแต่ละบุคคล ๑.๓ รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการสร้างเครือข่าย (Learning By Networking) ซึ่งเป็นผลที่สืบเนื่องของการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ แล้วมีการสร้างสังคม แห่งกัลยาณมิตรและเครือข่ายทางสังคมที่นำไปสู่การเรียนรู้และการสร้างสาธารณะประโยชน์ให้กับชุมชนและสังคม โดยมีการบำเพ็ญประโยชน์ให้กับวัด ชุมชน และสังคม เพื่อนำไปสู่การสร้างสังคมแห่งสันติสุข และการสร้างสวัสดิการทางสังคมให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จนนำไปสู่การสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เน้นการสนทนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้และการลงมือปฏิบัติในกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ทั้งในด้านพระพุทธศาสนาและกิจกรรมเพื่อสังคม

๒) กระบวนการสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาจิตใจแก่นักท่องเที่ยวตามหลักพระพุทธศาสนาของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว จากผลการศึกษาที่พบว่า วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวมีกระบวนการสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาจิตใจแก่นักท่องเที่ยวตามหลักการทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะมีการสื่อสารและการพัฒนาจิตใจที่อาศัยหลักการปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนา รวมทั้งมีการแสดงหลักพุทธธรรมที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญา โดยมีการใช้สื่อที่เรียงรายนับตั้งแต่สื่อบุคคล สื่อธรรมชาติ สื่อเชิงวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม รวมทั้งการขยายการเผยแพร่ด้วยกันใช้สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อมวลชนในแขนงอื่น ๆ ซึ่งทำให้เกิดการรับรู้ที่กว้างขวาง อันนำไปสู่การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาจิตใจและปัญญาของนักท่องเที่ยวและผู้สนใจอย่างยั่งยืน โดยสะท้อนผลการศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่ระบุว่า สิ่งที่ได้รับจากการเรียนรู้จากการท่องเที่ยวและศึกษาในทางพระพุทธศาสนา คือ การเห็นคุณค่าของการพัฒนาจิตใจและปัญญามากที่สุด รองลงมาได้แก่ การได้รับความรู้ในการฝึกสมาธิและจิตใจ และการได้รับความรู้ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาตามลำดับซึ่งผลลัพธ์จากการเรียนรู้และการฝึกตนของผู้ที่สนใจนักท่องเที่ยวดังกล่าวนี้ เกิดความสนใจใฝ่รู้ และยอมรับว่าได้รับความรู้ มีความเข้าใจ มีความตระหนัก และสามารถนำหลักการทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ในชีวิตได้มากขึ้น โดยสามารถมองคุณค่าของชีวิตและการดำเนินชีวิตที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นมีความเข้าใจและยอมรับการเปลี่ยนแปลงในชีวิตได้ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาจิตใจแก่นักท่องเที่ยวตามหลักพระพุทธศาสนาของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนี้มีประสิทธิภาพที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ในเชิงพุทธ

๓) กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ จากผลการศึกษาที่พบว่า เครือข่ายการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นกรณีศึกษาดังกล่าวนั้น เกิดจากการดำเนินกิจกรรม และการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมที่มาจากเรียนรู้ภายในที่มีความมุ่งมั่นในการที่จะพัฒนาบุคคล กิจกรรมการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งการปฏิบัติธรรมและการเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยเครือข่ายแต่ละเครือข่ายมีการเรียนรู้และมีจุดมุ่งหมายในการดำเนินการที่ไม่

แตกต่างกันมากนัก คือ เพื่อพัฒนาบุคคลและสร้างสังคมให้สงบสุข มีการทำงานที่เป็นระบบและอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น เครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดจึงสามารถเอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวได้ โดยมีกระบวนการพัฒนาเครือข่ายที่สำคัญ คือ การพัฒนาเครือข่ายการทำงานภายใต้แนวคิด อุดมการณ์ของตนเองให้ชัดเจน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของฝ่ายต่าง ๆ การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารที่เชื่อมโยงถึงกัน การพัฒนากิจกรรมร่วมกัน การเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่น ๆ เช่น เครือข่ายการท่องเที่ยวและการศึกษา การให้กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการแนะนำวัดและสถานที่ปฏิบัติธรรมตามความเหมาะสม และการพัฒนาระบบศูนย์ข้อมูลหรือเครือข่ายการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธ รวมทั้งการประสานเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของบุคคลและสังคม กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายเรียนรู้ดังกล่าว เป็นไปตามหลักการของการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ที่ว่ากระบวนการเรียนรู้ เป็นแบบแผนหรือขบวนการความคิดของบุคคลที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปสู่ผลอีกอย่างหนึ่ง หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนการระบบคิดของบุคคล การเปลี่ยนแปลงความคิดหรือพฤติกรรมของบุคคล

๒.๕.๓ การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสนธิศึกษา อำเภอห้วยกระเจา

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสนธิศึกษา อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี โดย ชนม์นิภา ประกอบธรรม และกรัณย์พล วิวรรธมจล^{๓๙} มีความเป็นมาดังนี้ อำเภอห้วยกระเจาเป็น ๑ ใน ๑๓ อำเภอของจังหวัดกาญจนบุรี เป็นอำเภอเล็กที่สุดของจังหวัดกาญจนบุรี ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีการดำรงชีวิตอยู่กับพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับชาวบ้านตั้งแต่เกิดจนตาย อำเภอ ห้วยกระเจานั้น มีความอยู่มาหลายกระจ่ายไปตามชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ การท่องเที่ยวของอำเภอห้วยกระเจาในปัจจุบันนับได้ว่าเป็นอำเภอหนึ่งที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวไม่มากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับอำเภออื่นๆ อันเป็นผลมาจากการที่อำเภอห้วยกระเจาไม่ได้เป็น อำเภอที่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบขีดจำกัดของการลงทุนที่ไม่มีนักลงทุนในอำเภอห้วยกระเจา เนื่องจากเป็นอำเภอที่มีลักษณะทางภูมิอากาศร้อนและฝนตกน้อยในแต่ละรอบปี แต่ในอำเภอห้วยกระเจามีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่สำคัญมากมาย ซึ่งแต่ละสถานที่ก็มีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เหมาะสมสำหรับมาท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจเป็นอย่างยิ่ง

^{๓๙} ชนม์นิภา ประกอบธรรม และ กรัณย์พล วิวรรธมจล, การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสนธิศึกษา อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี, *ปริญาวิทยาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอุตสาหกรรมเกษตร* (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๓.

ผู้วิจัยสนใจที่จะพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในอำเภอห้วยกระเจาให้มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม พร้อมทั้งเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป โดยผ่านการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้แก่คนในชุมชน

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการท่องเที่ยวและแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ผลการวิจัยสามารถสรุปเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้ ผลการศึกษาลักษณะการท่องเที่ยวและแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา กรณีศึกษาอำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งในการพัฒนาวัดดังกล่าวสามารถประเมินได้ว่า ส่วนใหญ่ลักษณะการท่องเที่ยวมีความพร้อมที่จะรองรับนักท่องเที่ยว และส่วนใหญ่มีแนวทางที่จะพัฒนาท้องถิ่นที่รองรับผู้สูงอายุและคนพิการ ทั้งนี้ มีแนวทางพัฒนาให้มีการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงมากกว่านี้ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ให้เดินทางมายังวัดดังกล่าว

ผลการศึกษาเรื่องการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา กรณีศึกษากรณีศึกษา อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี พบว่าสามารถกำหนดให้มีเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธได้ถึง ๔ เส้นทางคือได้แก่ ๑) เส้นทางถนนสายหลักอำเภอบ่อพลอย ๒) เส้นทางถนนสายหลักอำเภอเลาขวัญ ๓) เส้นทางถนนสายหลักอำเภออุ้มทอง และ ๔) เส้นทางถนนสายหลักอำเภอพนมทวน ซึ่งหากได้ส่งเสริมครบทั้งสี่เส้นทางแล้ว ก็น่าจะช่วยให้แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นมีชีวิตชีวามากขึ้น

๒.๕.๔ พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของนักท่องเที่ยววัดในจังหวัดน่าน

งานวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของนักท่องเที่ยววัดในจังหวัดน่าน โดย ธนิต บุตรทิพย์สกุล และ โสมฤทัย สุนธยาธร^{๔๐} มีความเป็นมาดังนี้ จังหวัดในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย มีศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ ที่เรียกว่าศิลปวัฒนธรรมแบบล้านนาและทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและวัฒนธรรม จังหวัดน่านก็เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่อยู่ในเขตภาคเหนือตอนบน ถึงแม้ว่า โดยทั่วไป นักท่องเที่ยว อาจมองว่าจังหวัดน่านเป็นเพียงจังหวัดเล็ก ๆ ที่ไม่น่าสนใจนักเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นในภูมิภาคเดียวกันที่มีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยว เช่น จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย อย่างไรก็ตาม เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า จังหวัดน่านเป็นจังหวัดที่ยังคงรักษา วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นไว้ได้อย่างดี รวมทั้ง วัดและโบราณสถานส่วนใหญ่ ก็ยังคงรักษาศิลปะแบบดั้งเดิมของเมืองน่านไว้ได้ การคงอยู่ของวัดในจังหวัดน่านจนถึงยุคปัจจุบัน ทำให้สามารถทราบถึงประวัติศาสตร์และความเป็นมาของจังหวัดน่านได้เป็นอย่างดี อีกทั้งสถานที่ตั้งของวัดที่มีความสำคัญ ด้านพุทธศาสนาไม่ได้กระจุกกระจายตัวอยู่ห่างไกลกัน

^{๔๐} ธนิต บุตรทิพย์สกุล และดร.โสมฤทัย สุนธยาธร, พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของนักท่องเที่ยว วัด ในจังหวัดน่าน, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย:คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา, ๒๕๕๘), หน้า ๒๓๐-๒๔๔.

ส่งผลให้นักท่องเที่ยวที่ตั้งใจไปเที่ยววัดในจังหวัดน่านมีความสะดวกในการเดินทางไปเยี่ยมชมได้หลายวัดในคราวเดียวกัน (สำนักงานจังหวัดน่าน, ๒๕๕๘) ในปัจจุบัน หน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดน่านได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด ตัวอย่างเช่น ในปี ๒๕๕๘ องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การเพิ่มมูลค่าฐานเศรษฐกิจเดิม โดย กำหนดให้มีการส่งเสริมและพัฒนากการท่องเที่ยวในจังหวัดน่านอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี โดยเน้นการท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรม (องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน, ๒๕๕๘) ที่ร่วมแหล่งโบราณสถาน วัดวาอาราม และงานประเพณีล้านนาต่าง ๆ การส่งเสริมและพัฒนากการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ หากมีการศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาเที่ยววัดในจังหวัดน่านในเชิงพุทธศาสนาและวัฒนธรรม จะทำให้ได้ข้อมูลที่อาจนำไปสนับสนุนการกำหนดกิจกรรมที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในปีต่อไปได้

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของนักท่องเที่ยวในวัดจังหวัดน่าน ผลการวิจัยสามารถสรุปประเด็นที่สำคัญมาอภิปรายผลได้ ดังนี้ ผลจากการศึกษาในครั้งนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า นักท่องเที่ยวเพศหญิงให้ความสนใจในการเดินทางมาท่องเที่ยววัดในจังหวัดน่านมากกว่าเพศชาย และผู้ตอบแบบสอบถามในส่วนของปัจจัยด้าน ประชากรศาสตร์ส่วนใหญ่มีอายุ ๒๑-๔๐ ปี สถานภาพ โสด ระดับการศึกษา ระดับปริญญาตรี อาชีพพนักงาน บริษัทเอกชน มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคกลาง และมีรายได้ โดยเฉลี่ย ๕,๐๐๐ - ๓๐,๐๐๐ บาท จากข้อมูลเหล่านี้ อาจสรุปได้ว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เข้ามาเที่ยววัดในจังหวัดน่าน เป็นผู้มีความรู้ค่อนข้างดี เนื่องจากมีการศึกษาระดับปริญญาตรี มักชอบเดินทางในสถานที่ห่างไกลจากที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน ในภาคกลาง และมีรายได้สูงพอประมาณ จึงสามารถ ใช้จ่ายได้เพียงพอสำหรับการท่องเที่ยวที่ไกลถึงจังหวัดน่าน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ (ศรีนทิพย์ คาวาโนเบะ, ๒๕๕๔) ที่ศึกษาเรื่องแรงจูงใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เข้ามาท่องเที่ยวในอำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน และสรุปว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมีอายุระหว่าง ๒๖-๓๐ ปี มีสถานภาพสมรส มีระดับการศึกษา ปริญญาตรี ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐ - ๒๐,๐๐๐ บาท

จากการทดสอบสมมุติฐาน ข้อมูล ลักษณะทั่วไป ของนักท่องเที่ยวชาวไทย มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธรักษาทั้ง ๕ ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ยกเว้น เพศของนักท่องเที่ยว ไม่มีความสัมพันธ์กับการทำบุญและการสะเดาะเคราะห์ (sig = .๓๙๑)

ผลทดสอบสมมุติฐานทางข้อมูลลักษณะทั่วไปทุกด้านกับองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธรักษาด้านสถาปัตยกรรมและจิตรกรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่านักท่องเที่ยวซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้สึกรู้สึกดี สติปัญญา ปฏิภาณไหวพริบไม่แตกต่างกันมากนัก ไม่ว่าจะเป็นเพศหญิงหรือเพศชาย อายุแตกต่างกัน สถานภาพโสด

สมรส หรือ ออย่า มีการศึกษาแตกต่างกัน มีรายได้ไม่ทัดเทียมกัน ต่างถิ่นที่อยู่ อาชีพต่างกันไป องค์ประกอบปัจจัยเหล่านี้อยู่ในความเป็นคนทุกคน ขณะเดียวกันจากข้อมูลการศึกษาในวิจัยนี้ นักท่องเที่ยวที่ไปท่องเที่ยว เชียงพุทธศาสนาในจังหวัดน่านล้วนแล้วแต่มีอายุที่มีวุฒิภาวะเป็นส่วนใหญ่ ขึ้นต่ำอายุ ๒๐ ปี มีจำนวน ร้อยละ ๑๔.๕ อายุ ๒๑-๔๐ ปี มีจำนวนร้อยละ ๔๔.๑ อายุ ๔๑-๖๐ ปี มีจำนวนร้อยละ ๓๕.๗ อายุ ๖๐ ปีขึ้นไป มีจำนวนร้อยละ ๕.๗ เมื่อพิจารณาจากจำนวนอายุแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นวัยกลางคนเป็นส่วนใหญ่ ล้วนแล้วแต่มีวุฒิภาวะมีประสบการณ์มีความเข้าใจ มีความรู้ที่จะพอจะเรียนรู้ในเรื่องสถาปัตยกรรมและจิตกรรมได้เป็นอย่างดี และในขณะเดียวกัน ลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านอื่น ๆ เป็นปัจจัยเสริม การรับรู้และเรียนรู้ สถานภาพโสด สมรสหรืออย่า ภูมิลำเนา อาชีพ และรายได้ ทั้งนี้อายุจะแสดงถึงการมีประสบการณ์เป็นส่วนใหญ่ในการที่สนใจไปเที่ยวชมและทำกิจศาสนาในวัด ดังนั้นการได้รับรู้สัมผัสเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและจิตกรรมในวัดหรือศาสนสถาน น่าจะมีผลกระทบโดยตรงต่อบุคคล ทุก ๆ คนได้เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็อายุหรือเพศ หรือระดับการศึกษาแต่อาจรับรู้ในส่วนลึกของความรู้ต่างกันเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งนี้เพราะการรับรู้เกี่ยวกับ ความมีสุนทรีย์ ความสง่างาม ความสมดุลทางสถาปัตยกรรม ความซาบซึ้งประทับใจ พอใจ รักหวนแน่นต่อ การมีวัฒนธรรมด้านศิลปะและหัตถกรรม อนึ่ง สถาปัตยกรรมและจิตกรรมที่ได้แสดงไว้ในวัดตามสถานที่ต่าง ๆ เป็นการแสดงออกให้ปรากฏขึ้นได้อย่างงดงาม น่าพิงชม และก่อให้เกิดอารมณ์รัก สะเทือนใจ หวงแหน ปกป้องอนุรักษ์ได้

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดเป็นกิจกรรมเชิงนันทนาการ มีทั้งงานประจำปีและจัดนอกเทศกาลได้ วัดจะจัดแตกต่างกันไปตามฐานะ แต่ลักษณะรูปแบบของกิจกรรมจะมีความคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ โดยมุ่งหวังให้บุคคลที่มาร่วมงานหรือนักท่องเที่ยวได้ร่วมกิจกรรม มีความสุข สนุกสนาน เพลิดเพลิน อารมณ์ รวมทั้งได้บุญกุศลในการทำทานทำบุญในศาสนาอีกด้วย ฉะนั้นพฤติกรรมที่บังเกิดเหล่านี้เป็นความปรารถนาต้องการกับบุคคลทุกเพศทุกวัย ทุกลักษณะได้ทัดเทียมกัน มีทั้งกิจกรรมของเด็ก ของวัยรุ่น ของผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ มีลักษณะงาน เป็น ๓ ส่วน คือ งานเทศกาลเป็นประเพณีทางศาสนา เป็นส่วนการทำบุญกุศล งานมหรสพ เป็นการเฉลิมฉลองความสุขสนุกสนานและงานเบ็ดเตล็ด เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ทำให้เกิดความพึงพอใจให้แก่ผู้ร่วมกิจกรรม จึงเป็นเหตุผลให้เกิดความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

๒.๕.๕ การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง

งานวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดย พระมหาธัชธร สิริมงคล^{๔๑} มีความเป็นมาดังนี้ วัดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ เพราะมีพุทธศิลป์เป็นแหล่งจูงใจ พุทธศิลป์เป็น ทัศนูปกรณ์ในการสอนธรรมะได้อย่างยอดเยี่ยม ฉะนั้นเมื่อศึกษาความหมายของพุทธศิลป์ให้ลึกซึ้งลงไปแล้ว จะเห็นว่าเป็นเรื่องของธรรมะทั้งสิ้น จึงเห็นว่าการอนุรักษ์ไว้ต้องมีคุณค่าทางการดำรงพระพุทธศาสนาไว้ และเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย และยังเป็นแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของชาติดีขึ้นได้ ฉะนั้นวัดจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่า เพราะ เป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรม มีทรัพยากรทางกายภาพ ทรัพยากรทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เพียงแต่จะถ่ายทอดออกไปได้อย่างไร ถ้าเราไปแยกส่วน ไม่ได้มองอย่างต่อเนื่องเป็นเหตุเป็นผล เราก็จะทำได้เพียงแค่วัดเพื่อถ่ายรูปสวยงาม ชาวต่างชาติจำนวนมากที่มีพื้นฐานศาสนาและวัฒนธรรม ต่างกันก็มาเพียงแค่อายุรูป บางครั้งก็มาทำกริยาที่ไม่เหมาะสม คนไทยบางกลุ่มมาก็ไม่ได้สร้างเสริมปัญญา ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะวัดไม่ได้แสดงบทบาทอย่างชัดเจนว่าจะพัฒนาสังคมทั้งที่บทบาทของวัดสามารถสนองประโยชน์ได้ทั้ง ๒ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมและด้านการนำรายได้เข้ามา ทำนุบำรุงวัด ทำนุบำรุงท้องถิ่น จังหวัดและประเทศ โดยรวมศาสนาเป็นรากเหง้าของการตั้งชุมชน

ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาวัดโดยเฉพาะวัดหนองแขง อำเภอเมือง (พระอารามหลวง) จังหวัดขอนแก่น เนื่องจากวัดหนองแขงมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาท่องเที่ยวโดยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี และเพื่อการศึกษาถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคด้านต่าง ๆ ในการจัดการการท่องเที่ยว ผู้วิจัยยังมีความสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่เดินทางมาท่องเที่ยวในวัดหนองแขง เกี่ยวกับการบริหารจัดการ (พระอารามหลวง) การท่องเที่ยวเชิงพุทธภายในวัด เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวและเพื่อส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววัดหนองแขงให้ (พระอารามหลวง) เป็นที่รู้จักในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดและของประเทศไทยอีกด้วย

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการท่องเที่ยวของวัดหนองแขง และเพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง ผลการวิจัยแบ่ง

^{๔๑} พระมหาธัชธร สิริมงคล, การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร :บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๖-๑๒๔.

ออกเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๐ มี ๐.๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖๘ ปี มีจำนวน ๒๐ อายุต่ำกว่า ๗./มีอาชีพนักเรียน ๐.๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔๙ การศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี นักศึกษาจำนวน ๒๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗๓.

นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น(พระอารามหลวง) โดยรวมเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า (=๓๒.๔) ระดับมากนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) ด้านการสร้างแรงจูงใจและด้านการให้บริการ อยู่ในระดับมากทุกด้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านสถานที่

นักท่องเที่ยวที่มีอายุและอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง(พระอารามหลวง) จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักท่องเที่ยวที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ของวัดหนองแขวงแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ ๐๕.๐ ฐานที่ตั้งไว้

นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยววัดหนองแขวง มีความคิดเห็นต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น (พระอารามหลวง) ดังนี้ ในด้านการพัฒนาจิตใจและปัญญา นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และหลักการในการทำบุญให้ทาน เห็นคุณค่าของพุทธศิลป์ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ได้รับความรู้ในการพัฒนาปัญญา ได้รับความรู้ในการฝึกสมาธิและปัญญา ได้รับความรู้และหลักธรรมเพื่อความกตัญญูรู้คุณส่วนด้านการดำเนินชีวิต นักท่องเที่ยวดำเนินชีวิตด้วยความมีสติ ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ไม่ประมาทในชีวิต มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เข้าถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นที่พึ่งที่ระลึก ดำเนินชีวิตตามทำนองคลองธรรม

ผลที่ได้รับจากการเดินทางมาท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวรู้สึกมีความสุข จิตใจที่ฟุ้งซ่านก็สงบลง และมีสติมากขึ้น เมื่อมีสติมากขึ้นก็ทำให้ทำงานได้ดีขึ้น ประสบความสำเร็จมากขึ้น มีกำลังใจในการฝ่าฟันอุปสรรคและผ่านพ้นไปได้ ต่อไปภายภาคหน้าจะกลับมากราบไหว้อีกเพื่อเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อไป ทำให้มีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตมากขึ้น จิตใจที่กำลังกระวนกระวายว่าวันนี้วุ่นวายก็ระงับ เมื่อได้พบกับสิ่งที่ร้ายก็กลายเป็นดี

กล่าวโดยสรุป แนวทางในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น คือ ด้านสถานที่ควรช่วยกันรักษาและร่วมกันพัฒนา โดยเฉพาะเรื่องของความสะอาด เพราะความสะอาดถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ด้านการให้บริการ ความเพิ่มสถานที่จอดรถ ห้องน้ำและปรับปรุงบริการร้านค้า ร้านอาหาร เพิ่มถังขยะ เพื่อสร้างความสะอาดแก่ผู้มาเที่ยว ส่วนด้านการสร้างแรงจูงใจ ควรเพิ่มกิจกรรมส่งเสริมความรู้ กิจกรรมพัฒนาด้านจิตใจและปัญญา ควรมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของวัดผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้

นักท่องเที่ยวได้รับรู้ข้อมูลของการท่องเที่ยวและให้วัดเป็นที่รู้จักในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด

๒.๕.๖ แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม

งานวิจัยเรื่อง ^๑ การศึกษาเรื่องแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยว เชียงพุทธ กรณีศึกษา วัดประชาคมวนาราม. อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด .โดยจุฑาภรณ์ หินซุย และสถาพร มงคลศรีสวัสดิ์^{๔๒} มีความเป็นมาดังนี้ จังหวัดร้อยเอ็ดนับได้ว่าเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวไม่มากเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่น อันเป็นผลมาจากการที่จังหวัดไม่ได้เป็นเส้นทางที่สำคัญในเส้นทางท่องเที่ยวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบกับขีดจำกัดของการลงทุน แต่จังหวัดร้อยเอ็ดก็มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ บึงพลาญชัย ซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดร้อยเอ็ด มีลักษณะเป็นเกาะกลางบึงน้ำขนาดใหญ่ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ตกแต่งเป็นสวนดอกไม้ขนาดใหญ่ มีพันธุ์ไม้ต่าง ๆ รมรื่นในบึงมีปลาชนิดต่าง ๆ และยังเป็นสถานที่จัดมหรสพต่าง ๆ ตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง ร้อยเอ็ด มีศาลเจ้าพระหลักเมือง เป็นสถานที่เคารพบูชาของชาวร้อยเอ็ด ตั้งอยู่ในบริเวณเกาะ กลางน้ำบึงพลาญชัย วัดผาน้ำทิพย์เทพประสิทธิ์นิาราม เป็นสถานที่ที่สำคัญทาง(ผาน้ำน้อย)พระพุทธศาสนาของจังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งอยู่ที่อำเภอหนองพอก เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธ ซึ่งเป็นสถานที่ที่หลวงปู่ศรีมหาวิโร ได้จุดธูปมาเจริญกัมมัฏฐาน เพื่อแสดงหาความสงบและได้สร้างเจดีย์ชัยมงคลขึ้น สถานที่แห่งนี้มีธรรมชาติที่สวยงาม เป็นแหล่งจุดธูปสำคัญของพระภิกษุสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เป็นเจดีย์รูปทรงแปดเหลี่ยม คล้ายเมืองสวรรค์ทั้ง ๗ ชั้น ยอดของเจดีย์ทองคำหนักถึง ๑๐๑ บาท บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าภายในเจดีย์เป็นภาพแกะสลักหินทรายเหลืองนูนต่ำ เล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ถือว่าเป็นบรมพุทโธแห่งแรกในประเทศไทย ตั้งอยู่ที่อำเภอศรีสมเด็จ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดมากนัก ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่บ่งบอกด้านสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา แต่ยังไม่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไป เนื่องจากสาเหตุนี้จึงควรมีการศึกษาค้นคว้าเพื่อกำหนดแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ วัดประชาคมวนาราม อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อให้เป็นประโยชน์กับบุคคลที่ต้องการข้อมูลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปพัฒนากลยุทธ์และเป็นแนวทางสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในเขตอำเภอศรีสมเด็จต่อไป

^{๔๒} จุฑาภรณ์ หินซุย และ สถาพร มงคลศรีสวัสดิ์, การศึกษาเรื่องแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม, อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ,การท่องเที่ยว, (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖๗-๑๘๙.

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและสภาพการดำเนินงานของวัดประชาคมวนาราม เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ และเพื่อศึกษาแนวทางการเสนอแนะในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้ สภาพการดำเนินงานของวัดประชาคมวนาราม การดำเนินงานมีการปกครองภายใน โดยมีองค์กรในการดูแลการปกครอง โดยจะเรียงจากเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เรื่อยไปตามลำดับ มีเจ้าหน้าที่ของวัดที่ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์และประสานงานสำหรับผู้ที่มาติดต่อ ปฏิบัติธรรม และมีคณะกรรมการวัดซึ่งคัดเลือกจากคณะสงฆ์ จำนวน ๒๐ รูป และคณะกรรมการวัดซึ่งเป็นบุคลากร ภายนอก คัดเลือกจากผู้แทนหน่วยงานราชการและลูกศิษย์ ครูบาอาจารย์ ทำหน้าที่ติดต่อหรือประสานงานการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แยกเขตพื้นที่ฝ่ายคณะสงฆ์และแม่ชีอย่างชัดเจน ด้านสิ่งดึงดูดใจ วัดประชาคมวนาราม ตำบลศรีสมเด็จ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด มีเจดีย์ขนาดใหญ่ทำจากหินทรายธรรมชาติเป็นแห่งแรกในประเทศไทย ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว เช่น สถานที่ปฏิบัติธรรม, สถานที่ดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา, ที่พักอาศัย, ห้องน้ำ, ที่จอดรถ, ร้านขายของต่าง ๆ ก็มีการพัฒนาและส่งเสริมอยู่เสมอ ห้องน้ำของสถานที่ท่องเที่ยวจะมีการแบ่งเพศของนักท่องเที่ยวอย่างชัดเจน เช่น ผู้หญิง ผู้ชาย หรือพระภิกษุ เป็นต้น ด้านสถานที่จอดรถ ทางแหล่งท่องเที่ยวก็มีสถานที่จอดรถพอเพียงแก่นักท่องเที่ยว แต่ถ้ามีช่วงหน้าเทศกาลสถานที่จอดรถก็ไม่เพียงพอต้องมีการขอยืมสถานที่จอดรถสถานที่ท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียง ร้านขายของต่าง ๆ แต่ละสถานที่ท่องเที่ยวก็มีความกว้างใหญ่แตกต่างกันไป เพื่อความเป็นระเบียบและความสะดวกให้กับ นักท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ในจังหวัดร้อยเอ็ด มีหลากหลายสถานที่ มีระยะทางไม่ห่างกันมาก มีถนนลาดยางเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยว และมีป้ายบอกทาง แต่ป้ายบอกทางไปสถานที่ท่องเที่ยวยังน้อยอยู่ต้องมีการเพิ่มเติมให้มากยิ่งขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ วัดประชาคมวนาราม อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ขาดความต่อเนื่องหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ประสานงานปรับการดำเนินกิจกรรมให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งปีพุทธศักราช ๒๕๕๗ ให้จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นปีแห่งการท่องเที่ยวขาดการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ป้ายบอกทางมีจำนวนน้อย รวมถึงป้ายที่บ่งบอกว่า ถึงวัดประชาคมวนารามเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธความดึงดูดใจมีน้อยขาดการนำเสนอเอกลักษณ์ที่เป็นจุดเด่น สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการท่องเที่ยวยังไม่ได้มาตรฐาน ส่งผลให้เป็นอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธ รวมทั้งเจตคติของประชาชนในพื้นที่โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่ห่างไกลจากพุทธศาสนา เยาวชนยังมีส่วนร่วมในการพัฒนาค่อนข้างน้อย ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน

องค์กรเอกชนและหน่วยงานรัฐอื่น ๆ ในการวางแผน การตัดสินใจ และการดำเนินการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธในเขตพื้นที่อำเภอศรีสมเด็จ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวด้านการประชาสัมพันธ์ โครงสร้างพื้นฐานสิ่งอำนวยความสะดวก เส้นทางคมนาคมไม่สามารถสนองต่อความสะดวกรวดเร็วของนักท่องเที่ยวได้

แนวทางและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวัดประชาคมวนาราม อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด แนวทางในการดำเนินงานคือ ๑) สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธระหว่างหน่วยงานรัฐ บ้าน วัด สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอศรีสมเด็จ ร่วมกับเทศบาลตำบลศรีสมเด็จและโรงเรียนในเขตเทศบาลตำบลศรีสมเด็จ ร่วมมือกับทางวัดจัดยุวมัคคุเทศก์ โดยนักเรียนนักศึกษา ที่ได้รับการอบรมและได้รับความรู้แล้วเป็นมััคคุเทศก์ประจำวัด เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยว ที่มาเยี่ยมชมสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาและทำบุญไหว้พระปฏิบัติธรรมรวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลืองานทางวัดประชาคมวนารามในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น โครงการสร้างน้ำพระบรมสารีริกธาตุ ประจำปี โครงการกิจกรรมบวชภิกษุสามเณรภาคฤดูร้อน ที่วัดประชาคมวนาราม อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ร่วมกันส่งเสริมกิจกรรมทางพุทธศาสนา การปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นการสืบทอด พระพุทธศาสนาให้แก่ ชาวพุทธ ประชาชนทั่วไปผู้สนใจและนักท่องเที่ยว ในทุกวันสำคัญทางพุทธศาสนา ๒) ระดมทรัพยากรทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ด เช่น โครงการสร้างน้ำพระบรมสารีริกธาตุประจำปี โครงการกิจกรรมบวชภิกษุสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นต้น และกิจกรรมการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดร้อยเอ็ด หน่วยงานราชการควรมี การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้ทั้งทางสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ขอความร่วมมือ จากหน่วยงานราชการตามเว็บไซต์ต่าง ๆ ๓) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เพียงพอกับความต้องการของผู้สนใจเข้ามาเพื่อปฏิบัติธรรม ไหว้พระ สวดมนต์ และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยี่ยมชมสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา สถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนา หรือเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ของวัดประชาคมวนาราม อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้งด้านเส้นทาง การเดินทาง การมีป้ายประชาสัมพันธ์บอกเส้นทางคมนาคมให้สามารถสนองต่อความต้องการนักท่องเที่ยวได้ รวมถึง ด้านการประชาสัมพันธ์ สิ่งอำนวยความสะดวก

กล่าวโดยสรุป แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ วัดประชาคมวนาราม อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ควรมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานราชการ บ้าน วัด โรงเรียน ได้เข้ามามีส่วนร่วม ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธโดยกำหนดกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น การ

ตักบาตร ฟัง เทศน์ เวียนเทียน จัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมภาคฤดูร้อน โครงการสงฆ์พระบรมสารีริกธาตุประจำปี โครงการกิจกรรมบวชภิกษุสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นต้น เพื่อเป็นการสืบทอดพุทธศาสนาและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดร้อยเอ็ด หน่วยงานราชการ ควรมีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้ทั้งทางสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ขอความร่วมมือจากหน่วยงานราชการตามเว็บไซต์ต่าง ๆ ร่วมกันพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้สามารถต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวและเป็นการชักชวนนักท่องเที่ยวให้เข้าถึงพุทธศาสนาโดยง่าย

๒.๕.๗ กลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในพระอารามหลวงชั้นเอก

งานวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในพระอารามหลวงชั้นเอก โดย พระมหาสุริยา มะสันเทียะ^{๔๓} มีความเป็นมาดังนี้ พระอารามหลวงชั้นเอก เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ เพราะมีพุทธศิลป์และรวบรวมวิทยาการศิลปะชั้นสูงมากมาย อันเป็นแหล่งจูงใจซึ่งเป็นทัศนูปกรณ์และยังสื่อการสอนถึงคุณธรรม จริยธรรม ฉะนั้นเมื่อศึกษาความหมาย ของพุทธศิลป์ให้ลึกซึ้งลงไปแล้ว จะเห็นว่าเป็นเรื่องของธรรมะทั้งสิ้น สมควรอนุรักษ์คุณค่าทางพระพุทธศาสนาไว้ ทั้งเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและยังเป็นแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของชาติเจริญขึ้นได้ การบริหารจัดการด้านแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาจึงควรให้ ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาด ที่สามารถวัดผลของการบรรลุความสำเร็จ ด้านการตลาดได้ในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณค่าการท่องเที่ยว

ดังนั้นกิจกรรมการตลาดในการส่งเสริมคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา จึงกลายเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระอารามหลวงชั้นเอก นอกจากนี้พระอารามต่าง ๆ ต้องปรับใช้กลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุค การพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดก็เพื่อสร้างความสำเร็จในประสิทธิผลที่ได้จากกลยุทธ์การตลาดเป็นหัวใจที่สำคัญ เพื่อให้นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการประเมิน ประสิทธิภาพการบริหารงาน อันเป็นหัวใจสำคัญของการนำกลยุทธ์มาใช้และเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของผลการดำเนินงานทางการตลาดที่มีประสิทธิภาพ ทั้งยังช่วย สร้างความพึงพอใจให้แก่

^{๔๓} พระมหาสุริยา มะสันเทียะ, กลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ในพระอารามหลวงชั้นเอก, การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอกในเกาะรัตนโกสินทร์, วิทยาศาสตร์ มหามบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓), หน้า ๒๓๕-๒๔๖.

นักท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงพุทธศาสนาและทำให้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนตลอดไป

วัตถุประสงค์เพื่อสำรวจปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ เพื่อศึกษากิจกรรมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในปัจจุบัน เพื่อศึกษากลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในพระอารามหลวงชั้นเอก และเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยว กิจกรรมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ส่งผลต่อกลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และนำไปสู่การส่งเสริมคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็นประเด็นส่วนต่างๆ ดังนี้ ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวไปยังพระอารามหลวงชั้นเอก ๙ วัด พบว่า กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๗๐ ลักษณะที่พบมากที่สุด คือ อายุ ๓๕-๔๔ ปีคิดเป็นร้อยละ ๓๒.๙๐ สถานภาพโสด โดยส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๑๐ จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๙๐ มีระดับรายได้ต่อเดือนน้อยกว่าหรือเท่ากับ ๑๕,๐๐๐ บาท คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๙๐ มีภูมิลำเนาภาคกลาง คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๑๐ มีอาชีพพนักงาน บริษัทเอกชน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๘๐ ส่วนใหญ่จะตั้งใจเดินทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ในพระอารามหลวงชั้นเอกโดยเฉพาะ คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๑๐

ส่วนที่ ๒ พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว พบว่า กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในพระอารามหลวงชั้นเอกมากกว่า ๓ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๗๙.๗๐ วัตถุประสงค์หลักที่มาท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเพื่อไหว้พระ เทียบชมหาความเพลิดเพลิน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๑๐ โดยส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยว ด้วยตนเอง คิดเป็นร้อยละ ๙๑.๑๐ วัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ที่นิยมเดินทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๙๐

ส่วนที่ ๓ กิจกรรมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา พบว่า กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวเห็นด้วยในระดับมาก ได้แก่ กิจกรรมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ($X=๓.๙๕$) กิจกรรมการเป็นที่พึงพอใจ ($X=๓.๙๕$) กิจกรรมการเข้าร่วมพิธีกรรม ($X=๓.๗๖$) และเห็นด้วยในระดับปานกลาง ได้แก่ กิจกรรมการปฏิบัติธรรม ($X=๓.๕๐$) กิจกรรมการสืบทอดพระพุทธศาสนา ($X=๓.๔๐$) กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ ($X=๓.๓๙$) และกิจกรรมการเช่าวัตถุมงคล ($X= ๒.๗๐$) สำหรับประเด็นที่เห็นด้วยในระดับมาก คือ การเข้าร่วมกิจกรรมการกราบสักการะพระพุทธรูป ($X=๔.๐๔$) การเข้าร่วม

กิจกรรมการทำบุญตักบาตร ($X=๓.๙๗$) การเข้าร่วมกิจกรรมการทำบุญตักบาตร ($X=๓.๙๑$) การเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา

ส่วนที่ ๔ กลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา พบว่า กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระดับมากในด้านความสะดวกสบายของสถานที่ ($X=๓.๘๕$) กระบวนการซื้อผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ($X=๓.๗๙$) บุคลากรทางการท่องเที่ยว ($X=๓.๗๐$) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ($X= ๓.๖๖$) การส่งเสริมการตลาด ($X= ๓.๖๑$) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ($X=๓.๖๑$)

ส่วนที่ ๕ ประสิทธิภาพที่ได้จากกลยุทธ์การตลาดในคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา พบว่า กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพที่ได้จากกลยุทธ์ การตลาดในคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระดับมากคือ ด้านภาพลักษณ์ ($X=๔.๐๖$) การรับรู้คุณค่าทางพระพุทธศาสนา ($X= ๔.๐๓$) ความพึงพอใจ ($X=๓.๙๐$)

ส่วนที่ ๖ โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่เกี่ยวข้องระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ของนักท่องเที่ยว กิจกรรมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ที่ส่งผลต่อกลยุทธ์ การตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและนำไปสู่ประสิทธิภาพที่ได้จาก กลยุทธ์การตลาดในการส่งเสริมคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีความเที่ยงตรง ทั้งนี้เนื่องจากค่าน้ำหนักปัจจัย (Factor loading) มีค่าตั้งแต่ ๐.๓๐ ขึ้นไป และมีนัยสำคัญทางสถิติ

๒.๕.๘ เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

งานวิจัยเรื่อง เส้นทางท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยชุมพล รอดแจ่ม^{๔๔} มีความเป็นมาดังนี้ จังหวัดนนทบุรีส่วนหนึ่งของเมืองหลวง เพราะเป็นเขตเมืองที่มีประชากรอยู่หนาแน่นรองจากกรุงเทพฯ ทั้งยังมีอาณาเขตที่ติดกับกรุงเทพฯ อยู่หลายเขต มีระยะทางการเดินทางที่ไม่ไกล การเดินทางสะดวก สามารถเลือกเดินทางได้หลายช่องทางประกอบกับเป็นจังหวัดที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน และมีศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาข้างต้นจะเห็นได้ถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงได้เลือกสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เนื่องจาก เป็นอำเภอหนึ่งที่มีความสำคัญในจังหวัดนนทบุรี มีแหล่งท่องเที่ยวเชิง

^{๔๔} ชุมพล รอดแจ่ม, รายงานการวิจัย, เส้นทางท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี, ๒๕๕๖ หน้า ๖๙-๘๖.

ศิลปวัฒนธรรมอยู่หลายแห่งที่สะท้อนถึงสถาปัตยกรรม โบราณศิลป์ที่มีประวัติ อันยาวนาน สามารถสะท้อนถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบไทย การเดินทางสะดวก และสามารถที่จะกำหนดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวได้ในหนึ่งวัน แต่เนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวดังกล่าวถึง ๗ สถานที่ตามหนังสือ “ท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี” จัดทำโดย จังหวัดนนทบุรีร่วมกับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนนทบุรี (๒๕๕๔: ๖๙-๗๖) ยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายของนักท่องเที่ยวทั่วไป

ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญเพื่อศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เพื่อใช้เป็นแนวทาง ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวและศึกษาค่าใช้จ่ายระยะเวลาเฉลี่ยในการท่องเที่ยวเพื่อนำมาบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบส่วนตัว หรือเป็นกรุปทัวร์ และเสนอต่อ หน่วยงาน ราชการระดับ ท้องถิ่นสามารถนำไปศึกษาหรือพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สามารถจัดเป็นเส้นทางกรท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมให้กับ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมาท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เพื่อศึกษาถึงค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวและระยะเวลาที่ใช้ในการท่องเที่ยวเฉลี่ยต่อคน และเพื่อศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ผลการวิจัยได้จัดลำดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมาท่องเที่ยว ดังนี้ จากคำบอกเล่าที่ได้รับฟังมาจากคนรู้จัก หรือจากคนทั่วไปที่ได้พูดให้ฟังจึงเกิดความสนใจที่อยากจะมาท่องเที่ยว

๑. มีความตั้งใจอยากจะทำบุญ
๒. มีความตั้งใจที่อยากจะมาไหว้พระ
๓. อยากจะมาเยี่ยมชมโบราณสถาน ศึกษาศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ความเป็นมาชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน
๔. มีคนรู้จักไม่ว่าจะเป็นญาติ หรือเพื่อนชักชวนให้มาท่องเที่ยว
๕. ทราบเบื้องต้นอยู่แล้วว่าวัดนี้อยู่ริมน้ำมีสถานที่และจุดบริการของอาหารปลาและให้อาหารปลาจึงตั้งใจมาให้อาหารปลาและมาดูปลา
๖. ศึกษาหาข้อมูลจากสื่อออนไลน์ ((Internet) จึงเป็นสาเหตุให้มาท่องเที่ยว
๗. เดินทางผ่านเห็นป้ายประชาสัมพันธ์ตามไหล่ทางเชิญชวนจึงให้ความสนใจเข้ามาท่องเที่ยว
๘. มาซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีจำหน่ายในสถานที่ท่องเที่ยว
๙. รู้จักสถานที่ท่องเที่ยวจากหนังสือแนะนำการท่องเที่ยว
๑๐. เป็นเส้นทางผ่านจากการขับรถไปทำงานหรือโดยสารรถรับจ้างทั่วไป
๑๑. มาท่องเที่ยวจากการแนะนำจากรายการโทรทัศน์
๑๒. ตั้งใจทำมาทานอาหารที่อยู่นะแหล่งสถานที่ท่องเที่ยว

ค่าใช้จ่าย ระยะเวลาที่ใช้ในการท่องเที่ยว จำนวนสมาชิกที่มาท่องเที่ยว จำนวนครั้งนี้ มาท่องเที่ยวในสถานที่เดิม และการกลับมาท่องเที่ยวในสถานที่เดิม เฉลี่ยต่อคน สามารถสรุปผลการศึกษาปัจจัยค่าใช้จ่ายที่นักท่องเที่ยวได้ใช้ในการท่องเที่ยวประกอบด้วย

๑. ค่าน้ำมันรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่ใช้เดินทาง
๒. ค่ารถโดยสารในกรณีที่ไม่มีรถยนต์ส่วนตัว
๓. ค่าเงินทำบุญตามศรัทธา
๔. ค่าดอกไม้ธูปเทียนบูชาพระบริจาคนตามศรัทธา
๕. ค่าอาหารและเครื่องดื่ม
๖. ค่าซื้อของฝาก ของที่ระลึก
๗. ค่าอาหารปลา
๘. ค่าเช่าวัดถลุงคล
๙. ค่าต้นไม้
๑๐. ค่าปุ๋ย
๑๑. ค่าดิน
๑๒. ค่าประกระถาง

ส่วนปัจจัยด้านระยะเวลาที่ใช้ในการท่องเที่ยวเฉลี่ยทั้ง ๗ สถานที่ใช้เวลาทั้งสิ้น ๗.๔๐ ชั่วโมง (ไม่รวมการเดินทางระหว่างสถานที่) จำนวนสมาชิกที่มาท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า ๒ คน จำนวนครั้งที่มาท่องเที่ยวในสถานที่เดิมโดยเฉลี่ยคนละ ๒ ครั้ง การกลับมาท่องเที่ยวในสถานที่เดิม พบว่านักท่องเที่ยวที่ได้รับการสัมภาษณ์จำนวน ๓๔ คนจากทั้งหมด ๓๕ คน หรือคิดเป็นร้อยละ ๐.๙๗ ตอบว่า จะกลับมาท่องเที่ยวในสถานที่เดิม (จากการศึกษาวิจัย ได้ให้ข้อสังเกตถึงค่าใช้จ่าย ๒ ประเภท คือ ค่าน้ำมันรถ และค่าโดยสารรถ เนื่องจากสรุปค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เฉลี่ยรวมทั้ง ๗ สถานที่ นั้นเป็น ค่าใช้จ่ายที่เริ่มต้นจากจุดเริ่มต้นคือที่พักอาศัย มิใช่ค่าใช้จ่ายที่สำหรับการเดินทางทั้ง ๗ สถานที่)

๒.๕.๙ แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระบรมธาตุนาดูน

งานวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระบรมธาตุนาดูน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม โดย ขุฑิล มาตรา และ โอชญัญญา บัวธรรม^{๔๔} มีความเป็นมาดังนี้ อำเภอนาดูน เป็นอีกหนึ่งอำเภอ ของจังหวัดมหาสารคาม ที่มีทรัพยากรที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยว

^{๔๔} ขุฑิล มาตรา และ โอชญัญญา บัวธรรม, บทความวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์, แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระบรมธาตุนาดูน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม, วารสารช่อพะยอม ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๒ (มิถุนายน ตุลาคม ๒๕๖๐), หน้า ๓๔-๕๖.

โดยมีสถานที่ท่องเที่ยวที่โดดเด่นมีชื่อเสียงระดับจังหวัดจนถึงระดับประเทศ อันได้แก่ พระบรมธาตุนา
 ดูน พุทธมณฑลอีสาน พิพิธภัณฑน์นครจำปาศรี พิพิธภัณฑน์บ้านอีสาน สถาบันวิจัยวลัยรุกเวช บ่อน้ำ
 ศักดิ์สิทธิ์ กุสันตรัตน์ กุ๋นน้อย ศาลานางขาว เป็นต้น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่นำรายได้เข้า
 สูระบบเศรษฐกิจของจังหวัดและอำเภอนาดูนมาเป็นเวลานาน ในปัจจุบัน อำเภอนาดูนได้พัฒนา
 สถานที่ท่องเที่ยวโดยเฉพาะพระบรมธาตุนา ดูนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเป็นแหล่งปฏิบัติ
 ธรรมสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป พระบรมธาตุนา ดูนจะมีการจัดงานนมัสการพระบรมธาตุนา ดูน
 อำเภอนาดูนเป็นประจำทุกปี ในช่วงเวลาขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ หรือวันมาฆบูชา โดยจัดที่บริเวณพุทธ
 มณฑลอีสานพระบรมธาตุนา ดูน รวม ๙ วัน ๙ คืน กิจกรรมในงานประกอบด้วย ขบวนแห่ประเพณี
 ๑๒ เดือน การทำบุญตักบาตร การเวียนเทียนวันมาฆบูชา การปฏิบัติธรรมวิปัสสนา การออกร้าน
 นิทรรศการของหน่วยงานต่าง ๆ การแสดงแสง สี เสียง ประวัติความเป็นมาของนครจำปาศรี และการ
 ออกร้านสินค้าชุมชน ซึ่งมีผู้มาร่วมงานเป็นจำนวนมากและมีรายได้เข้าสู่อำเภอนาดูนเป็นจำนวนมาก

ปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระบรมธาตุนา
 ดูน จำเป็นต้องมีการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการวางแผน
 อย่างเป็นระบบ มีการดำเนินงานตามแผนอย่างเป็นขั้นตอน มีการสรุปและประเมินผลเมื่อเสร็จสิ้นการ
 ดำเนินงาน เพื่อนำผลการประเมินนั้นไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงาน โดยองค์ประกอบ
 ด้านการบริหารจัดการ ด้านความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐและเอกชน ด้านการให้บริการและ
 ประชาสัมพันธ์ ต้องส่งผลต่อกิจกรรมสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของนักท่องเที่ยว มี
 กิจกรรมต่าง ๆ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อมให้เพื่อให้นักท่องเที่ยวอยากมาเที่ยวอีก

จากสถานการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะดำเนินการวิจัย เรื่องแนวทางการ
 ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระบรมธาตุนา ดูน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม โดย
 การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่พระบรมธาตุนา ดูน อำเภอนาดูน จังหวัด
 มหาสารคาม โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการเพิ่มคุณค่าทางจิตใจแก่
 นักท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาผ่านทางประสบการณ์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวพระบรมธาตุนา ดูน จังหวัด
 มหาสารคาม ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์เพื่อสำรวจพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่เดินทางมาเที่ยว
 พระบรมธาตุนา ดูน เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระบรมธาตุนา ดูน
 อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม และเพื่อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ
 ศาสนาของพระบรมธาตุนา ดูน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้ พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่เดินทางมาเที่ยวพระบรมธาตุนาคนูน นักท่องเที่ยวส่วนมากที่เดินทางมาท่องเที่ยวพระบรมธาตุนาคนูน อำเภอนาคนูน จังหวัดมหาสารคาม เป็นเพศหญิงและมีภูมิลำเนาอยู่ภายในจังหวัดมหาสารคาม วัตถุประสงค์ของการเดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อชมความงดงามขององค์พระธาตุและร่วมกิจกรรมสำคัญทางพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วันชัยพร จันทรักษา (๒๕๕๒) ผลการวิจัย พบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยววัดใน เขต เทศบาลนคร นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน ๑๐ วัด ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ที่มีถิ่นที่อยู่อาศัยในภาคใต้ และมีจุดมุ่งหมายในการมาจังหวัดนครศรีธรรมราชเพื่อชมสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนา ปัจจัยที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวพระบรมธาตุนาคนูนเป็นจำนวนมาก ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่ไม่สูงเกินไป เวลาที่ใช้ในการเดินทางมาท่องเที่ยวมีความเหมาะสม และมีความตั้งใจเดินทางมาชมความงดงามของพระธาตุนาคนูนโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เนาวรัตน์

จากการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระบรมธาตุนาคนูน อำเภอนาคนูน จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวของพระบรมธาตุนาคนูน อำเภอนาคนูน จังหวัดมหาสารคาม มีหลากหลาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เชิงวัฒนธรรม และมีกิจกรรมการท่องเที่ยวทางพุทธศาสนา ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวต่างมีความเชื่อในเรื่องการทำบุญและกราบนมัสการองค์พระสารีริกธาตุขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของ พระครูสารกิจประยุต (กาบ ฐานทตโต/ วังหอม) (๒๕๕๖) ที่พบว่า ชาวอำเภอนาคนูนเชื่อในพุทธานุภาพของพระบรมสารีริกธาตุที่บรรจุอยู่ในองค์พระธาตุ และเชื่อในเรื่องของการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ จึงทำให้ชาวอำเภอนาคนูนปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์ทางกาย วาจา และใจ เพื่อบูชาพระบรมสารีริกธาตุ โดยกระทำการสักการบูชาขององค์พระธาตุ ด้วยพิธีกรรมต่าง ๆ โดยมีความเชื่อว่าเมื่อกระทำเช่นนี้แล้วจะได้รับความคุ้มครองจากองค์พระธาตุ ให้อยู่เย็นเป็นสุข และจากความเชื่อนี้เองก่อให้เกิดงานนมัสการพระธาตุนาคนูนใน วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี

สรุปผลการวิจัยพบว่า ข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระบรมธาตุนาคนูน อำเภอนาคนูน จังหวัดมหาสารคาม มีการร่วมมือกันทุกภาคส่วน ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน ชุมชนในท้องถิ่น โดยทุกหน่วยงาน ควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับคู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ของสำนักพัฒนาแห่งการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (๒๕๕๐) ทั้ง ๓ ด้านได้แก่ ด้านดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว ด้านการรองรับ ด้านการท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการ นอกจากนี้ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการขับเคลื่อนส่งเสริมให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ

ศาสนาพระบรมธาตุนาคนุ่นเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียง สร้างรายได้ให้ชุมชนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของจุฑาภรณ์ หินชุย (๒๕๕๑) ผลการศึกษาพบว่า ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธระหว่างหน่วยงานภาครัฐ บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อร่วมกันส่งเสริมกิจกรรมในทุกวันสำคัญทางพุทธศาสนา ระดมทรัพยากร ทุกภาคส่วน เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ด พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เส้นทางคมนาคมการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ให้สามารถสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปได้รู้จักมากขึ้น

๒.๕.๑๐ แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกรณีศึกษาวัดไร่ขิง

งานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกรณีศึกษา วัดไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดย ธนดล สุวรรณนิกษะ^{๔๖} มีความเป็นมาดังนี้ สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญที่หนึ่งในจังหวัด คือ วัดไร่ขิง ตั้งอยู่ที่ริมแม่น้ำท่าจีนหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าแม่น้ำนครชัยศรี สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกายสร้างโดยสมเด็จพระพุทธมาจารย์(พุท) มีหลวงพ่อวัดไร่ขิง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยเป็นพระประธาน ในช่วงวันขึ้น ๑๓ ค่ำ ถึงแรม ๓ ค่ำ เดือน ๕ และช่วงเทศกาลตรุษจีนทุกปี จะมีงานเทศกาลนมัสการปิดทองหลวงพ่อวัดไร่ขิงประจำปี ซึ่งเป็นงานใหญ่ของชาวนครปฐม (สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม ๒๕๕๒) ถึงแม้ว่า วัดไร่ขิง จะเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวที่เลื่อมใสในพุทธศาสนา เป็นอย่างมาก อีกทั้งยังขึ้นชื่อในเรื่อง อาหารการกิน สถานที่ท่องเที่ยว และการจัดงานประจำปี ซึ่งถือว่ามีเอกลักษณ์เฉพาะตัวมีแนวโน้มที่จะมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นในอนาคต แต่วัดไร่ขิง ก็ยังมีสิ่งที่จะต้องมีการปรับปรุงโดยการเพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลนักท่องเที่ยว ปัญหาทางด้านบริการ การอบรมเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของวัดไร่ขิง เพื่อนำผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการพัฒนา วัดไร่ขิง ที่สามารถทำให้วัดไร่ขิงสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เข้ามาจำนวนมากขึ้น จนทำให้เพิ่มรายได้ให้กับประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้เคียง และนำความเจริญมาสู่ทางวัดต่อไป

วัตถุประสงค์เพื่อค้นหาแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว วัดไร่ขิง อำเภอสามพรานจังหวัดนครปฐม และเพื่อวิเคราะห์ค้นหาจุดแข็งจุดอ่อนโอกาสและอุปสรรคทั้งปัจจัยภายในและปัจจัย ภายนอกของวัดไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

^{๔๖} ธนดล สุวรรณนิกษะ, แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกรณีศึกษา วัดไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม, ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประกอบการ, (บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖), หน้า ๒๑๓-๒๒๕.

ผลการศึกษาแบ่งออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ จากการสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของวัดไร่ขิง มีตัวแทนเจ้าอาวาส คือ พระครูบุญชาทำหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ของทางกล่าวว่า แนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของวัดไร่ขิง จะเน้นที่ความต้องการของนักท่องเที่ยว ส่วนจุดขายของวัดไร่ขิงก็คือ หลวงพ่อวัดไร่ขิงในพระอุโบสถ เป็นที่เคารพศรัทธาของนักท่องเที่ยว สำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักผ่อนชมธรรมชาติหรือต้องการเข้ามาเพื่อไหว้พระสวดมนต์ ทางวัดได้จัดสถานที่พักผ่อนให้โดยการทำสวนหย่อมหน้าโบสถ์ จัดทำสถานที่สำหรับกิจกรรมของเด็กๆ ที่มากับครอบครัว ซึ่งกิจกรรมต่างๆ จะดึงดูดนักท่องเที่ยวหลากหลาย

ในด้านการสัญจร ทางวัดไร่ขิงได้เปรียบในเรื่องของทำเลที่ตั้ง เพราะด้านหน้าวัดติดกับแม่น้ำท่าจีนหรือแม่น้ำนครชัยศรีได้มีการจัดล่องเรือให้กับนักท่องเที่ยว ได้แวะเข้ามากราบสักการะ หลวงพ่อวัดไร่ขิงอีกทางหนึ่ง ในปัจจุบัน ได้มีการประสานงานกับทาง ขสมก. ในการจัดทำรถเมล์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวที่ไม่มีรถยนต์ส่วนบุคคล ได้รับความสะดวกสบาย ซึ่งให้บริการตั้งแต่เวียงใหญ่จนมาถึงท่ารถในบริเวณวัดไร่ขิง ตลอด ๒๔ ชั่วโมง

ในด้านการดูแลด้านสิ่งแวดล้อมและดูแลด้านทรัพยากร ทางวัดได้มีการจัดการเรื่องการบำบัดน้ำเสีย มีโรงเก็บขยะ และมีเจ้าหน้าที่คอยทำความสะอาดอยู่เสมอ มีการปลูกต้นไม้ใหญ่ในบริเวณรอบๆ วัด เพื่อสร้างความร่มรื่นให้กับนักท่องเที่ยวมากขึ้น

ในด้านสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก ทางวัดมีการจัดร้านอาหาร ร้านค้าสวัสดิการที่หลากหลาย และราคาเหมาะสมกับนักท่องเที่ยว ซึ่งทางวัดจะเป็นผู้บริหารงานเองทั้งหมด ด้านห้องน้ำ จะมีบริการตามจุดต่างๆ และจะมีเจ้าหน้าที่คอยทำความสะอาดอยู่เสมอ ทางวัด มีการจัดตลาดนัด เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ซื้อของที่ระลึก ราคาถูก ซึ่งตั้งอยู่บริเวณด้านข้างของทางวัด และในอนาคต จะมีการขยายตลาดนัดใหม่ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปซื้อของได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

ในด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะมีการเปิดโบสถ์ ๒๔ ชั่วโมง เพื่อสร้างความสะดวกสบายให้กับนักท่องเที่ยว จะมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลให้ความสะดวกตลอด ๒๔ ชั่วโมง เป็นการนำศาสนาเข้ามาเป็นช่วยในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วย รวมทั้งมีการสนับสนุนในประเพณีต่างๆ เช่น วันสงกรานต์ จะจัดให้มีการรดน้ำดำหัว การจัดงานประจำปีของทางวัด การสนับสนุนการแข่งขัน โดยทางวัด มีทีมงานที่คอยทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์งานประเพณีต่างๆ อยู่เสมอ

ในด้านความร่วมมือ จากการสอบถามในเรื่องความต้องการความช่วยเหลือจากทางวัดไร่ขิงของประชาชนที่อยู่โดยรอบวัดพบว่า ประชาชนต้องการให้ทางวัดจัดสถานที่ให้ทำมาหากินเป็นหลักแหล่ง และมีรายได้ประจำจากการขายสินค้า ซึ่งในปัจจุบันทางวัดไร่ขิงยังไม่มีนโยบายสนับสนุนสถานที่ให้กับพ่อค้าแม่ค้า ที่เป็นคนพื้นที่มากนัก

๒.๖ ปัญหาและกรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๖.๑ ปัญหาการวิจัย

๑) องค์ประกอบการพัฒนาศักยภาพวัด/แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ แบ่งเป็น ๒ ด้าน คือ “รูปธรรม” ซึ่งเป็นการพัฒนาโครงการสาธารณูปโภคพื้นฐาน ถนน ที่พัก ที่จอดรถ ห้องน้ำ เป็นต้น และ “นามธรรม” ซึ่งเป็นการพัฒนาเส้นทาง เรื่องราว และกิจกรรมตามรอยพระพุทธศาสนา

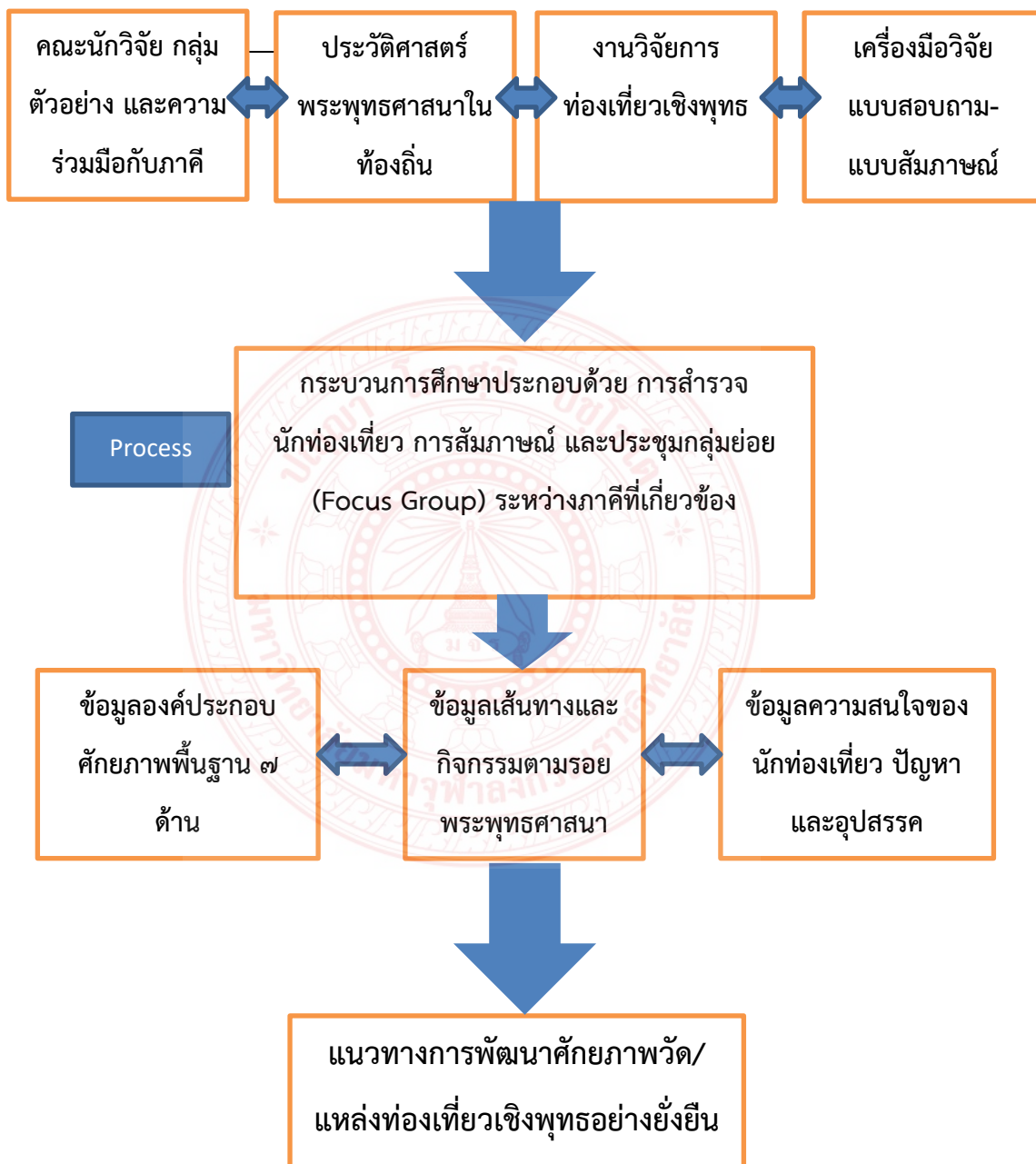
๒) การพัฒนาศักยภาพวัด/แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธโดยส่วนใหญ่จะเน้นการพัฒนา ด้านรูปธรรมซึ่งเป็นการพัฒนาโครงการสาธารณูปโภคพื้นฐาน แต่ขาดการพัฒนาด้านนามธรรม คือ เส้นทาง เรื่องราว กิจกรรมตามรอยฯ และขาดการประสานกันในภาพใหญ่

๓) การพัฒนาศักยภาพวัด/แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธโดยส่วนใหญ่จะเน้นการพัฒนา “ของดี” หรือของแปลกที่เรียกคนเข้าวัดได้มาก หลายกรณีอิงกับความเชื่อ เครื่องราง วัตถุมงคลของ ชลึง แต่ทว่ายังขาดการเน้นมิติประวัติศาสตร์ หรือมรดกทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์พระพุทธศาสนา

๔) การพัฒนาศักยภาพวัด/แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่ผู้วิจัยเห็นว่าเหมาะสม ต้อง คำนึงถึงภาพรวมของเส้นทางตามรอยฯ ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาด้านนามธรรม ให้มีความสำคัญกับ มิติประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา

๒.๖.๒ กรอบแนวคิดการวิจัย

In-put

ภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Frame-work)

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

ในบทที่ผ่านมา ผู้วิจัยนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ผลการสำรวจพื้นที่วัด/แหล่งท่องเที่ยว โดยในอำเภออุทง จะครอบคลุมวัดสำคัญได้แก่ วัดเขาพระ-แหล่งโบราณสถานเขาพระ วัดเขาถ้ำเสือ-แหล่งโบราณสถานคอกช้างดิน วัดเขาดีสลัก-แหล่งโบราณสถานเขาดีสลักและรอยพระพุทธรูป พิปิธิภัณฑ์สถานแห่งชาติอุทง-โบราณสถานหมายเลข ๒, ๓, ๑๓, ๑๔ เป็นต้น ส่วนในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี ได้แก่ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วัดป่าเลไลยก์ วัดพระรูป พิปิธิภัณฑ์สถานแห่งชาติสุพรรณบุรี เป็นต้น

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอมติดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น ๔ หัวข้อ ได้แก่

๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะใช้กระบวนการหาความสอดคล้องต้องกัน (Correspondence) ระหว่างวัดที่มีหลักฐานจริงกับวัดที่มีนักท่องเที่ยวสนใจเป็นวิธีการหลัก ในการประเมินศักยภาพและกำหนดเส้นทางตามรอยๆ ที่เหมาะสม นั่นคือมีสมมุติฐานว่า วัด/แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพก็คือวัด/แหล่งท่องเที่ยวที่มีทั้งหลักฐาน และขณะเดียวกันก็มีนักท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจอยู่ในระดับสูง

งานวิจัยเริ่มต้นจากการสำรวจเอกสารและสำรวจพื้นที่เพื่อหาหลักฐาน จากนั้นดำเนินการสอบถามความเห็นของนักท่องเที่ยว รวบรวมความเห็นของภาคีที่เกี่ยวข้อง โดยในการสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวนั้นจะใช้แบบสอบถาม ส่วนการรวบรวมความเห็นของภาคีที่เกี่ยวข้องจะใช้ใบงานประเด็นคำถามเป็นเครื่องมือ ใบงานนี้จะช่วยรวบรวมความเห็นหลายเรื่องซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยมองเห็นประเด็นรอบด้านมากขึ้น

ผู้วิจัยนำข้อมูลและความเห็นมาสรุป และสังเคราะห์เป็นแนวทางพัฒนาศักยภาพวัดหรือแหล่งท่องเที่ยว โดยอาศัยเส้นทางและกิจกรรมตามรอยพุทธเป็นกลยุทธ์สำคัญ พยายามให้ทุกวัด/แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเส้นทางตามรอยๆ ได้ขับเคลื่อนงานด้วยกันดังเห็นได้จากผลการศึกษาในบทถัดไป

๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยมีประชากรกลุ่มตัวอย่างครอบคลุมตัวแทนบุคคลหรือภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ทั้งส่วนที่เป็นเจ้าของพื้นที่และส่วนที่เป็นนักท่องเที่ยว ประกอบด้วยหัวข้อดังนี้

๑) ตัวแทนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ เจ้าอาวาส วัด ตัวแทนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ตัวแทนผู้นำชุมชน อาทิ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน และ ตัวแทนนักวิชาการหรือผู้มีความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ทั้งนี้ในมิติพื้นที่จะเน้นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับ วัด/แหล่งท่องเที่ยวสำคัญ โดยในอำเภออู่ทอง ได้แก่ วัดเขาพระ วัดเขาถ้ำเสือ วัดเขาตีสลัก พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอู่ทอง ส่วนในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี ได้แก่ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วัดป่าเลไลยก์ วัดพระรูป พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุพรรณบุรี

๒) นักท่องเที่ยวชาวไทย การกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างเป็นไปตามจำนวนประชากรของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เข้ามาเที่ยวในจังหวัดสุพรรณบุรีในปีที่ผ่านมา และนำมาเปรียบเทียบกับตารางการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane (1973:1089) ซึ่งผลการเปรียบเทียบกับตารางดังกล่าว พบว่าได้ประชากรในอำเภออู่ทองและอำเภอเมืองสุพรรณบุรีรวม ๔๐๐ คน

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยเน้นกระบวนการวิจัยซึ่งประกอบด้วย การศึกษาเอกสารทั่วไป การศึกษาเอกสารวิจัย การสำรวจโบราณสถาน/วัตถุในพื้นที่ การสำรวจความเห็นของนักท่องเที่ยวในแต่ละวัน การสำรวจความเห็นตัวแทนภาคีที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบเครื่องมือให้เหมาะสมกับกระบวนการดังกล่าว ได้แก่ การใช้การสังเกต การใช้แบบสอบถาม การใช้ใบงาน เป็นต้น ดังแสดงในตารางสรุปด้านล่าง

ตารางที่ ๓.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

วิธีการ	เครื่องมือ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
การศึกษาเอกสารทั่วไป	ใช้การสังเกตโดยอิงทักษะ ประวัติศาสตร์และ ประวัติศาสตร์ศิลป์	เอกสารชั้นต้นหรือชั้นรองที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เด่นชัดและเชื่อมโยงกับ พระพุทธศาสนา
การศึกษาเอกสารวิจัย	ใช้การสังเกตโดยอิงทักษะการ คิดเชิงวิพากษ์	พบประเด็นปัญหาในงานวิจัย ดังที่ได้นำเสนอไปข้างต้น
การสำรวจพื้นที่	ใช้การสังเกตโดยอิงทักษะ ประวัติศาสตร์และ ประวัติศาสตร์ศิลป์	วัดที่มีหลักฐานประวัติศาสตร์ เกี่ยวโยงกับพระพุทธศาสนา

การสำรวจความเห็น นักท่องเที่ยว	ใช้แบบสอบถาม	ความเห็นของนักท่องเที่ยว โดย แบ่งแยกที่ละประเด็น
การสำรวจความเห็นของ ตัวแทนภาคี	ใช้ในงานและใบสรุป	ได้ความเห็นของตัวแทนภาคี โดยเป็นภาพรวมของเส้นทาง และกิจกรรมที่เหมาะสม

๓.๒.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเอกสาร

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเอกสาร ได้แก่ ทักษะทางด้านประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลป์ของผู้วิจัย ซึ่งจะเป็นเสมือนเครื่องมือในการคัดกรองเอกสารให้เหลือเฉพาะเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรองที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เด่นชัดและเกี่ยวข้องหรือเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนา ซึ่ง

ผลที่ได้ออกมาจากการใช้เครื่องมือดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสามารถคัดกรองเอกสารจนเหลือเพียงเอกสารชั้นสำคัญๆ ได้แก่ เอกสารการขุดค้นและบูรณะโบราณสถานในวัดเขาพระและเมืองอุทอง ส่วนในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี ได้แก่ เอกสารการขุดค้นและบูรณะวัดพระรูป วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

๓.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเอกสารวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเอกสาร ได้แก่ ทักษะเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) ของผู้วิจัยเป็นเสมือนเครื่องมือการอ่านเอกสารและพิจารณาให้เห็นถึงประเด็นปัญหาต่างๆ ซึ่งผลที่ได้ออกมาจากการใช้เครื่องมือดังกล่าว ทำให้พบข้อสังเกต ๔ ข้อ

๑) องค์ประกอบการพัฒนาศักยภาพวัด/แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่พบในงานวิจัยแบ่งเป็น ๒ ด้าน คือ รูปธรรม ซึ่งเป็นการพัฒนาโครงการสาธารณูปโภคพื้นฐาน ถนน ที่พัก ที่จอดรถ ห้องน้ำ เป็นต้น และ นามธรรม ซึ่งเป็นการพัฒนาเส้นทาง เรื่องราว และกิจกรรมตามรอยพระพุทธศาสนา

๒) การพัฒนาศักยภาพวัด/แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่พบในงานวิจัยโดยส่วนใหญ่จะเน้นการพัฒนาด้านรูปธรรมซึ่งเป็นการพัฒนาโครงการสาธารณูปโภคพื้นฐาน แต่ขาดการพัฒนาในด้านนามธรรม อาทิ เส้นทาง เรื่องราว กิจกรรมตามรอยฯ และขาดการประสานกันระหว่างวัดที่อยู่ในเส้นทางฯ เพื่อกำหนดนโยบายในระดับภูมิภาค ระดับประเทศ และระดับอาเซียน

๓) การพัฒนาศักยภาพวัด/แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่พบในงานวิจัยโดยส่วนใหญ่จะเน้นการพัฒนา “ของดี” หรือของแปลกที่เรียกคนเข้าวัดได้มาก เช่น พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ วัตถุมงคล

และในหลายกรณีก็อิงกับความเชื่อ เครื่องรางของขลังเป็นหลัก แต่ทว่ายังขาดการเน้นมรดกทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์พระพุทธศาสนาหรือพระพุทธเจ้า

๔) การพัฒนาศักยภาพวัด/แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่ผู้วิจัยเห็นว่าเหมาะสม จึงต้องคำนึงถึงภาพรวมของเส้นทางตามรอยพระศาสนา พระพุทธเจ้า หรือพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านนามธรรม ให้ความสำคัญกับมิติประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา

๓.๒.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจพื้นที่

เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจพื้นที่ ได้แก่ การสังเกตหลักฐานทางโบราณสถานและโบราณวัตถุ (Historical Evidence Empirical Method) ที่กระจายอยู่ในท้องที่อำเภออุทงและเมืองสุพรรณบุรี โดยอาศัยทักษะความรู้ความเข้าใจทางประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลป์ของคณะผู้วิจัยที่เป็นเสมือนเครื่องมือในการสำรวจและพิจารณาหลักฐานต่าง ๆ

ผลที่ได้รับ คือทำให้พบวัด/แหล่งท่องเที่ยวซึ่งมีหลักฐานหรือร่องรอยพุทธศาสนาโดดเด่นจำนวนหนึ่ง โดยในอำเภออุทง ได้แก่ วัดเขาพระ-แหล่งโบราณสถานเขาพระ วัดเขาถ้ำเสือ-แหล่งโบราณสถานคอกช้างดิน วัดเขาดิสลัก-แหล่งโบราณสถานเขาดิสลักและรอยพระพุทธบาท พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุทง-โบราณสถานหมายเลข ๒, ๓, ๑๓, ๑๔ ส่วนในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี ได้แก่ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วัดป่าเลไลยก์ วัดพระรูป พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุพรรณบุรี

การใช้การสังเกตเป็นเครื่องมือ ทำให้งานวิจัยนี้มีข้อค้นพบแตกต่างจากงานวิจัยจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้เน้นทักษะทางประวัติศาสตร์ แต่มักเน้นไปที่ของดีของแปลกที่เรียกนักท่องเที่ยวเข้าวัด เช่น พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ วัดดุมงคล เป็นต้น ซึ่งข้อค้นพบที่แตกต่างนี้จะนำเสนอในบทถัดไป

๓.๒.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษาข้อคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทย โดยได้แบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๖ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ สอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผลที่ได้คือข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระดับรายได้ เป็นต้น

ตอนที่ ๒ สอบถามนักท่องเที่ยวถึงสาเหตุที่มาเยี่ยมชมวัด/แหล่งท่องเที่ยว ผลที่ได้คือสาเหตุหลักที่นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมวัด/แหล่งท่องเที่ยว ข้อมูลนี้จะนับเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งในการพัฒนาศักยภาพวัดและแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ

ตอนที่ ๓ สอบถามนักท่องเที่ยวถึงการรับรู้รับทราบประวัติความเป็นมา และเส้นทางตามรอยพระพุทธศาสนาผลที่ได้คือ ความเข้าใจว่านักท่องเที่ยวในสุพรรณบุรีได้รับรู้รับทราบประวัติ

ความเป็นมา และเส้นทางตามรอยพุทธศาสนามากน้อยแค่ไหน ข้อมูลนี้จะนับเป็นองค์ประกอบอีกส่วนในการพัฒนาศักยภาพวัดและแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ

ตอนที่ ๔ สอบถามนักท่องเที่ยวถึงความรู้ความเข้าใจในงานพุทธศิลป์และความรู้สึกถึงพระพุทธเจ้า ผลที่ได้คือ ความเข้าใจว่านักท่องเที่ยวในสุพรรณบุรีมีความเข้าใจในงานพุทธศิลป์และความรู้สึกถึงพระพุทธเจ้ามากน้อยแค่ไหน ข้อมูลนี้จะนับเป็นองค์ประกอบอีกส่วนในการพัฒนาศักยภาพวัดและแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ

ตอนที่ ๕ ให้นักท่องเที่ยวประเมินศักยภาพของวัด/แหล่งท่องเที่ยวโดยภาพรวม ผลที่ได้คือ ความเข้าใจว่าวัด/แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพพื้นฐาน ๗ ประการ มากน้อยแค่ไหน พื้นฐาน ๗ ประการได้แก่ สิ่งดึงดูด การเข้าถึง ที่พัก ความปลอดภัย กิจกรรมสนับสนุน รายการนำเที่ยว สังคมวัฒนธรรม เป็นต้น ข้อมูลนี้จะนับเป็นองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาศักยภาพวัดและแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ ควบคู่ไปกับข้อมูลเรื่องเส้นทางและกิจกรรมตามรอยพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๖ ให้นักท่องเที่ยวสะท้อนปัญหาที่พบในวัด/แหล่งท่องเที่ยว ผลที่ได้คือ ปัญหาและอุปสรรคที่นักท่องเที่ยวพบเห็นในวัด โดยปัญหาบางส่วนอาจเป็นเรื่องที่ปรากฏข้อมูลอยู่แล้วในองค์ประกอบพื้นฐาน ๗ ประการ ปัญหาอีกบางส่วนอาจเป็นเรื่องที่ไม่ปรากฏอยู่ในองค์ประกอบพื้นฐานดังกล่าว

กลุ่มประชากร/ผู้ตอบแบบสอบถามคือนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ไปเยี่ยมเยือนวัดในสุพรรณบุรี โดยในอำเภออุททอง ได้แก่ วัดเขาพระ วัดเขาถ้ำเสือ วัดเขาตีสลัก พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุททอง ส่วนในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี ได้แก่ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วัดป่าเลไลยก์ วัดพระรูป พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสุพรรณบุรี

งานวิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มประชากรโดยอาศัยการเปรียบเทียบกับตารางการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane^๑ ซึ่งผลการเปรียบเทียบกับตารางดังกล่าวทำให้จำนวนประชากรในอำเภออุททองและอำเภอเมืองสุพรรณบุรีรวมทั้งสิ้น ๔๐๐ คน

๓.๒.๕ เครื่องมือใบบงานในการประชุมกลุ่มย่อย

งานวิจัยใบบงานประเด็นคำถามเป็นเครื่องมือสำคัญในสืบค้นความรู้ในการประชุมกลุ่มย่อย ตามวัตถุประสงค์ โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ สอบถามความเห็นในเรื่องเส้นทางและกิจกรรมตามรอยพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๒ สอบถามความเห็นในเรื่องการพัฒนาศักยภาพวัดและแหล่งท่องเที่ยวเชิง

^๑ Yamane Taro. *Statistics: An Introductory Analysis*, 3rdEd, (New York. Harper and Row Publications, 1973-1989), pp. 14-28

พระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๓ สอบถามความเห็นในเรื่องปัญหาและอุปสรรค

โดยผู้วิจัยจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) มีผู้เข้าร่วม ๒๐ คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อยๆ กลุ่มละ ๕ คน จำนวน ๔ กลุ่ม คือ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มครู/ชุมชน กลุ่มบริษัทท่องเที่ยว กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ/นักวิชาการ ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสอบถามนักท่องเที่ยวในที่ประชุม ผู้วิจัยแสดงความเห็นและตั้งข้อสังเกตเบื้องต้น จากนั้นแจกใบคำถามให้ผู้ร่วมประชุมได้เขียนความเห็น จากนั้นให้ผู้เข้าประชุมได้แลกเปลี่ยนความเห็นกันในกลุ่ม นำเสนอในที่ประชุม ผู้วิจัยจะจดประเด็นที่แต่ละกลุ่มนำเสนอและนำประเด็นดังกล่าวไปวิเคราะห์/สังเคราะห์เป็นผลการศึกษา

๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ สามารถแบ่งออกได้เป็น ๔ ส่วน

๑) การเก็บรวบรวมข้อเท็จจริงจากเอกสาร ในส่วนเอกสารการสำรวจและบูรณะโบราณสถานในแต่ละวัด ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวจากห้องเอกสารของสำนักศิลปากรที่ ๒ จังหวัดสุพรรณบุรี และเอกสารของทางวัด ในส่วนเอกสารอื่นทั่วไป ผู้วิจัยเก็บรวบรวมจากหอสมุดในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

๒) การเก็บรวบรวมข้อเท็จจริงจากพื้นที่ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม ในระยะเวลา ๔ เดือน โดยทำงานร่วมกับวัดและเจ้าหน้าที่สำนักศิลปากรที่ ๒ โดยมีการแจ้งให้ทราบก่อนว่า ผู้วิจัยจะเข้าไปดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูล ในบางพื้นที่ เช่น วัดถ้ำเสือ วัดเขาพระพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุทอง ได้เข้าไปเก็บข้อมูลในช่วงเดียวกันกับที่มีนักประวัติศาสตร์จากต่างประเทศเข้ามาศึกษาพื้นที่ จึงทำให้งานวิจัยได้ข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น

๓) การเก็บรวบรวมข้อคิดเห็นจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยเก็บรวบรวมจากการสำรวจความคิดเห็นนักท่องเที่ยว ในช่วงระยะเวลา ๓ เดือน รวม ๔๐๐ ชุด โดยทำงานร่วมกับกลุ่มครูอาจารย์ในท้องถิ่น/ภาคีที่เกี่ยวข้อง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงวัดหยุดเสาร์-อาทิตย์ ซึ่งมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนวัดจำนวนมาก โดยเฉพาะช่วงเดือนออกพรรษา และงานประเพณีลอยกระทง

๔) การเก็บรวบรวมข้อคิดเห็นจากใบงานการประชุมกลุ่มย่อย ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างตัวแทนภาคี โดยเก็บรวบรวมในช่วงวัดที่จัดการประชุมกลุ่มย่อย ระยะเวลา ๑ วัน ทำงานร่วมกับตัวแทน ๔ กลุ่มคือ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มครู-เจ้าหน้าที่รัฐ กลุ่มบริษัทท่องเที่ยว กลุ่มนักวิชาการ-เจ้าหน้าที่รัฐ ข้อมูลส่วนนี้แบ่งเป็น ๒ ตอน ตอนแรก เป็นความคิดเห็นส่วนบุคคลซึ่งแต่ละคนเขียนลงในใบงาน (A4) ที่ผู้วิจัยเตรียมไว้ ตอนที่สอง เป็นความคิดเห็นกลุ่มซึ่งแต่ละคนได้ร่วมกันสรุปลงกระดาษแผ่นใหญ่ (A1) เพื่อนำเสนอต่อที่ประชุม

ตารางที่ ๓.๒ วิธีการรวบรวมข้อมูล

แหล่งข้อมูล	ลักษณะข้อมูล	วิธีการรวบรวม
แหล่งข้อมูลจากเอกสาร	ข้อเท็จจริง	สืบค้นในห้องสมุด สืบค้นโดยอาศัยทักษะทางประวัติศาสตร์
แหล่งข้อมูลจากโบราณสถาน โบราณวัตถุพื้นที่	ข้อเท็จจริง	สำรวจพื้นที่ สำรวจโดยอาศัยทักษะทางประวัติศาสตร์ และการทำงานร่วมกับสำนักศิลปากรที่ ๒
แหล่งข้อมูลจากนักท่องเที่ยว	ข้อคิดเห็น	สอบถามความคิดเห็นด้วยแบบสอบถาม ในช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์ และการทำงานร่วมกับกลุ่มครูอาจารย์ในห้องที่
แหล่งข้อมูลจากตัวแทนภาคี	ข้อคิดเห็น	แลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วยใบงาน (A4) และใบสรุปในกระดาษแผ่นใหญ่ (A1) นำเสนอในที่ประชุม

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยแบ่งส่วนงานวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น ๒ ส่วน

ส่วนแรก คืองานวิเคราะห์แบบสอบถามนักท่องเที่ยวจำนวน ๔๐๐ ชุดซึ่งมีข้อมูลแบ่งเป็น ๖ ตอน ในการวิเคราะห์งานส่วนนี้ ผู้วิจัยใช้การ “วิเคราะห์แบบแยกประเด็น” โดยพิจารณาตามลำดับดังนี้

- ๑) มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมวัดมากเพียงพอหรือไม่
- ๒) นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมวัด มาด้วยวัตถุประสงค์อะไรและสอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธหรือไม่
- ๓) นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมวัด มีพื้นฐานความรู้ความสนใจที่จะตามรอยพุทธศาสนาแค่ไหน
- ๔) นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมวัด มีพื้นฐานความรู้ความสนใจในงานพุทธศิลป์แค่ไหน
- ๕) นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมวัด ระลึกนึกถึงองค์พระพุทธรูปเจ้าแค่ไหน

- ๖) วัดแต่ละแห่งมีศักยภาพพื้นฐานหรือความพร้อมที่จะพัฒนามากน้อยแค่ไหน
 ๗) วัดแต่ละแห่งมีปัญหาอุปสรรคหรือข้อจำกัดในการพัฒนาอะไรบ้าง

ผู้วิจัยใช้สถิติช่วยในการพิจารณา ยกตัวอย่าง หากวัดหรือแหล่งท่องเที่ยวใดที่มีค่าเฉลี่ยสูงกว่า ๔.๐๐ เกือบทุกตอน ถือว่ามีความเหมาะสมมากที่จะเป็นวัด/แหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางตามรอยฯ หากวัดหรือแหล่งท่องเที่ยวใดมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่า ๔.๐๐ เป็นบางตอน ถือว่าเหมาะสมปานกลาง และควรมีแนวทางปรับปรุงพัฒนา หากวัดหรือแหล่งท่องเที่ยวต่ำกว่า ๔.๐๐ เกือบทุกตอน อาจทบทวนหาวัด/แหล่งท่องเที่ยวอื่นที่เหมาะสมกว่า

ส่วนที่สอง คือการวิเคราะห์เชิงงานในการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ผู้วิจัยใช้การ “วิเคราะห์แบบองค์รวม” (Holistic Analysis) พิจารณาว่าเส้นทางและกิจกรรมที่เหมาะสมในภาพรวมควรเป็นอย่างไร แนวทางพัฒนาศักยภาพวัดและแหล่งท่องเที่ยวตามเส้นทางดังกล่าวควรเป็นอย่างไร มีเส้นทางเลือกอย่างไรบ้าง ปัญหาและอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นมีอะไรบ้าง โดยผูกโยงกับข้อมูลหลายเรื่อง ผู้วิจัยและผู้เข้าร่วมประชุมฟังพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ไปพร้อมกัน กลั่นกรองให้รอบคอบ ก่อนสรุปเป็นความเห็นสุดท้าย

มีข้อสังเกตว่า การวิจัยใช้วัด/แหล่งท่องเที่ยวที่มีหลักฐานอ้างอิงเป็นหลักก่อนพิจารณาคัดกรองว่าสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวหรือไม่อย่างไร จะให้ผลลัพธ์ออกมาแตกต่างจากงานวิจัยที่จะเน้นความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก ดังที่กล่าวไปข้างต้นว่า งานวิจัยนี้เน้นพิจารณาความสอดคล้องต้องกันระหว่าง “วัดที่มีหลักฐานจริง” กับ “วัดที่มีนักท่องเที่ยวสนใจ” โดยเริ่มจากการสำรวจเอกสารและสำรวจพื้นที่เพื่อหาวัดที่มีหลักฐานจริง จากนั้นจึงสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเพื่อตรวจสอบความสนใจของนักท่องเที่ยว ท้ายที่สุดจึงอาศัยข้อมูลทั้งหมดมาพัฒนาศักยภาพวัดหรือแหล่งท่องเที่ยว โดยอาศัยเส้นทางและกิจกรรมตามรอยพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือหรือเป็นกลยุทธ์พัฒนาในลักษณะที่ทุก ๆ วัด/แหล่งท่องเที่ยวจะได้ขับเคลื่อนไปพร้อม ๆ กัน

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยนำเสนอวิธีดำเนินการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น ๔ ส่วน ได้แก่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล งานวิจัยได้ใช้เทคนิคการหาความสอดคล้องต้องกันระหว่างวัดที่มีหลักฐานกับวัดที่มีนักท่องเที่ยวเป็นเทคนิคหลักในการกำหนดแนวทางพัฒนาศักยภาพที่เหมาะสม

งานวิจัยสำรวจเอกสารและสำรวจพื้นที่เพื่อหาข้อเท็จจริงของวัดที่มีหลักฐาน จากนั้นดำเนินการสอบถามความเห็นนักท่องเที่ยวและรวบรวมความเห็นของตัวแทนภาคี เพื่อดูความสอดคล้องต้องกันระหว่างข้อเท็จจริงกับความคิดเห็นที่มี ในขณะเดียวกันก็นำความเห็นต่าง ๆ ที่ได้จากตัวแทนมาพิจารณาเพิ่มเติมให้ได้ผลการศึกษารอบด้าน การศึกษาวิจัยในแต่ละชั้นจะอาศัยกลุ่มประชากร เครื่องมือ การรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ที่แตกต่างกันไป ดังแสดงในตารางถัดไป

ตารางที่ ๓.๓ กระบวนการวิจัย

กระบวนการ	กลุ่มประชากร	เครื่องมือ	การรวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์
ศึกษาเอกสาร	เอกสาร ประวัติศาสตร์ที่ ได้รับการอ้างอิง	การสังเกตโดยอิง ทักษะทาง ประวัติศาสตร์/ ประวัติศาสตร์ ศิลป์	รวบรวม ข้อเท็จจริงจาก ห้องสมุดสำนัก ศิลปากรที่ ๒ และมหาวิทยาลัย	-
สำรวจวัด/ โบราณสถาน	วัดที่ปรากฏ หลักฐานเด่นชัด	การสังเกตโดยอิง ทักษะทาง ประวัติศาสตร์/ ประวัติศาสตร์ ศิลป์	รวบรวม ข้อเท็จจริงจาก แหล่ง โบราณสถานโดย ทำงานร่วมกับ สำนักศิลปากรที่ ๒	-
สำรวจความเห็น นักท่องเที่ยว	นักท่องเที่ยวชาว ไทย	แบบสอบถาม ๖ ตอน	รวบรวม ความเห็นจาก นักท่องเที่ยวใน แต่ละวัด ในช่วง ๓ เดือน	วิเคราะห์แยกที่ ละประเด็น ที่ ละวัด
แลกเปลี่ยน ความเห็นกับ ตัวแทนภาคี	ตัวแทนพระสงฆ์ ครู บริษัท ท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่รัฐ	ใบงาน ๓ ตอน	รวบรวม ความเห็นบุคคล และกลุ่มในวันจัด ประชุม ๑ วัน	วิเคราะห์ ภาพรวมและ ทางเลือก เส้นทางและ กิจกรรมตาม รอยฯ

จากตารางแสดงให้เห็นว่า ผู้วิจัยจะนำข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นมาวิเคราะห์แยก วิเคราะห์ ภาพรวม วิเคราะห์หาความสอดคล้องต่อกัน จากนั้นจึงกำหนดแนวทางพัฒนาศักยภาพวัดหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ และข้อเสนอแนะอ้างอิงกับวัตถุประสงค์ ประกอบด้วยการพัฒนาศักยภาพ เส้นทาง

และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ทั้งนี้ข้อเสนอแนะดังกล่าวอาจจัดทำในรูปของผังเส้นทาง
การท่องเที่ยวและแนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา

บทที่ ๔

ผลของการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดในจังหวัดสุพรรณบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัดและแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในอำเภอมืองสุพรรณบุรีและอำเภออู่ทอง ในเรื่องศักยภาพการท่องเที่ยว เส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยว ปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยว ผู้วิจัยเก็บรวบรวมจากการสำรวจความคิดเห็นนักท่องเที่ยวในช่วงระยะเวลา ๓ เดือน รวม ๔๐๐ ชุด ในวัดและแหล่งท่องเที่ยวสำคัญครอบคลุมทุกอำเภอในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยทำงานร่วมกับกลุ่มครูอาจารย์ในท้องถิ่น/ภาคีที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

๔.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ การวิเคราะห์ความเห็นในเรื่องการพัฒนาศักยภาพวัดและแหล่งท่องเที่ยว

ท่องเที่ยว

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลนักท่องเที่ยวถึงสาเหตุที่มาเยี่ยมชมวัด/แหล่ง

๒) การวิเคราะห์ข้อมูลนักท่องเที่ยวถึงการรับรู้รับทราบประวัติความเป็นมา

และความรู้สึกถึงพระพุทธเจ้า

๓) การวิเคราะห์ข้อมูลนักท่องเที่ยวถึงความรู้ความเข้าใจในงานพุทธศิลป์

๔) การวิเคราะห์ข้อมูลให้นักท่องเที่ยวประเมินศักยภาพโดยภาพรวม

๔.๓ การสอบถามความเห็นในเรื่องปัญหาและอุปสรรคนักท่องเที่ยว

๔.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (๔๐๐ คน)	ร้อยละ (๑๐๐.๐๐)
เพศ		
ชาย	๑๖๗	๔๒.๐
หญิง	๒๓๓	๕๘.๐
	๔๐๐	๑๐๐.๐
อายุ		
อายุต่ำกว่า ๑๘ ปี	๓๘	๑๐.๐
อายุ ๑๘-๒๕ ปี	๑๐๙	๒๗.๐
อายุ ๒๖-๔๐ ปี	๑๙๔	๔๘.๕
อายุ ๔๑-๖๐ ปี	๕๔	๑๓.๕
อายุมากกว่า ๖๐ ปี	๕	๑.๐
	๔๐๐	๑๐๐
ข้อมูลทั่วไป		
การศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๒๗๑	๖๗.๐
ปริญญาตรี	๑๑๙	๓๐.๐
ปริญญาโทขึ้นไป	๑๐	๓.๐
	๔๐๐	๑๐๐.๐
รายได้		
ต่ำกว่า ๑ หมื่นบาท	๑๘๔	๔๖.๐
๑-๒ หมื่นบาท	๑๒๗	๓๒.๐
๒ - ๓ หมื่นบาท	๔๑	๑๐.๐
๓ - ๕ หมื่นบาท	๔๑	๑๐.๐
มากกว่า ๕ หมื่นบาท	๗	๒.๐
	๔๐๐	๑๐๐.๐
สถานที่นิยม		
เมือง	๙๖	๒๔
อู่ทอง	๙๒	๒๓

ศรีประจันต์	๓๖	๙
สามชุก	๔๔	๑๑
เดิมบางนางบวช	๒๘	๗
ดอนเจดีย์	๑๒	๓
ด่านช้าง	๘	๒
สองพี่น้อง	๔๐	๑๐
บางปลาม้า	๓๒	๘
หนองหญ้าไซ	๑๒	๓
	๔๐๐	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ เรื่องเพศ พบว่า ผู้ตอบส่วนมากเป็นเพศหญิง จำนวน ๒๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๐ รองลงมา เพศชาย จำนวน ๑๖๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒

เรื่องอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมาก อายุ ๒๖-๔๐ ปี จำนวน ๑๙๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๕ รองลงมา อายุ ๑๙-๒๕ ปี จำนวน ๑๐๙ คิดเป็นร้อยละ ๒๗ รองลงมา อายุ ๔๑-๖๐ ปี จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๕ รองลงมา อายุต่ำกว่า ๑๘ ปี จำนวน ๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐ และต่ำสุดอายุมากกว่า ๖๐ ปี จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๐

เรื่องการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมาก ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๐ รองลงมา การศึกษาปริญญาตรี จำนวน ๑๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๐ และต่ำสุดการศึกษาปริญญาโทขึ้นไป จำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๐

เรื่องรายได้ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากรายได้ ต่ำกว่า ๑ หมื่นบาท จำนวน ๑๘๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๐ รองลงมา รายได้ ๑-๒ หมื่นบาท จำนวน ๑๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๐ รองลงมา ๒-๓ หมื่น และ ๓-๕ หมื่น จำนวน ๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐ และต่ำสุด มากกว่า ๕ หมื่นบาท จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๐

เรื่องสถานที่ซึ่งนิยมไปท่องเที่ยว พบว่า ผู้ตอบส่วนมากนิยมไปท่องเที่ยวในอำเภอเมือง จำนวน ๙๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔ รองลงมาคืออำเภออุทุมพร จำนวน ๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓ และต่ำสุดคืออำเภอด่านช้าง จำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๐

๔.๒ การวิเคราะห์ความเห็นในเรื่องการพัฒนาศักยภาพวัดและแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลนักท่องเที่ยวถึงสาเหตุที่มาเยี่ยมชมวัด/แหล่งท่องเที่ยว

ตารางที่ ๔.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับค่าเฉลี่ยนักท่องเที่ยวถึงสาเหตุที่มาเยี่ยมชมวัด/แหล่งท่องเที่ยว

สาเหตุที่มาเยี่ยมชมวัด/แหล่งท่องเที่ยว	ค่าเฉลี่ย		ระดับ	อันดับ
	☐	SD.		
๑. เพราะต้องการ/สนใจมาไหว้พระประธาน	๓.๕๙	๑.๒๑๓	ค่อนข้างมาก	๒
๒. เพราะต้องการ/สนใจมาทำบุญ ถวายสังฆทาน	๓.๕๘	๑.๑๕๕	ค่อนข้างมาก	๓
๓. เพราะต้องการ/สนใจมาแก้เคราะห์ แก้บน เข้าวัดตฤมงคล	๒.๘๙	๑.๑๖๖	ปานกลาง	๑๗
๔. เพราะต้องการ/สนใจมาหาความสงบให้กับจิตใจ	๓.๓๒	๑.๑๒๐	ปานกลาง	๑๒
๕. เพราะต้องการ/สนใจมาภาวนาปฏิบัติธรรม	๓.๒๐	๑.๑๕๕	ปานกลาง	๑๔
๖. เพราะที่นี่มีรถสาธารณะที่เดินทางมาถึงได้ โดยสะดวก	๓.๔๑	๑.๑๖๘	ค่อนข้างมาก	๑๑
๗. เพราะที่นี่มีรถรับส่งสัญญาณมาถึงได้โดยสะดวก	๓.๒๕	๑.๑๗๘	ปานกลาง	๑๓
๘. เพราะที่นี่มีโรงแรมและรีสอร์ทที่เจียบสงบตั้งอยู่ ไม่ไกล	๓.๐๕	๑.๑๑๔	ปานกลาง	๑๖
๙. เพราะที่นี่มีที่พักที่ราคาไม่แพง	๓.๑๐	๑.๐๙๙	ปานกลาง	๑๕
๑๐. เพราะที่นี่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความ ปลอดภัย	๓.๔๕	๑.๐๗๗	ค่อนข้างมาก	๑๐
๑๑. เพราะที่นี่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีบรรยากาศดี	๓.๕๖	๑.๐๓๙	ค่อนข้างมาก	๕
๑๒. เพราะที่นี่มีกิจกรรมประเพณีน่าสนใจ	๓.๕๖	๑.๐๓๓	ค่อนข้างมาก	๖
๑๓. เพราะที่นี่มีการประชาสัมพันธ์น่าสนใจ	๓.๕๒	๑.๐๔๓	ค่อนข้างมาก	๘
๑๔. เพราะที่นี่อยู่ในเส้นทางไหว้พระที่สำคัญ	๓.๖๑	๑.๐๖๓	ค่อนข้างมาก	๑
๑๕. เพราะที่นี่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่ขาดไม่ได้	๓.๕๐	๑.๐๘๐	ค่อนข้างมาก	๙
๑๖. เพราะผู้คนที่นี้มีความเป็นมิตรและน่ารัก	๓.๕๗	๑.๐๕๕	ค่อนข้างมาก	๔
๑๗. เพราะวัฒนธรรมที่นี่มีความงดงาม	๓.๕๒	๑.๐๕๖	ค่อนข้างมาก	๗
รวม	๓.๓๙	๑.๑๐๖	ปานกลาง	

จากตารางที่ ๔.๒ ระดับค่าเฉลี่ยนักท่องเที่ยวถึงสาเหตุที่มาเยี่ยมชมวัด/แหล่งท่องเที่ยว โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย=๓.๓๙) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ได้แก่ เพราะที่นี้อยู่ในเส้นทางไหว้พระที่สำคัญ (ค่าเฉลี่ย=๓.๖๑) รองลงมา เพราะความต้องการหรือสนใจมาไหว้พระประธาน (ค่าเฉลี่ย=๓.๕๙) และต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ เพราะต้องการ/สนใจมาแก้เคราะห์ แก้บน เข้าวัดอุ้มงคล (ค่าเฉลี่ย=๒.๘๙)

๒) การวิเคราะห์ข้อมูลนักท่องเที่ยวถึงการรับรู้รับทราบประวัติความเป็นมาและเส้นทางตามรอย
ตารางที่ ๔.๓ ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยข้อมูลนักท่องเที่ยวถึงการรับรู้รับทราบประวัติความเป็นมาและเส้นทางตามรอยพุทธศาสนา

ข้อมูลนักท่องเที่ยวถึงการรับรู้รับทราบประวัติความเป็นมา และเส้นทางตามรอยพุทธศาสนา	ค่าเฉลี่ย		ระดับ	อันดับ
	☐	SD.		
๑. ท่านทราบหรือไม่ว่า ท้องที่แห่งนี้ “เคยเป็นบ้านเมืองโบราณ” ในสมัยทวารวดี/อยุธยา	๒.๕๙	๑.๐๔ ๗	ปาน กลาง	๔
๒. ท่านทราบหรือไม่ว่า ช่วง พ.ศ. ๓๐๐ เคยมีพระสงฆ์จากอินเดียชื่อพระโสณะ และพระอุตร “เคยเดินทางมาเผยแพร่พุทธศาสนา” ในสุวรรณภูมิ	๒.๖๐	๑.๐๔ ๑	ปาน กลาง	๓
๓. ท่านทราบหรือไม่ว่าในสมัยทวารวดี/อยุธยา “เคยมีพระสงฆ์สาวก นำพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้ามาประดิษฐานไว้” ในเมืองโบราณในท้องที่นี้	๒.๕๒	.๘๔๑	ปาน กลาง	๘
๔. ท่านทราบหรือไม่ว่า พระสงฆ์ในสมัยทวารวดี/อยุธยาได้ “เคยเผยแพร่ธรรม ยกตัวอย่างเช่น คาถาเอหัมมา” ในท้องที่นี้	๒.๕๗	.๘๙๘	ปาน กลาง	๖
๕. ท่านทราบหรือไม่ว่า แหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้เป็นเส้นทางตามรอยฯ ที่ “สัมพันธ์กับเส้นทางพุทธสถานในอินเดีย”	๒.๖๘	.๙๕๕	ปาน กลาง	๒
๖. ท่านทราบหรือไม่ว่า แหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้เป็นเส้นทางตามรอยฯ ที่ “สัมพันธ์กับเส้นทางพุทธสถานในศรีลังกา”	๒.๖๙	.๘๘๖	ปาน กลาง	๑
๗. ท่านทราบหรือไม่ว่า แหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้เป็นเส้นทางตามรอยฯ ที่ “สัมพันธ์กับเส้นทางพุทธสถานในพม่า”	๒.๕๘	.๘๘๐	ปาน กลาง	๕
๘. ท่านทราบหรือไม่ว่า แหล่งท่องเที่ยวในท้องที่นี้เป็นเส้นทาง	๒.๕๖	.๘๖๔	ปาน	๗

ตามรอยฯ ที่ “สัมพันธ์กับเส้นทางพุทธสถานในอินโดนีเซีย”			กลาง	
รวม	๒.๕๙	.๙๒๖	ปานกลาง	

จากตารางที่ ๔.๓ ระดับค่าเฉลี่ย ข้อมูลนักท่องเที่ยวถึงการรับรู้รับทราบประวัติความเป็นมาและเส้นทางตามรอยพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย=๒.๕๙) เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงแต่อยู่ในระดับปานกลางได้แก่ ท่านทราบหรือไม่ว่า แหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้เป็นเส้นทางตามรอยฯ ที่ “สัมพันธ์กับเส้นทางพุทธสถานในศรีลังกา” (ค่าเฉลี่ย=๒.๖๙) รองลงมา ท่านทราบหรือไม่ว่า แหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้เป็นเส้นทางตามรอยฯ ที่ “สัมพันธ์กับเส้นทางพุทธสถานในอินเดีย” (ค่าเฉลี่ย=๒.๖๘) และต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลาง ท่านทราบหรือไม่ว่า ในสมัยทวารวดี/อยุธยา “เคยมีพระสงฆ์สาวก นำพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้ามาประดิษฐานไว้” ในเมืองโบราณในท้องที่นี้ (ค่าเฉลี่ย=๒.๕๒)

๓) การวิเคราะห์ข้อมูลนักท่องเที่ยวถึงความรู้ความเข้าใจในงานพุทธศิลป์ และความรู้สึกถึงพระพุทธเจ้า

ตารางที่ ๔.๔ ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยข้อมูลนักท่องเที่ยวถึงความรู้ความเข้าใจในงานพุทธศิลป์ และความรู้สึกถึงพระพุทธเจ้า

ข้อมูลนักท่องเที่ยวถึงความรู้ความเข้าใจในงานพุทธศิลป์ และความรู้สึกถึงพระพุทธเจ้า	ค่าเฉลี่ย		ระดับ	อันดับ
	☐	SD.		
๑. ท่านได้ “รับรู้ข้อมูลพุทธประวัติ” จากแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้มากน้อยเพียงใด	๒.๘๑	.๘๕๖	ปานกลาง	๘
๒. ท่านได้ “รับรู้ข้อมูลพุทธศิลป์ของพระพุทธรูป” จากแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้มากน้อยเพียงใด	๒.๙๓	.๘๓๓	ปานกลาง	๖
๓. ท่านได้ “รับรู้ข้อมูลพุทธศิลป์ของพระเจดีย์” จากแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้มากน้อยเพียงใด	๒.๘๘	.๗๖๖	ปานกลาง	๗
๔. ท่านได้ “รับรู้ข้อมูลพุทธศิลป์ของรอยพระพุทธบาท” (ถ้ามี)จากแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้มากน้อยเพียงใด	๒.๙๖	.๘๔๑	ปานกลาง	๒
๕. ท่าน “รู้สึกถึงคุณค่างานพุทธศิลป์” จากแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้มากน้อยเพียงใด	๒.๙๑	.๘๕๒	ปานกลาง	๕
๖. ท่านรู้สึก “ระลึกนึกถึงพระพุทธเจ้า” เมื่อได้ชมงานพุทธ	๒.๙๔	.๘๖๘	ปานกลาง	๔

ศิลป์จากแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้มากนักน้อยเพียงใด				
๗. ท่านรู้สึก “ระลึกรู้ถึงธรรมะ” ของพระพุทธเจ้าเมื่อได้ชมงานพุทธศิลป์จากแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้มากนักน้อยเพียงใด	๒.๙๙	.๘๙๔	ปานกลาง	๑
๘. ท่านรู้สึก “ระลึกรู้ถึงการสืบทอดพระพุทธศาสนา” เมื่อได้มาเยือนแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้มากนักน้อยเพียงใด	๒.๙๕	.๙๘๗	ปานกลาง	๓
รวม	๒.๙๒	.๘๖๒	ปานกลาง	

จากตารางที่ ๔.๔ ระดับค่าเฉลี่ยข้อมูลนักท่องเที่ยวถึงความรู้ความเข้าใจในงานพุทธศิลป์ และความรู้สึกถึงพระพุทธเจ้า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย=๒.๙๒) เมื่อพิจารณารายชื่อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงแต่อยู่ในระดับปานกลางได้แก่ ท่านรู้สึก “ระลึกรู้ถึงธรรมะ” ของพระพุทธเจ้าเมื่อได้ชมงานพุทธศิลป์จากแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้มากนักน้อยเพียงใด (ค่าเฉลี่ย=๒.๙๙) รองลงมา ท่านได้ “รับรู้ข้อมูลพุทธศิลป์ของรอยพระพุทธบาท” (ถ้ามี) จากแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้มากนักน้อยเพียงใด (ค่าเฉลี่ย=๒.๙๖) และต่ำสุดแต่อยู่ในระดับปานกลางได้แก่ ท่านได้ “รับรู้ข้อมูลพุทธประวัติ” จากแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้มากนักน้อยเพียงใด (ค่าเฉลี่ย=๒.๘๑)

๔) การวิเคราะห์ข้อมูลให้นักท่องเที่ยวประเมินศักยภาพของวัด/แหล่งท่องเที่ยวโดยภาพรวม ตารางที่ ๔.๕ ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยข้อมูลให้นักท่องเที่ยวประเมินศักยภาพของวัด/แหล่งท่องเที่ยวโดยภาพรวม

ข้อมูลให้นักท่องเที่ยวประเมินศักยภาพของวัด/ แหล่งท่องเที่ยวโดยภาพรวม	ค่าเฉลี่ย		ระดับ	อันดับ
	☐	SD.		
๑. ด้านสิ่งดึงดูดใจ แหล่งท่องเที่ยวในท้องที่มีสิ่งดึงดูดใจให้มาสักการะ	๓.๓๒	.๙๘๗	ปานกลาง	๑
๒. ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวมีทางเข้าถึงสถานที่ต่าง ๆ ได้โดยสะดวก	๓.๓๒	.๘๖๘	ปานกลาง	๒
๓. ด้านที่พักมีที่พักที่สะอาดียบสงบอยู่ไม่ห่างจากแหล่งท่องเที่ยว	๓.๐๕	.๗๓๙	ปานกลาง	๗
๔. ด้านความปลอดภัย แหล่งท่องเที่ยวในท้องที่มีความปลอดภัย	๓.๒๕	.๘๗๑	ปานกลาง	๔
๕. ด้านกิจกรรมสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่มี	๓.๒๓	.๘๔๗	ปานกลาง	๖

กิจกรรมในช่วงเทศกาล				
๖. ด้านรายการนำเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่มีเส้นทางไหว้พระเชื่อมโยงกับที่อื่น ๆ	๓.๒๖	.๘๕๘	ปานกลาง	๓
๗. ด้านสังคมวัฒนธรรมผู้คนในท้องที่มีความเป็นมิตรและมีวัฒนธรรมที่ดี	๓.๒๔	.๘๓๓	ปานกลาง	๕
รวม	๓.๓๒	.๘๕๗	ปานกลาง	

ตารางที่ ๔.๕ ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยข้อมูลให้นักท่องเที่ยวประเมินศักยภาพของ วัด/แหล่งท่องเที่ยวโดยภาพรวม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย=๓.๓๒) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงแต่อยู่ในระดับปานกลางได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดใจ แหล่งท่องเที่ยวในท้องที่มีสิ่งดึงดูดใจให้มาสักการะ และ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวมีทางเข้าถึงสถานที่ต่าง ๆ ได้โดยสะดวก(ค่าเฉลี่ย=๓.๓๒) รองลงมา ด้านรายการนำเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่มีเส้นทางไหว้พระเชื่อมโยงกับที่อื่น ๆ (ค่าเฉลี่ย=๓.๒๖) และต่ำสุดแต่อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านที่พักมีที่พักที่สะอาดเงียบสงบอยู่ไม่ห่างจากแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย=๓.๐๕)

๔.๓ การสอบถามความเห็นในเรื่องปัญหาและอุปสรรคนักท่องเที่ยวสะท้อนปัญหาที่พบในวัด/แหล่งท่องเที่ยว

จากการสำรวจความคิดเห็นในเรื่องปัญหาและอุปสรรคการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา รวม ๗ ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านการเข้าถึง ด้านโรงแรมที่พัก ด้านความปลอดภัย ด้านรายการนำเที่ยว ด้านกิจกรรมสนับสนุน ด้านสังคมวัฒนธรรมที่มีความเป็นมิตร พบว่ามีผู้แสดงความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งสิ้น ๕ ด้าน ดังนี้

๑) ด้านสิ่งดึงดูดใจ

พบว่า สภาพโดยรวมไม่มีปัญหาและอุปสรรคในด้านสิ่งดึงดูดใจ แต่ในเชิงลึกพบปัญหาและอุปสรรคว่า นักท่องเที่ยวยังไม่ทราบถึงประวัติความสำคัญ ข้อมูลพุทธประวัติ คุณค่างานพุทธศิลป์ นักท่องเที่ยวให้ความเห็นว่า ควรมีการจัดแสดงเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ในหลากหลายมิติ เพื่อยกระดับให้แหล่งท่องเที่ยวมีความน่าสนใจและดึงดูดใจ

๒) ด้านการเข้าถึง

พบว่า สภาพโดยรวมไม่มีปัญหาและอุปสรรคด้านการเข้าถึง แต่เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดสุพรรณบุรีอยู่กระจายห่างจากกัน ทำให้ต้องใช้รถส่วนตัวไปท่องเที่ยว ไม่มีรถสาธารณะที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ห่างไกลออกไป นักท่องเที่ยวให้ความเห็นว่า ควรมีการกำหนดเส้นทางและโปรแกรมท่องเที่ยววัดให้ชัดเจน โดยมีรับส่งสาธารณะตามเส้นทางที่กำหนด เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงวัดที่สำคัญได้ครบถ้วน

๓) ด้านโรงแรมที่พักรอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ

พบว่า สภาพโดยรวมไม่มีปัญหาด้านโรงแรมที่พัก แต่มีข้อจำกัดคือโรงแรมที่พักส่วนใหญ่มักเป็นที่พักในระดับปานกลางถึงระดับบนที่มีราคาในระดับปานกลางถึงค่อนข้างสูง นักท่องเที่ยวให้ความเห็นว่า ควรมีการจัดทำเว็บไซต์ประชาสัมพันธ์โรงแรมที่พักที่มีคุณภาพดีและราคาไม่แพง ตั้งอยู่ไม่ไกลจากวัดและแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีความสำคัญ

๔) ด้านความปลอดภัย

พบว่า สภาพโดยรวมไม่มีปัญหาด้านความปลอดภัย แต่เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุพรรณบุรีอยู่กระจายห่างจากกัน ในบางท้องที่ซึ่งอยู่ห่างไกลออกไป หากมีเรื่องอุบัติเหตุเกิดขึ้น ตำรวจต้องใช้เวลาเดินทางมาที่เกิดเหตุนาน นักท่องเที่ยวให้ความเห็นว่า ควรมีตำรวจท่องเที่ยวช่วยตรวจตราบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีความสำคัญในช่วงกลางคืนอยู่เสมอ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเกิดความอุ่นใจ

๕) ด้านรายการนำเที่ยว

พบว่า รายการนำเที่ยวยังขาดความชัดเจนในเรื่องเส้นทางและกิจกรรมเชิงพุทธศาสนา รวมถึงขาดเรื่องราวที่มีความเหมาะสม นักท่องเที่ยวให้ความเห็นว่าควรมีรายการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีข้อมูลและรายละเอียด บอกเล่าเรื่องราววัดในแต่ละแห่ง บอกเล่าความสำคัญของวัดที่มีต่อสังคมพุทธศาสนาท้องถิ่น

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

ผลจากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดในจังหวัดสุพรรณบุรี สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการวิจัยได้ ๕ ด้าน ดังต่อไปนี้

๑) ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา แม้ว่าจังหวัดสุพรรณบุรีมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลางเมื่อเทียบกับจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่โดดเด่นอย่างจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่ก็มีจุดเด่นด้านการมีสิ่งดึงดูดใจที่น่าสนใจ คือ พระพุทธรูป วัด แหล่งโบราณสถาน เมืองโบราณ ในวัดบางแห่ง เช่นวัดป่าเลไลยก์ ในเขตอำเภอเมือง วัดเขาดีสลักและวัดเขาพระศรีสรรเพ็ชร ในอำเภออู่ทอง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบว่าจังหวัดสุพรรณบุรีมีศักยภาพจากการมีทำเลที่ตั้งที่เหมาะสม คือไม่ห่างจากกรุงเทพมหานคร พระนครศรีอยุธยา นครปฐม กาญจนบุรี โดยมีถนนสายหลักที่กว้างขวาง ได้มาตรฐาน และปลอดภัย เชื่อมระหว่างเมืองหลวง และจังหวัดใกล้เคียงดังกล่าวได้อย่างสะดวก รวดเร็ว

๒) วัดและแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาดังกระจายอยู่ห่างจากกัน จังหวัดสุพรรณบุรีมีข้อจำกัดคือ ในหลายท้องที่ วัดสำคัญบางแห่งอยู่ห่างจากบริเวณตัวอำเภอเมือง และตัวอำเภออุทอง ซึ่งเป็นพื้นที่หลักของการท่องเที่ยวเชิงพุทธมากเกินไป เป็นอุปสรรคในการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่ไม่มีรถยนต์ส่วนตัว โดยที่จากผลการศึกษาจะพบว่า วัดและแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในอำเภอเมืองสุพรรณบุรีและอำเภออุทองจะได้รับความนิยมค่อนข้างมาก ซึ่งสำรวจได้จากที่มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนทั้งสองอำเภอนี้ในแต่สัปดาห์

๓) จังหวัดสุพรรณบุรีมีวัด พระพุทธรูป และโบราณสถานจำนวนมาก แต่อุปสรรคคือนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังไม่รับรู้ถึงประวัติความเป็นมา และความสำคัญ ทำให้มักจะเดินท่องเที่ยวในลักษณะผ่านชมโดยใช้เวลานั้นๆ ไม่นิยมค้างคืน มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้จึงไม่ได้ถูกรับรู้หรือนำมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ทั้งนี้วัดและแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่ง ควรพัฒนาระดับการรับรู้แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจ ให้ทราบถึงศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธให้ได้มากกว่านี้ โดยการจัดให้มีกระบวนการสืบค้นเรื่องราวคุณค่าและความสำคัญ รวมถึงจัดให้มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบอย่างต่อเนื่อง สามารถสืบค้นและเผยแพร่คุณค่าความสำคัญของพระพุทธรูป วัด แหล่งโบราณสถานที่มีอยู่ ทั้งนี้จะต้องเป็นการดำเนินการโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม หรือเน้นให้ภาคีที่เกี่ยวข้องมาร่วมกันสร้างกระบวนการที่นำเอามรดกทางวัฒนธรรมมาเพิ่มประโยชน์

๔) เส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธรูปศาสนา นักท่องเที่ยวนิยมท่องเที่ยวตามเส้นทางถนนมาลัยแมนซึ่งเชื่อมโยงจากอำเภอเมืองสุพรรณบุรีไปยังอำเภออุทอง เนื่องจากเป็นถนนสายสำคัญที่เชื่อมไปจังหวัดอื่น ๆ ส่วนกิจกรรมที่ได้รับความนิยมได้แก่ กิจกรรมไหว้พระประธานและกิจกรรมทำบุญ ทั้งนี้มีข้อสังเกตต่อเรื่องเส้นทางและกิจกรรมทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึก ในเชิงกว้าง มีความเห็นว่า เส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาควรต้องมีการประสานเชื่อมโยงกับจังหวัดข้างเคียงให้มากกว่านี้เพื่อที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดนครปฐม จังหวัดกาญจนบุรีให้มาเยี่ยมเยือนที่จังหวัดสุพรรณบุรีให้มากขึ้น ในเชิงลึก มีความเห็นโดยสืบเนื่องจากตอนที่ผ่านมามีว่า กิจกรรมไหว้พระทำบุญที่ดำเนินอยู่ขณะนี้ ยังเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวทำในช่วงเวลาสั้นๆ เป็นกิจกรรมแบบไม่ค้างคืน สาเหตุประการหนึ่งเพราะนักท่องเที่ยว ยังไม่ทราบประวัติความเป็นมาและความสำคัญมากนัก จึงมีส่วนทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ขาดมิติเรื่องราวที่น่าสนใจหรือมีแรงดึงดูดใจ มีข้อเสนอแนะว่า จังหวัดสุพรรณบุรีควรจัดทำผังแม่บทเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาร่วมกับจังหวัดข้างเคียง โดยเฉพาะจังหวัดนครปฐมและพระนครศรีอยุธยาซึ่งมีโบราณสถานคล้ายกันและอยู่บนเส้นทางเดียวกัน การจัดทำผังแม่บทเส้นทางร่วมกันจะส่งเสริมให้เส้นทางนี้มีความชัดเจนขึ้น กล่าวคือชัดเจนมากกว่าการที่จังหวัดสุพรรณบุรีดำเนินการแต่เพียงลำพัง รวมถึงช่วยให้

นักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศมองเห็นเส้นทางตามรอยพระพุทธศาสนาในประเทศไทยแบบครบวงจร นับแต่สมัยทวารวดี ลพบุรี สุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์

๕) ปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยว แม้จังหวัดสุพรรณบุรีจะมีสิ่งดึงดูดใจคือ มีปริมาณวัด และมีทำเลที่ตั้งเหมาะสม แต่มีปัญหาหรืออุปสรรคสำคัญคือ มีสภาพการกระจายตัวของวัด และแหล่งท่องเที่ยวไปตามตำบลท้องที่ต่าง ๆ หากเปรียบเทียบก็จะพบว่าแตกต่างจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดเพชรบุรีที่วัดสำคัญๆ ค่อนข้างจะกระจุกตัวอยู่รวมกันในเขตที่เป็นศูนย์กลางในตัวเมือง สภาพการกระจายตัวของวัดและโบราณสถานหลายแห่งดังกล่าว ส่งผลให้เกิดปัญหาตามมา เช่น ขาดโรงแรมที่พัก ขาดความปลอดภัย ขาดการบริการด้านรถรับส่งสาธารณะในท้องที่ห่างไกล โดยต้องไปเยี่ยมเยือนสถานที่ด้วยรถยนต์ส่วนตัวเท่านั้น มีข้อสังเกตว่า สภาพการกระจายตัวดังกล่าวเป็นเรื่องขึ้นกับสภาพภูมิประเทศและสภาพ ประชากรที่อาศัยตามแต่ละพื้นที่ นับได้ว่าเป็นปัญหาที่มีปัจจัยเกี่ยวข้องหลายด้าน ไม่สามารถแก้ไขทั้งหมดได้ในระยะสั้น ควรมีการดำเนินการเฉพาะพื้นที่นำร่อง ได้แก่ พื้นที่ตามแนวเส้นทางจากอำเภอเมืองสุพรรณบุรี ถึงอำเภออู่ทองก่อน โดยผู้บริหารและองค์การปกครองของจังหวัดสุพรรณบุรี ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกสนับสนุนทรัพยากร เช่น งบประมาณ บริการรถรับส่งสาธารณะ ดำรวจท่องเที่ยว สร้างศูนย์รับจองที่พักในเส้นทาง ศูนย์ประสานงานกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา มีบริการรถรับส่งจากที่พักในเส้นทางไปยังวัดสำคัญ เป็นต้น จังหวัดสุพรรณบุรีควรเป็นเจ้าภาพขับเคลื่อนการดำเนินงานโดยจัดประชุมเชิงภาคีที่เกี่ยวข้องในเส้นทางมาร่วมแสดงความคิดเห็นและให้การสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในอำเภอเมือง-อู่ทองให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดในจังหวัดสุพรรณบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัดและแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในสุพรรณบุรี ครอบคลุมพื้นที่อำเภอเมืองสุพรรณบุรีและอำเภออู่ทอง ในเรื่องศักยภาพการท่องเที่ยว เส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยว

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวจำนวน ๔๐๐ ชุด นำข้อมูลมาวิเคราะห์ และจัดทำข้อสรุปเพื่อตอบคำถามวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยมีรายละเอียดแบ่งเป็น ๓ ส่วน ประกอบด้วย ๕.๑ สรุปผลการวิจัย ๕.๒ การอภิปรายผล ๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

เนื้อหาส่วนนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ตอนที่ ๑ ผลการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี ตอนที่ ๒ ผลการศึกษาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี ตอนที่ ๓ ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี

ตอนที่ ๑ ในเรื่องศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาพบว่าจังหวัดสุพรรณบุรีมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีจุดเด่นอยู่ที่เรื่องของกรมี่สิ่งดึงดูดใจ คือพระพุทธรูป วัด แหล่งโบราณสถาน เมืองโบราณ นอกจากนี้ ยังพบว่าจังหวัดสุพรรณบุรีมีศักยภาพจากการมีทำเลที่ตั้งที่ดี คือไม่ห่างจากกรุงเทพมหานคร พระนครศรีอยุธยา นครปฐม กาญจนบุรี ในขณะเดียวกันมีถนนหนทางสะดวก กว้างขวาง และปลอดภัย

อย่างไรก็ดีจังหวัดสุพรรณบุรีมีข้อจำกัดคือ วัดและแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาตั้งกระจายอยู่ห่างจากกันหลายท้องที่ วัดสำคัญบางแห่งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองและอำเภออู่ทองมาก ส่วนวัดและแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในอำเภอเมืองสุพรรณบุรีและอำเภออู่ทองจะได้รับความนิยมค่อนข้างมาก เห็นได้จากที่มียกนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมตลอดสัปดาห์

มีข้อสังเกตว่า แม้นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่าจังหวัดสุพรรณบุรีมีวัด พระพุทธรูป โบราณสถานจำนวนมาก แต่นักท่องเที่ยวไม่ทราบถึงประวัติความเป็นมาและความสำคัญ ทำให้มักจะเดินท่องเที่ยวในลักษณะผ่านชมโดยใช้เวลานั้นๆ ไม่นิยมค้างคืน มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้จึงไม่ได้ถูกรับรู้หรือนำมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ทั้งนี้วัดและแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งสามารถยกระดับศักยภาพ

ได้มากกว่านี้ ถ้าหากจังหวัดสุพรรณบุรีจัดให้มีกระบวนการสืบค้นเรื่องราวคุณค่าและความสำคัญ รวมถึงจัดให้มีการเผยแพร่ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบอย่างต่อเนื่อง

มีข้อเสนอแนะว่า จังหวัดสุพรรณบุรีควรส่งเสริมให้เกิดการยกระดับศักยภาพดังกล่าว โดยสืบค้นและเผยแพร่คุณค่าความสำคัญของพระพุทธรูป วัด แหล่งโบราณสถานที่มีอยู่ ทั้งนี้ จะต้องเป็นการดำเนินการโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม หรือเน้นให้ภาคีที่เกี่ยวข้องมาร่วมกันสร้างกระบวนการที่นำเอามรดกทางวัฒนธรรมมาเพิ่มประโยชน์

ตอนที่ ๒ ในเรื่องเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาพบว่า นักท่องเที่ยวนิยมท่องเที่ยวตามเส้นทางถนนมาลัยแมนซึ่งเชื่อมโยงจากอำเภอเมืองสุพรรณบุรีไปยังอำเภออุทุมพร เนื่องด้วยเป็นถนนสายสำคัญที่เชื่อมไปจังหวัดอื่นๆ ส่วนกิจกรรมที่ได้รับความนิยมได้แก่ กิจกรรมไหว้พระประธานและกิจกรรมทำบุญ

ทั้งนี้ มีข้อสังเกตต่อเรื่องเส้นทางและกิจกรรมทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึก

ในเชิงกว้าง มีความเห็นว่า เส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาควรต้องมีการประสานเชื่อมโยงกับจังหวัดข้างเคียงให้มากกว่านี้ เพื่อที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดนครปฐม จังหวัดกาญจนบุรีให้มาเยี่ยมชมที่จังหวัดสุพรรณบุรีให้มากขึ้น

ในเชิงลึก มีความเห็นโดยสืบเนื่องจากตอนที่ผ่านมามีว่า กิจกรรมไหว้พระทำบุญที่ดำเนินอยู่ขณะนี้ ยังเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวทำในช่วงเวลาสั้นๆ เป็นกิจกรรมแบบไม่ค้างคืน สาเหตุประการหนึ่งเพราะนักท่องเที่ยว ยังไม่ทราบประวัติความเป็นมาและความสำคัญมากนัก จึงมีส่วนทำให้งิจกรรมต่างๆ ขาดมิติเรื่องราวที่น่าสนใจหรือมีแรงดึงดูดใจ

มีข้อเสนอแนะว่า จังหวัดสุพรรณบุรีควรจัดทำผังแม่บทเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาร่วมกับจังหวัดข้างเคียง โดยเฉพาะจังหวัดนครปฐมและพระนครศรีอยุธยาซึ่งมีโบราณสถานคล้ายกันและอยู่บนเส้นทางเดียวกัน การจัดทำผังแม่บทเส้นทางร่วมกันจะส่งเสริมให้เส้นทางนี้มีความชัดเจนขึ้น กล่าวคือชัดเจนมากกว่าการที่จังหวัดสุพรรณบุรีดำเนินการแต่เพียงลำพัง รวมถึงช่วยให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศมองเห็นเส้นทางตามรอยพระพุทธศาสนาในประเทศไทยแบบครบวงจร นับแต่สมัยทวารวดี ลพบุรี สุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์

ในขณะเดียวกัน จังหวัดสุพรรณบุรีควรสืบค้นและเผยแพร่ความเป็นมาและความสำคัญของวัดตามเส้นทางสายนี้ โดยส่งเสริมให้ภาคีที่เกี่ยวข้องร่วมกันสืบค้นเรื่องราวมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ตามเส้นทาง เรื่องราวดังกล่าวนี้ถือเป็นสิ่งพื้นฐานที่ช่วยขยายกิจกรรมเชิงลึกใหม่ๆ เช่น กิจกรรมตามรอยพระบรมสารีริกธาตุโบราณ กิจกรรมตามรอยพระเครื่องศักดิ์สิทธิ์ กิจกรรมเยือนแหล่งพุทธศิลป์ กิจกรรมฝึกปฏิบัติธรรมและภาวนา เป็นต้น

ตอนที่ ๓ ในเรื่องปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยวพบว่า แม้จังหวัดสุพรรณบุรีจะมีสิ่งดึงดูดใจคือวัดและมีทำเลที่ตั้งดี แต่มีปัญหาหรืออุปสรรคสำคัญคือ มีสภาพการกระจายตัวของ

วัดและแหล่งท่องเที่ยวไปตามตำบลท้องที่ต่าง ๆ หากเปรียบเทียบก็จะพบว่าแตกต่างจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดเพชรบุรีที่วัดสำคัญๆ ค่อนข้างจะกระจุกตัวอยู่รวมกันในเขตเมือง สภาพการกระจายตัวดังกล่าวส่งผลให้เกิดปัญหาตามมา เช่น ขาดโรงแรมที่พัก ขาดความปลอดภัย ขาดรถรับส่งสาธารณะในท้องที่ห่างไกล โดยต้องไปเยี่ยมเยือนสถานที่ด้วยรถยนต์ส่วนตัว

มีข้อสังเกตว่า สภาพการกระจายตัวดังกล่าวเป็นเรื่องขึ้นกับสภาพภูมิประเทศและสภาพ ประชากร นับเป็นเรื่องที่มีปัจจัยเกี่ยวข้องหลายอย่าง ไม่สามารถแก้ไขทั้งหมดได้ในระยะสั้น

ผู้วิจัยเสนอแนะให้มีการดำเนินการเฉพาะพื้นที่นาร่อง ได้แก่ พื้นที่ตามแนวเส้นทางจากอำเภอเมืองสุพรรณบุรีถึงอำเภออู่ทอง โดยมีจังหวัดสุพรรณบุรีช่วยอำนวยความสะดวกสนับสนุนทรัพยากร เช่น รถรับส่งสาธารณะ ตำรวจท่องเที่ยว เว็บไซต์รับรองที่พักในเส้นทาง เว็บไซต์กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา รถรับส่งจากที่พักในเส้นทางไปยังวัดสำคัญ เป็นต้น จังหวัดสุพรรณบุรีควรเป็นเจ้าภาพขับเคลื่อนการดำเนินงานโดยจัดประชุมเชิงภาคีที่เกี่ยวข้องในเส้นทางมาร่วมแสดงความคิดเห็นและให้การสนับสนุนทรัพยากรต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในอำเภอเมือง-อู่ทองให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย โดยนำข้อมูลจากการสำรวจมาอภิปรายและจัดทำข้อเสนอแนะ โดยแบ่งออกเป็น ๓ ส่วนตามวัตถุประสงค์ ดังแสดงในตารางด้านล่าง

ตารางที่ ๕.๑ แสดงสรุปผลงานวิจัยแบ่งแยกตามวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์	ข้อมูลผลการสำรวจ	ข้อสังเกต	ข้อเสนอแนะ
ศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี	จังหวัดสุพรรณบุรีมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่โดดเด่นคือ สิ่งดึงดูดใจได้แก่ พระพุทธรูป (พระประธาน) วัดโบราณสถาน และทำเลที่ตั้งที่ดีและมีถนนเข้าถึงสะดวก	แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งสามารถพัฒนาศักยภาพมากขึ้นกว่านี้ เพราะสุพรรณบุรีมีมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า แต่ทว่ายังไม่ได้รับการสืบค้นและเผยแพร่เท่าที่ควร	ควรมี การยกระดับศักยภาพและสิ่งดึงดูดใจ ด้วยการสืบค้นและเผยแพร่ความสำคัญ รวมถึงค้นหาเรื่องราวที่เพิ่มมิติแรงดึงดูดใจ แต่ ควร เป็น การดำเนินการโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม
ศึกษาเส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัด	เส้นทางหลักในปัจจุบันคือเส้นทางจากอำเภอเมืองไปถึง	ในมิติเชิงกว้าง ยังขาดการประสานกับจังหวัดข้างเคียง ในมิติ	ควรจัดทำผังแม่บทเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาร่วมกับ

สุพรรณบุรี	อำเภออุทงเนื่องจากเป็นเส้นทางที่เชื่อมไปยังจังหวัดอื่นได้ กิจกรรมหลักคือกิจกรรมการไหว้พระประธานและการทำบุญ	เชิงลึก ยังขาดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย โดยสาเหตุประการหนึ่งเนื่องด้วยยังขาดกระบวนการสืบค้นเรื่องราวที่มีแรงดึงดูดใจ	พระนครศรีอยุธยา และนครปฐม เพื่อยกระดับเส้นทางและกิจกรรมนาร่องให้ชัดเจน โดยเฉพาะอำเภอเมือง-อุทง
ศึกษาปัญหาและอุปสรรคการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี	แหล่งท่องเที่ยวกระจายห่างออกไปในหลายท้องที่ สภาพการกระจายตัวดังกล่าวส่งผลต่อปัญหาด้านอื่นๆ เช่น ขาดรถสาธารณะ ขาดความปลอดภัย ขาดที่พักในท้องที่ห่างไกล	สภาพการกระจายตัวเป็นปัจจัยพื้นฐานที่อิงกับสภาพภูมิศาสตร์ การตั้งถิ่นฐานและการตั้งถิ่นฐานและประชากร จึงไม่สามารถแก้ไขได้ทั้งหมดในระยะเวลาสั้นๆ อาจต้องปรับปรุงพื้นที่นาร่องไปก่อน	ควรจัดประชุมระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ นาร่องตามเส้นทางอำเภอเมือง-อุทง เพื่อแก้ไขปัญหาการเข้าถึง ความปลอดภัย สถานที่พัก เป็นต้น

๕.๒ อภิปรายผล

ผู้วิจัยขอนำข้อมูลผลการสำรวจมาวิเคราะห์และอภิปราย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน **ตอนที่ ๑** ผลการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี **ตอนที่ ๒** ผลการศึกษาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี **ตอนที่ ๓** ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี

ตอนที่ ๑ การอภิปรายผลเรื่องศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

จากการสำรวจพบว่า ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยค่อนข้างสูง ได้แก่ ประเด็นเรื่องแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่สุพรรณบุรีมีสิ่งดึงดูดใจให้มาสักการะ โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๓๒ ค่าเฉลี่ยนี้มีค่าเท่ากับประเด็นเรื่องแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่สุพรรณบุรีมีถนนหรือทางสัญจรเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในสถานที่ต่างๆ ได้โดยสะดวก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๓๒ ส่วนค่าเฉลี่ยรองลงมา คือประเด็นเรื่องแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่สุพรรณบุรีเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเส้นทางไหว้พระซึ่งเชื่อมโยงกับที่อื่นๆ โดยมีค่าเฉลี่ย

ใกล้เคียงกันคือ ๓.๒๖ ส่วนค่าเฉลี่ยที่ต่ำสุดแต่อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านที่พิกมีที่พักที่สะอาด เงียบสงบอยู่ไม่ห่างจากแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๓.๐๕

ค่าเฉลี่ยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า จังหวัดสุพรรณบุรีมีศักยภาพพื้นฐานคือมีวัดหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ดึงดูดใจอยู่หลายแห่ง ขณะเดียวกันจังหวัดก็มีทำเลที่ตั้งค่อนข้างดี กล่าวคือตั้งอยู่ในเส้นทางไหว้พระที่เชื่อมโยงกับสถานที่อื่นๆ โดยมีถนนทางที่เชื่อมไปยังจังหวัดอื่น ทั้งกรุงเทพมหานคร พระนครศรีอยุธยา นครปฐม กาญจนบุรี เป็นต้น

ผู้วิจัยนำข้อมูลผลการสำรวจนำเสนอต่อที่ประชุมกลุ่มย่อย โดยเชิญตัวแทนที่เกี่ยวข้องมาร่วมแสดงความคิดเห็น ผู้เข้าร่วมประชุมมีข้อสังเกตในเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อศักยภาพในแต่ละด้านดังแสดงในตารางด้านล่าง

ตาราง ๕.๒ ข้อสังเกตที่มีต่อข้อมูลผลการสำรวจศักยภาพ

ลำดับที่	ข้อมูลผลการสำรวจ	ข้อสังเกตจากผู้เข้าร่วมประชุม
๑	ด้านสิ่งดึงดูดใจ แหล่งท่องเที่ยวในท้องที่มีสิ่งดึงดูดใจให้มาสักการะ (3.32)	สืบเนื่องจากปัจจัยหลักคือการมีมรดกทางวัฒนธรรม เช่น พระพุทธรูป วัดโบราณสถาน และการเผยแพร่ความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้
๒	ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวมีทางเข้าถึงสถานที่ต่างๆ ได้โดยสะดวก (3.32)	สืบเนื่องจากปัจจัยหลักคือสุพรรณบุรีมีถนนและทางสัญจรที่สะดวกคล่องตัวและทำเลที่ตั้งซึ่งสามารถเชื่อมต่อไปยังจังหวัดข้างเคียงได้โดยสะดวก
๓	ด้านรายการนำเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่มีเส้นทางไหว้พระเชื่อมโยงกับที่อื่นๆ (๓.๒๖)	สืบเนื่องจากปัจจัยหลักคือในข้อ ๑ และ ๒ รวมกัน
ลำดับที่	ข้อมูลผลการสำรวจ	ข้อสังเกตจากผู้เข้าร่วมประชุม
๔	ด้านความปลอดภัย แหล่งท่องเที่ยวในท้องที่มีความปลอดภัย (๓.๒๕)	สืบเนื่องกับปัจจัยหลักในข้อ ๒ (ถนนและทางสัญจร) และความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งนี้มีข้อสังเกตว่า สุพรรณบุรีมีสภาพพื้นที่ซึ่งหลายชุมชนอยู่กระจายห่างจากกันมาก ดังนั้นท้องที่บางแห่งจึงเผชิญปัญหาขาดความปลอดภัย

๕	ด้านสังคมวัฒนธรรม ผู้คนในท้องถิ่นมีความเป็นมิตรและมีวัฒนธรรมที่ดี (๓.๒๔)	สืบเนื่องจากปัจจัยหลักคือความเป็นมิตรและความจริงใจของคนสุพรรณบุรี
๖	ด้านกิจกรรมสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นที่มีกิจกรรมในช่วงเทศกาล (๓.๒๓)	สืบเนื่องจากปัจจัยหลักคือความสามารถของผู้บริหารหน่วยงานและนักการเมืองในการหางบสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ รวมถึงความเข้มแข็งของชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ
๗	ด้านที่พัก มีที่พักที่สะอาดเสียบงบอยู่ไม่ห่างจากแหล่งท่องเที่ยว (๓.๐๖)	สืบเนื่องจากปัจจัยหลักคือ จำนวนและคุณภาพที่พัก ตลอดจนการกระจายตัวของที่พักในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้มีข้อสังเกตว่า สุพรรณบุรีมีสภาพพื้นที่ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวอยู่กระจายห่างจากกันมาก ดังนั้นท้องถิ่นบางแห่งจึงเผชิญปัญหาขาดที่พักที่เหมาะสม

จากตารางพบว่า ปัจจัยที่ส่งอิทธิพลต่อศักยภาพฯ สามารถจำแนกแบ่งออกได้หลายเรื่อง โดยประเด็นซึ่งที่ประชุมมีความเห็นร่วมกัน ได้แก่ ๑) การมีมรดกทางวัฒนธรรม เช่น พระพุทธรูป วัด โบราณสถานต่างๆ และการเผยแพร่ความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ ๒) เรื่องถนนทางสัญจรที่สะดวก กว้างขวางและทั่วถึง ๓) เรื่องทำเลที่ตั้งซึ่งเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบ ๔) เรื่องความเข้มแข็งของชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ๕) เรื่องสภาพการกระจายตัวของวัด ชุมชน และแหล่งท่องเที่ยว ๖) เรื่องนิสัยใจคอ ความเป็นมิตร ความจริงใจของคนสุพรรณบุรี ๗) ความสามารถของผู้บริหารหน่วยงานและนักการเมืองในการให้การสนับสนุน และ ๘) จำนวนและคุณภาพที่พักบริเวณแหล่งท่องเที่ยว

ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรีคือปัจจัยการมีมรดกทางวัฒนธรรม เช่น พระพุทธรูป วัด โบราณสถาน และการได้เผยแพร่ความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมดังกล่าวให้กับคนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวได้รับรู้รับทราบ ทั้งนี้จังหวัดสุพรรณบุรีมีข้อจำกัดในเรื่องการเผยแพร่ประวัติความเป็นมาและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งการเผยแพร่กับคนในท้องถิ่นและกับนักท่องเที่ยว การที่นักท่องเที่ยวไม่ทราบถึงประวัติความเป็นมาและความสำคัญอาจทำให้ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร

จังหวัดสุพรรณบุรีมีข้อจำกัดในการพัฒนาศักยภาพอยู่ประการหนึ่ง คือเรื่องของการขาดการตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ เมื่อขาดการตระหนักในเรื่องดังกล่าวจึงส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวไม่มีช่องทางที่จะได้รับทราบข้อมูลประวัติความเป็นมาและความสำคัญของวัดและแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างเหมาะสม

จากการสำรวจพบว่า นักท่องเที่ยวในจังหวัดสุพรรณบุรีได้รับรู้ข้อมูลที่ก่อให้เกิดความเข้าใจเรื่องราวประวัติและความเป็นมาอยู่ในระดับปานกลาง โดยถือว่ามีค่าเฉลี่ยค่อนข้างต่ำ กล่าวคือได้รับรู้รับทราบประวัติความเป็นมาและเส้นทางตามรอยพุทธศาสนา โดยอยู่ที่ค่าเฉลี่ย ๒.๕๙ และมีความรู้ความเข้าใจในงานพุทธศิลป์และความรู้สึกถึงพระพุทธเจ้า โดยอยู่ที่ค่าเฉลี่ย ๒.๙๒

มีข้อสังเกตว่า แม้นักท่องเที่ยวจะมีความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างสูงกว่าสุพรรณบุรีเป็นแหล่งพระพุทธรูปตามเส้นทางไหว้พระ แต่ทว่านักท่องเที่ยวมีความเข้าใจในระดับปานกลางถึงค่อนข้างต่ำว่า สุพรรณบุรีเป็นเคยเป็นบ้านเมืองโบราณสำคัญที่เจริญรุ่งเรืองมาก่อน รวมถึงเป็นเส้นทางตามรอยพระพุทธรูปที่สัมพันธ์กับดินแดนอื่น

ผู้วิจัยนำข้อมูลผลการสำรวจในเรื่องนี้นำเสนอต่อที่ประชุมกลุ่มย่อย โดยเชิญตัวแทนที่เกี่ยวข้องมาร่วมแสดงความคิดเห็น ผู้เข้าร่วมประชุมมีข้อสังเกตในเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจของนักท่องเที่ยว ดังแสดงในตารางที่อยู่หน้าถัดไป

ตารางที่ ๕.๓ ข้อสังเกตในเรื่องความรู้ความเข้าใจของนักท่องเที่ยว

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ	ข้อสังเกตจากผู้เข้าร่วมประชุม
๑. ทราบว่าที่นี่เคยเป็นบ้านเมืองโบราณในสมัยทวารวดี/และอยุธยา (ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง)	ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง อาจเพราะขาดกระบวนการสืบค้นและถ่ายทอดเรื่องราวที่เหมาะสม โดยเฉพาะเรื่องราวของบ้านเมืองและพระสงฆ์ในอดีต ตลอดจนเส้นทางความเจริญของพระพุทธรูปศานานับจากอดีตถึงปัจจุบัน
๒. ทราบว่าที่นี่เคยมีเรื่องราวของพระสงฆ์สาวกมาสืบทอดพระศาสนาของพระพุทธเจ้า (ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง)	
๓. ทราบว่าที่นี่เป็นเส้นทางตามรอยที่สัมพันธ์กับเส้นทางพุทธสถานในอินเดีย ลังกา และดินแดนอื่น (ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง)	

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ	ข้อสังเกตจากผู้เข้าร่วมประชุม
๑. ทราบข้อมูลและเข้าใจพุทธประวัติของ แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น (ค่าเฉลี่ยอยู่ใน ระดับปานกลาง) ๒. ทราบข้อมูลและเข้าใจพุทธศิลป์ของ พระพุทธรูป พระเจดีย์ และรอยพระพุท บาท (ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง) ๓. รู้สึกระลึกนึกถึงการสืบทอดพระพุทธศาสนา เมื่อได้มาเยือนแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น (ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง)	ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง อาจเพราะขาด กระบวนการสืบค้นและถ่ายทอดเรื่องราวที่ เหมาะสม โดยเฉพาะเรื่องราวประวัติความ เป็นมาและคุณค่าของงานพุทธศิลป์และพระ ศาสนาที่จะส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกการสืบทอด พระพุทธศาสนากับคนรุ่นหลัง

ผู้เข้าร่วมประชุมให้ข้อสังเกตว่า สาเหตุที่ค่าเฉลี่ยในเรื่องดังกล่าวอยู่ในระดับปานกลาง อาจเพราะขาดกระบวนการสืบค้นและถ่ายทอดเรื่องราวที่เหมาะสม เช่น เรื่องราวของบ้านเมืองและพระสงฆ์ในอดีต เส้นทางความเจริญของพระพุทธศาสนา คุณค่าของงานพุทธศิลป์และพระศาสนา เรื่องราวดังกล่าวจะมีผลทำให้เกิดจิตสำนึกการสืบทอดพระพุทธศาสนากับคนรุ่นหลัง

ตอนที่ ๒ กลุ่มนักท่องเที่ยว เส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

กลุ่มนักท่องเที่ยว จากข้อมูลผลการสำรวจพบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรีเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ มีระดับการศึกษาไม่สูงมาก และมีรายได้ไม่สูงมาก

ในด้านอายุพบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรีค่อนข้างมีอายุอยู่ในระหว่างวัยรุ่นถึงผู้ใหญ่ กล่าวคือมีอายุ ๒๖-๔๐ ปี จำนวน ๑๙๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๕

ในด้านการศึกษา พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี มีระดับการศึกษาไม่สูงมาก กล่าวคือต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๗ รองลงมา การศึกษาปริญญาตรี จำนวน ๑๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐

ในด้านรายได้ พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี มีรายได้ไม่สูงมาก กล่าวคือต่ำกว่า ๑ หมื่นบาท จำนวน ๑๘๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖ รองลงมา รายได้ ๑-๒ หมื่นบาท จำนวน ๑๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒

ผลการสำรวจสะท้อนว่า จังหวัดสุพรรณบุรีมีกลุ่มนักท่องเที่ยวหลักที่เป็นกลุ่มผู้ใหญ่ ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ และน่าจะมีความรับผิดชอบต่อสังคมอยู่ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามมีข้อจำกัดว่า จังหวัดสุพรรณบุรีขาดนักท่องเที่ยวที่มีระดับการศึกษาสูงและมีรายได้สูง

เส้นทางการท่องเที่ยว อำเภอที่นักท่องเที่ยวนิยมไปไหว้ทำบุญ ได้แก่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรีและอำเภออู่ทอง โดยจากการสำรวจพบว่า นักท่องเที่ยวนิยมไปท่องเที่ยวในอำเภอเมืองจำนวน ๙๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔ รองลงมาคือ อำเภออู่ทอง จำนวน ๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓ และต่ำสุดคืออำเภอด่านช้าง จำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๐

มีข้อสังเกตว่า ทั้งอำเภอเมืองสุพรรณบุรีและอำเภออู่ทองตั้งอยู่ในเส้นทางที่สามารถสัญจรต่อเนื่องไปยังแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดอื่นได้โดยสะดวก ได้แก่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นครปฐม และกาญจนบุรี รวมถึงอำเภอทั้ง ๒ แห่งมีวัดและแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอยู่มาก เหตุผลข้างต้นอาจเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้นักท่องเที่ยวนิยมไปไหว้พระและทำบุญมากกว่าสถานที่อื่น

อย่างไรก็ดี จังหวัดสุพรรณบุรีมีข้อจำกัดในเรื่องเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาโดยยังขาดการประสานกับจังหวัดข้างเคียง โดยเฉพาะจังหวัดที่มีวัดและแหล่งโบราณเชิงพุทธศาสนาในลักษณะที่คล้ายกัน ได้แก่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีวัดและแหล่งโบราณสถานคล้ายกันกับอำเภอเมืองสุพรรณบุรี และจังหวัดนครปฐมที่มีแหล่งโบราณสถานคล้ายกันกับอำเภออู่ทอง การขาดการประสานกับจังหวัดข้างเคียงส่งผลให้เส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในสุพรรณบุรีขาดความชัดเจนและนักท่องเที่ยวอาจสับสน เนื่องจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็มีเส้นทางท่องเที่ยวย้อนอดีตในลักษณะที่คล้ายกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

มีข้อเสนอแนะว่าควรมีการจัดทำผังแม่บทเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาร่วมกับจังหวัดข้างเคียง ได้แก่ พระนครศรีอยุธยาและนครปฐม เพื่อยกระดับเส้นทางและกิจกรรมนำร่องให้ชัดเจน โดยเฉพาะในเส้นทางจากอำเภอเมืองสุพรรณบุรีไปยังอำเภออู่ทอง ซึ่งจะขอกว่าในตอนท้าย

กิจกรรมการท่องเที่ยว จากการสำรวจพบว่า กิจกรรมที่ได้รับความนิยมคือกิจกรรมไหว้พระทำบุญ ถัดมาคือ กิจกรรมเที่ยวชมงานประเพณีวัฒนธรรมและร่วมกิจกรรมในชุมชน โดยจากการสำรวจความคิดเห็นพบว่า สาเหตุที่นักท่องเที่ยวมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรีใน ๓ อันดับแรก เนื่องมาจากสาเหตุที่ว่า ๑) เพราะที่นี้อยู่ในเส้นทางไหว้พระที่สำคัญ (ค่าเฉลี่ย ๓.๖๑) ๒) เพราะต้องการมาไหว้พระประธาน (ค่าเฉลี่ย ๓.๕๙) ๓) เพราะต้องการมาทำบุญถวายสังฆทาน (ค่าเฉลี่ย ๓.๕๘)

ส่วนอันดับ ๔ ถึง ๗ เนื่องมาจากสาเหตุที่ว่า ๔. เพราะผู้คนที่นี้เป็นมิตรและน่ารัก (ค่าเฉลี่ย 3.57) ๕. เพราะที่นี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีบรรยากาศดี (ค่าเฉลี่ย ๓.๕๖) ๖. เพราะที่นี้มีกิจกรรมประเพณีน่าสนใจ (ค่าเฉลี่ย ๓.๕๖) ๗. เพราะวัฒนธรรมที่นี่มีความงดงาม (ค่าเฉลี่ย ๓.๕๖)

ค่าเฉลี่ยดังกล่าวสะท้อนว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ กิจกรรมไหว้พระทำบุญ ส่วนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ได้รับความนิยมรองลงมาคือ กิจกรรมเที่ยวชมงานประเพณีวัฒนธรรมและร่วมกิจกรรมในชุมชน

ผู้วิจัยนำข้อมูลผลการสำรวจนำเสนอต่อที่ประชุมกลุ่มย่อย โดยเชิญตัวแทนที่เกี่ยวข้องมาร่วมแสดงความคิดเห็น ผู้เข้าร่วมประชุมมีข้อสังเกตในเรื่องกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจ ดังแสดงในตารางหน้าถัดไป

ตาราง ๕.๔ ข้อสังเกตในเรื่องกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจ

ลำดับที่	ข้อมูลผลการสำรวจสาเหตุที่มาท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี	ข้อสังเกตของผู้เข้าร่วมประชุมเรื่องกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจ
1	เพราะที่นี่อยู่ในเส้นทางไหว้พระที่สำคัญ (ค่าเฉลี่ย 3.61)	ไหว้พระตามวัดต่างๆ
2	เพราะต้องการมาไหว้พระประธาน (ค่าเฉลี่ย 3.59)	ไหว้พระประธาน
3	เพราะต้องการมาทำบุญ ถวายสังฆทาน (ค่าเฉลี่ย 3.58)	ไหว้พระทำบุญ
4	เพราะผู้คนที่นี้มีความเป็นมิตรและน่ารักหา (ค่าเฉลี่ย 3.57)	ร่วมกิจกรรมในชุมชน
5	เพราะที่นี่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีบรรยากาศดี (ค่าเฉลี่ย 3.56)	พักผ่อนทั่วไป
6	เพราะที่นี่มีกิจกรรมประเพณีน่าสนใจ (ค่าเฉลี่ย 3.56)	เที่ยวชมงานประเพณี
7	เพราะวัฒนธรรมที่นี่มีความงดงาม (ค่าเฉลี่ย 3.52)	เที่ยวชมวัฒนธรรม
8	เพราะที่นี่มีการประชาสัมพันธ์น่าสนใจ (ค่าเฉลี่ย 3.52)	เที่ยวชมและถ่ายรูป
9	เพราะที่นี่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่ขาดไม่ได้ (ค่าเฉลี่ย 3.50)	เที่ยวชมและถ่ายรูป
10	เพราะที่นี่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ปลอดภัย (ค่าเฉลี่ย 3.45)	-

11	เพราะที่นี่มีรถสาธารณะที่เดินทางมาได้สะดวก (ค่าเฉลี่ย 3.41)	-
12	เพราะสนใจมาหาความสงบให้กับจิตใจ (ค่าเฉลี่ย 3.32)	แสวงหาความสงบ
13	เพราะที่นี่มีรถรับส่งสัญจรมาถึงได้โดยสะดวก (ค่าเฉลี่ย 3.25)	-
14	เพราะต้องการมาภาวนาปฏิบัติธรรม (ค่าเฉลี่ย 3.20)	ภาวนาปฏิบัติธรรม
15	เพราะที่นี่มีที่พักที่ราคาไม่แพง (ค่าเฉลี่ย 3.10)	-
16	เพราะที่นี่มีที่พักเงียบสงบตั้งอยู่ไม่ไกล (ค่าเฉลี่ย 3.05)	-
17	เพราะต้องการมาแก้เคราะห์เข้าวัดอุ้มงคล (ค่าเฉลี่ย 2.89)	แก้เคราะห์เข้าวัดอุ้มงคล

ที่ประชุมมีข้อสังเกตว่า กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจ ได้แก่ ๑) กิจกรรมไหว้พระ ทำบุญ ๒) กิจกรรมเที่ยวชมงานประเพณี วัฒนธรรม และร่วมงานในชุมชน ๓) กิจกรรมเที่ยวชมและถ่ายรูปสิ่งที่น่าสนใจ ส่วนกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจไม่มากนัก ได้แก่ ๑) กิจกรรมภาวนาปฏิบัติธรรม ๒) กิจกรรมแก้เคราะห์และเข้าวัดอุ้มงคล โดยทั้งนี้ กิจกรรมแก้เคราะห์และเข้าวัดอุ้มงคลจะเป็นกิจกรรมที่มีกลุ่มผู้สนใจเฉพาะทาง ไม่ใช่กลุ่มคนส่วนใหญ่ แต่ก็มี การซื้อขายและมีเงินหมุนเวียน ส่งผลต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี

ตอนที่ ๓ ปัญหาและอุปสรรค

ผู้วิจัยนำผลการสำรวจปัญหาและอุปสรรคด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ๕ ด้าน เสนอต่อที่ประชุมกลุ่มย่อย โดยเชิญตัวแทนที่เกี่ยวข้องมาร่วมแสดงความคิดเห็น ผู้เข้าร่วมประชุมได้ตั้งข้อสังเกตต่อข้อมูลผลการสำรวจ ๕ ประเด็น ดังแสดงในตารางด้านล่าง

ตาราง ๕.๕ ข้อสังเกตเรื่องปัญหาและอุปสรรค

ข้อมูลผลการสำรวจ	ข้อสังเกตของผู้เข้าร่วมประชุม
ด้านสิ่งดึงดูดใจ พบปัญหาว่า นักท่องเที่ยวยังไม่ทราบถึงประวัติความสำคัญ ข้อมูลพุทธประวัติ	ด้านสิ่งดึงดูดใจ สาเหตุที่จังหวัดสุพรรณบุรียังไม่มี การสืบค้นและถ่ายทอดประวัติความสำคัญ ข้อมูลพุทธประวัติ

<p>คุณค่างานพุทธศิลป์ นักท่องเที่ยวให้ความเห็นว่า ควรมีการจัดแสดงเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในหลากหลายมิติ เพื่อยกระดับให้แหล่งท่องเที่ยวมีความน่าสนใจและดึงดูดใจ</p>	<p>คุณค่างานพุทธศิลป์นั้นอาจสืบเนื่องมาจากการขาดกระบวนการที่เหมาะสมในการที่ภาคีที่เกี่ยวข้องจะเข้ามาทำงานร่วมกัน รวมถึงขาดแผนแม่บทที่อาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคี</p>
<p>ด้านการเข้าถึง แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดสุพรรณบุรีอยู่กระจายห่างจากกัน ทำให้ต้องใช้รถส่วนตัวไปท่องเที่ยว ไม่มีรถสาธารณะที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ห่างไกลออกไป นักท่องเที่ยวให้ความเห็นว่า ควรมีการกำหนดเส้นทางและโปรแกรมท่องเที่ยววัดให้ชัดเจน โดยมีรับส่งสาธารณะตามเส้นทางที่กำหนด เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงวัดที่สำคัญได้ครบถ้วน</p>	<p>ด้านการเข้าถึง สภาพการกระจายตัวของชุมชนในจังหวัดสุพรรณบุรีเป็นเรื่องที่ขึ้นกับปัจจัยพื้นฐาน ได้แก่ ปัจจัยภูมิศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน ปัจจัยทางประชากรเป็นเรื่องที่ไม่สามารถแก้ไขได้ในระยะเวลาอันสั้น แต่ปัญหาการขาดรถรับส่งสาธารณะนั้นเป็นเรื่องที่สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ ถ้าหากมีการกำหนดเส้นทางนำร่องที่ชัดเจน</p>
<p>ด้านโรงแรมที่พักรอบแหล่งท่องเที่ยว มีข้อจำกัดคือโรงแรมที่พักส่วนใหญ่มักเป็นที่พักในระดับปานกลางถึงระดับบนที่มีราคา ระดับปานกลางถึงค่อนข้างสูง นักท่องเที่ยวให้ความเห็นว่า ควรมีการจัดทำเว็บไซต์ประชาสัมพันธ์โรงแรมที่พักที่มีคุณภาพดี และราคาไม่แพง ตั้งอยู่ไม่ไกลจากวัดและแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีความสำคัญ</p>	<p>ด้านโรงแรมที่พักรอบแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดสุพรรณบุรีมีเว็บไซต์ประชาสัมพันธ์โรงแรมที่พักอยู่บ้าง แต่ทว่าขณะนี้ยังไม่มีกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ชัดเจน ดังนั้นจึงไม่ยังสามารถช่วยประชาสัมพันธ์โรงแรมที่พักเฉพาะพื้นที่ได้</p>
<p>ข้อมูลผลการสำรวจ</p>	<p>ข้อสังเกตของผู้เข้าร่วมประชุม</p>
<p>ด้านความปลอดภัย เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุพรรณบุรีอยู่กระจายห่างจากกัน ในบางท้องที่ซึ่งอยู่ห่างไกลออกไป หากมีเรื่อง</p>	<p>ด้านความปลอดภัย จังหวัดสุพรรณบุรีมีตำรวจท่องเที่ยวช่วยตรวจตราอยู่ในบริเวณที่มีนักท่องเที่ยวทั้งในอำเภอเมืองสุพรรณบุรีและอำเภออู่ทอง แต่เนื่องจากยังไม่มี</p>

<p>อุบัติเหตุเกิดขึ้น ตำรวจต้องใช้เวลาเดินทาง มาที่เกิดเหตุนาน นักท่องเที่ยวให้ความเห็นว่า ควรมีตำรวจท่องเที่ยวช่วยตรวจตรา บริเวณแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีความสำคัญในช่วงกลางคืนอยู่เสมอ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเกิดความอุ่นใจ</p>	<p>กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ชัดเจน จึง ไม่สามารถระบุพื้นที่เป้าหมายแหล่งท่องเที่ยวเชิง พุทธศาสนาที่ชัดเจน</p>
<p>ด้านรายการนำเที่ยว รายการนำเที่ยวยังขาดความชัดเจนในเรื่อง เส้นทางและกิจกรรมเชิงพุทธศาสนา รวมถึง ขาดเรื่องราวที่มีความเหมาะสม นักท่องเที่ยวให้ความเห็นว่าควรมีรายการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีข้อมูลและ รายละเอียด บอกเล่าเรื่องราววัดในแต่ละ แห่ง บอกเล่าความสำคัญของวัดที่มีต่อ สังคมพุทธศาสนาท้องถิ่น</p>	<p>ด้านรายการนำเที่ยว สาเหตุที่ยังไม่มีรายการนำเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ ชัดเจนและได้ผลนั้นอาจสืบเนื่องมาจากการขาด กระบวนการที่เหมาะสมในการที่ภาคีที่เกี่ยวข้องทั้ง ภาครัฐและเอกชนจะเข้ามาทำงานร่วมกัน รวมถึง ขาดแผนแม่บทที่อาศัยการมีส่วนร่วมจากภาคีทุกฝ่าย</p>

ผู้เข้าร่วมประชุมให้ข้อสังเกตว่า สาเหตุที่จังหวัดสุพรรณบุรียังไม่มี การสืบค้นและ ถ่ายทอดเรื่องราวที่ดึงดูดใจต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา อาจสืบเนื่องมาจากขาดกระบวนการที่ เหมาะสมในการที่ภาคีที่เกี่ยวข้องจะเข้ามาทำงานร่วมกัน และขาดแผนแม่บทที่อาศัยการมีส่วนร่วม จากภาคีทุกฝ่าย ถ้าหากมีแผนแม่บทดังกล่าวก็จะช่วยนำร่องให้เกิดสิ่งอื่นตามมา ได้แก่ การกำหนด รายการท่องเที่ยว เส้นทางรับส่งสาธารณะ แนวทางการช่วยประชาสัมพันธ์โรงแรมที่พักเฉพาะพื้นที่ โชนพื้นที่ที่จะตรวจตรารักษาความปลอดภัย เป็นต้น ทั้งนี้กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นได้ก็ด้วย หน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้หารือและทำงานร่วมกัน โดยอาศัยผังแม่บทเป็นเสมือนเครื่องมือ สื่อกลางที่เปิดให้ทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผนและขับเคลื่อนงาน การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาโดยที่มีจังหวัดสุพรรณบุรีเป็นประธาน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๑) ผังเส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดสุพรรณบุรี

จังหวัดสุพรรณบุรีควรจัดทำผังแม่บทเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาโดย ประสานกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดนครปฐม ทั้งนี้สืบเนื่องจากผลการสำรวจวัดและ โบราณสถานในพื้นที่ซึ่งได้พบว่า

๑. อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี มีวัดและแหล่งโบราณสถานสมัยอยุธยาจำนวนมาก (เช่น วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วัดพระรูป วัดป่าไผ่ไผ่โยก พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุพรรณบุรี เมืองเก่าสุพรรณบุรี) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับวัดและโบราณสถานในพระนครศรีอยุธยา กล่าวคือมีเรื่องราวที่สืบเนื่องสัมพันธ์กัน และอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๓ ร่วมกัน

๒. อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีวัดและแหล่งโบราณสถานสมัยทวารวดีจำนวนมาก (เช่น พระพุทธรูปบุษยคีรีศรีสุวรรณภูมิ วัดเขาพระศรีสรรเพชญ์ วัดเขาดีสลัก พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอู่ทอง เมืองโบราณอู่ทอง) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับวัดและโบราณสถานในเมืองนครปฐม กล่าวคือมีเรื่องราวที่สืบเนื่องสัมพันธ์กันและอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๐-๑๖ ร่วมกัน

หากเป็นเส้นทางพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยาช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๓ ก็ควรกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวสายหลักจากวัดและแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมืองสุพรรณบุรีให้เชื่อมโยงกับวัดและแหล่งท่องเที่ยวในพระนครศรีอยุธยา เช่น

๑) กษัตริย์จากเมืองสุพรรณภูมิไปสู่มหาจักรีอยุธยา (วัดป่าไผ่โยก วัดพระรูป)

๒) พระบรมธาตุจากลังกา มาถึงพระนครศรีอยุธยาและสุพรรณภูมิ

(วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ)

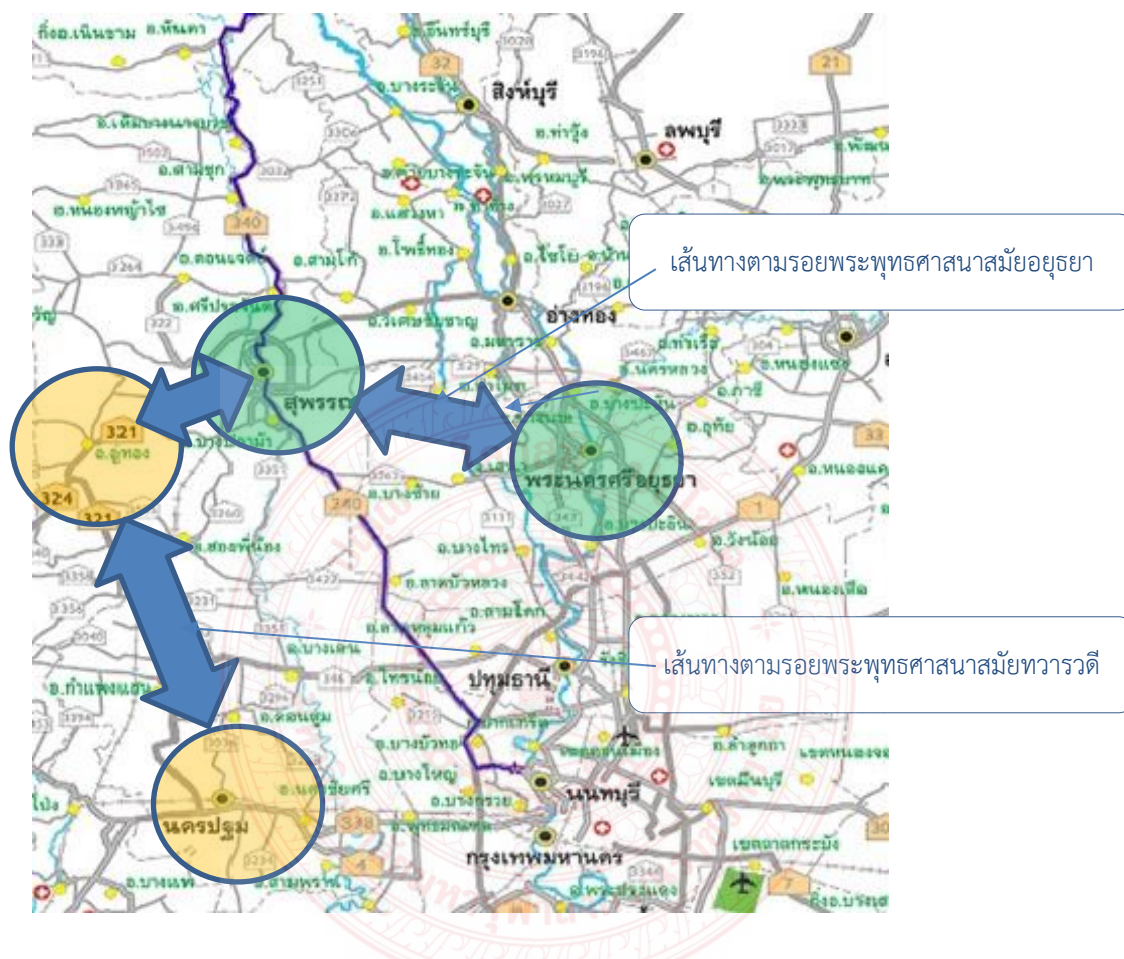
๓) พุทธศิลป์จากอินเดีย/ลังกา มาถึงเมืองสุพรรณภูมิ (วัดป่าไผ่โยก วัดพระรูป)

หากเป็นเส้นทางพระพุทธศาสนาในสมัยทวารวดีช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๐-๑๖ ก็ควรกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวหลักจากวัดและแหล่งท่องเที่ยวในอำเภออู่ทอง โดยเชื่อมโยงกับวัดและแหล่งท่องเที่ยวในนครปฐม เช่น

๔) ความเจริญรุ่งเรืองในพระพุทธศาสนาจากเมืองอู่ทองโบราณไปสู่เมืองนครปฐม (พระพุทธรูปบุษยคีรีศรีสุวรรณภูมิ วัดเขาพระศรีสรรเพชญ์ วัดเขาดีสลัก พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอู่ทอง เมืองโบราณอู่ทอง)

๕) พุทธศิลป์จากอินเดีย/ลังกา มาถึงเมืองอู่ทอง และไปสู่เมืองนครปฐม (วัดเขาพระศรีสรรเพชญ์ วัดเขาดีสลัก พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอู่ทอง เมืองโบราณอู่ทอง)

ผังภาพแสดงตัวอย่างผังแม่บทสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาโดยเชื่อมโยงกับวัดและแหล่งท่องเที่ยวในพระนครศรีอยุธยาและนครปฐม

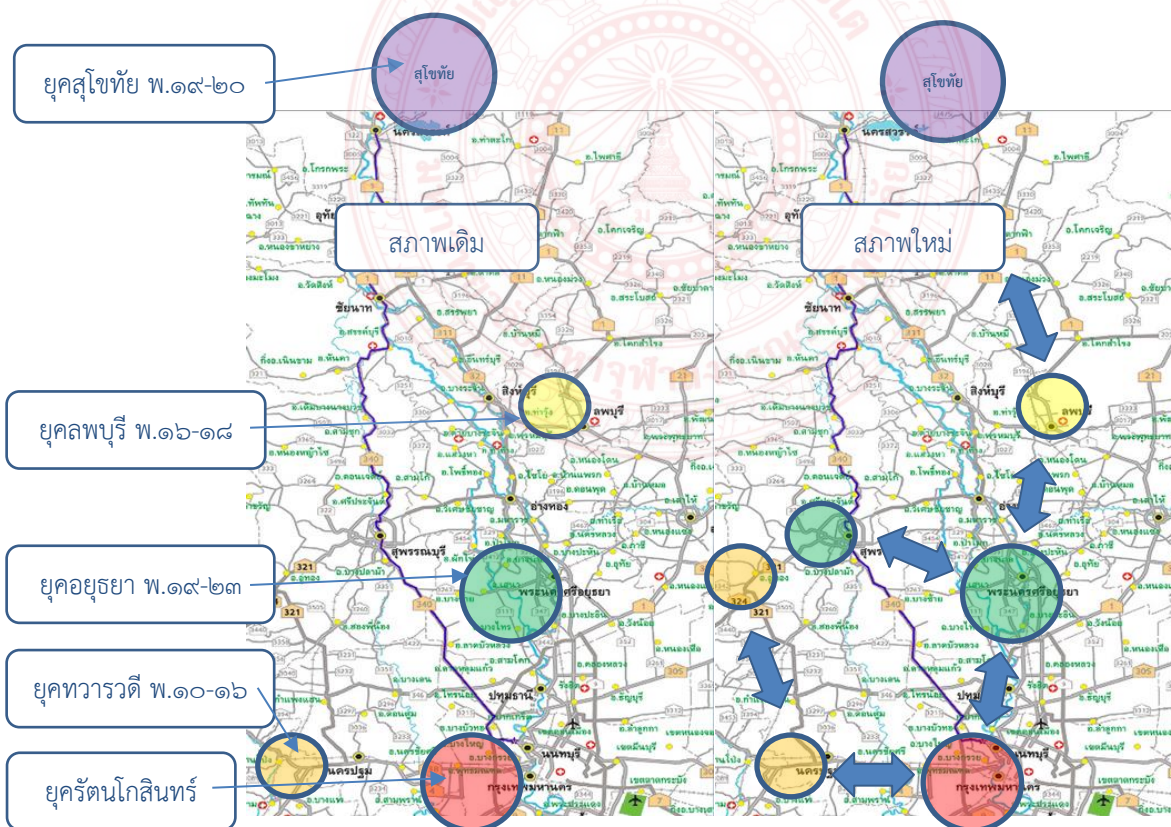
ผังภาพ ๕.๑ ข้อเสนอผังเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่เชื่อมโยงกับจังหวัดโดยรอบ

ผังภาพดังกล่าวแสดงเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ได้จากการสำรวจและข้อสังเกตที่ประชุม สืบเนื่องจากผลการสำรวจว่า นักท่องเที่ยวให้ความนิยมในการไหว้พระและทำบุญในวัดและแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในเขตพื้นที่อำเภอเมืองสุพรรณบุรีและอำเภออู่ทอง จึงกำหนดแนวทางเส้นทางตามพื้นที่ดังกล่าว ทั้งนี้ ยังได้กำหนดเส้นทางให้เชื่อมโยงกับวัดและแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในพระนครศรีอยุธยาและนครปฐมซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวคล้ายคลึงกัน เพื่อเน้นให้เส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนามีความเด่นชัดขึ้น

๒) ผังเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของประเทศไทย

การประสานงานระหว่างจังหวัดสุพรรณบุรีกับพระนครศรีอยุธยาและนครปฐมจะส่งผลดีต่อภาพรวม กล่าวคือส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวทั้งคนไทยและต่างประเทศเห็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในระดับประเทศ

ผังภาพ ๕.๒ ด้านล่างแสดงถึงเส้นทางเดิมที่มีในปัจจุบัน ภาพซ้ายมือประกอบด้วยเส้นทาง ๕ ยุคอารยธรรม คือ ทวารวดี(จังหวัดนครปฐม) ลพบุรี(จังหวัดลพบุรี) สุโขทัย(จังหวัดสุโขทัย) อยุธยา(จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) และรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพมหานคร) ส่วนภาพขวามือเป็นข้อเสนอแนะของผู้วิจัยว่า ควรเพิ่มเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี เส้นทางที่เพิ่มขึ้นช่วยให้เกิดวงจรการท่องเที่ยว สะดวกต่อการเดินทางสัญจร สะดวกต่อการจัดรายการท่องเที่ยว และให้นักท่องเที่ยวเข้าใจเรื่องราวพระพุทธศาสนาดีขึ้น โดยเฉพาะในสมัยทวารวดีตอนต้นและอยุธยาตอนต้น

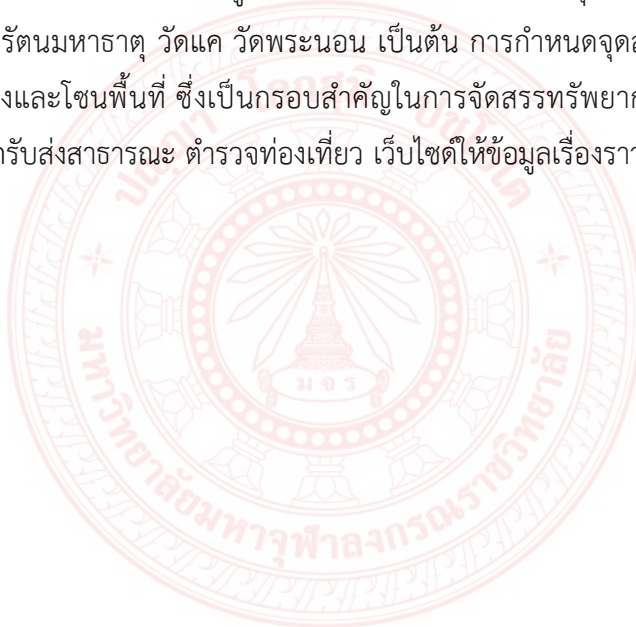

ผังภาพ ๕.๒ เปรียบเทียบเส้นทางเดิมและเส้นทางใหม่ที่ผู้วิจัยนำเสนอ

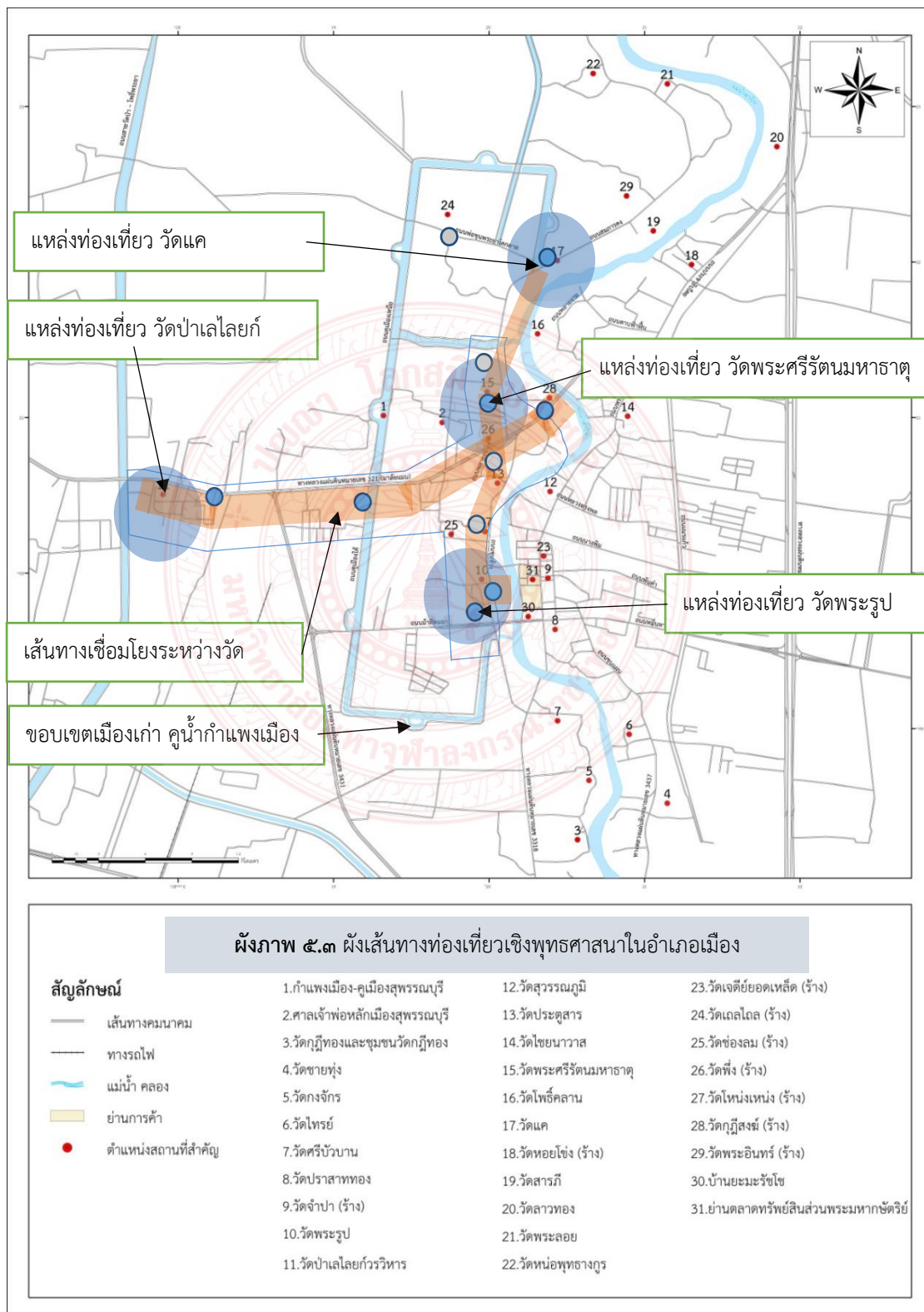
จากภาพด้านบนจะพบว่า ประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดทำแผนแม่บทเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี จึงมิได้มีประโยชน์จำกัดอยู่แค่ระดับท้องถิ่น แต่จะเป็นประโยชน์ในระดับภูมิภาค ช่วยให้การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในประเทศไทยได้ยกระดับ เกิดความชัดเจน และเพิ่มสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมากขึ้น

๓) ผังเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี

สืบเนื่องจากผลการสำรวจพบว่า นักท่องเที่ยวให้ความนิยมไปไหว้พระและทำบุญในวัดสำคัญ ได้แก่ วัดป่าเลไลยก์ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วัดแค เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่ไปชมพระพุทธรูปปางไสยาสน์ที่ขึ้นชื่อว่างดงามที่สุดในวัดพระนอน ผู้วิจัยได้กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาโดยอาศัยข้อมูลผลการสำรวจดังกล่าว โดยมีจุดท่องเที่ยวสำคัญได้แก่ วัดป่าเลไลยก์ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วัดแค วัดพระนอน เป็นต้น การกำหนดจุดสำคัญดังกล่าวส่งผลให้เกิดโครงข่ายเส้นทางและโซนพื้นที่ ซึ่งเป็นกรอบสำคัญในการจัดสรรทรัพยากรและเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ รถรับส่งสาธารณะ ตำรวจท่องเที่ยว เว็บไซต์ให้ข้อมูลเรื่องราว เป็นต้น

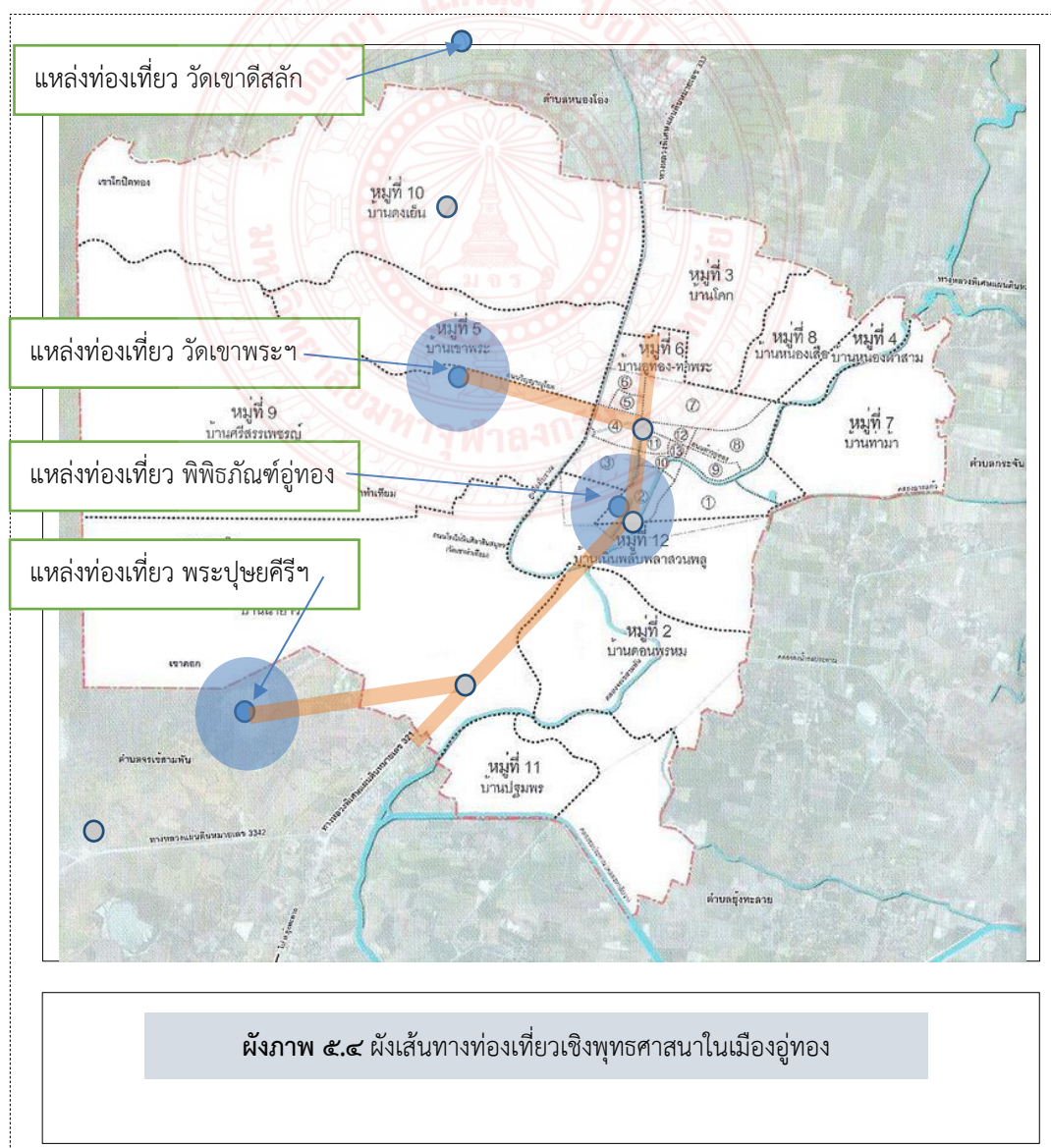
ผังภาพ ๕.๓ ด้านล่างนี้คือตัวอย่างข้อเสนอผังเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี

๔) ผังเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในอำเภออุททอง

สืบเนื่องจากผลการสำรวจพบว่า นักท่องเที่ยวให้ความนิยมกับการไหว้พระและทำบุญในวัดสำคัญในอำเภออุททอง ได้แก่ วัดเขาพระศรีสรรเพชญ์ พระพุทธรูปบุษยคีรี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุททอง เป็นต้น ผู้วิจัยจึงกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาโดยอาศัยข้อมูลผลการสำรวจ โดยมีจุดท่องเที่ยวสำคัญได้แก่ วัดเขาพระศรีสรรเพชญ์ พระพุทธรูปบุษยคีรี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุททอง เป็นต้น ซึ่งการกำหนดจุดสำคัญนี้จะส่งผลให้เกิดโครงข่ายเส้นทางและโซนพื้นที่ที่ใช้เป็นกรอบจัดสรรทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ รถรับส่งสาธารณะ ตำรวจท่องเที่ยว เว็บไซต์ให้ข้อมูล เป็นต้น เช่นเดียวกันกับผังแม่บทในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี

ผังภาพด้านล่างเป็นตัวอย่างข้อเสนอแนะผังเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในอำเภออุททอง

ผังภาพ ๕.๔ ผังเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในอำเภออุททอง

๕) ข้อเสนอแนะเรื่องการสืบค้นและเผยแพร่

สืบเนื่องจากผลการสำรวจว่า นักท่องเที่ยวจำนวนมากไม่ทราบว่า แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุพรรณบุรีอยู่ในเส้นทางตามรอยพระพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับพุทธสถานในประเทศศรีลังกา และอินเดีย และไม่ทันคิดว่ามีพระบรมธาตุประดิษฐานอยู่ในเมืองโบราณอู่ทอง และวัดพระศรีรัตนมหาธาตุในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี

มีข้อเสนอแนะว่าจังหวัดสุพรรณบุรีควรสืบค้นและเผยแพร่เรื่องราวเชิงพุทธศาสนา เพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจให้นักท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกัน จังหวัดสุพรรณบุรีสามารถสร้างตลาดใหม่ โดยนำเสนอสถานที่สำคัญในเส้นทางตามรอยพุทธศาสนากับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ที่สนใจเรื่องนี้ โดยไม่จำกัดเฉพาะคนไทยหากรวมถึงนักท่องเที่ยวคนต่างประเทศ ซึ่งก็จะช่วยส่งเสริมให้เกิดเส้นทางและกิจกรรมใหม่ๆ

ผู้วิจัยเสนอให้มีการสืบค้นเพิ่มเติมจากนั้นจึงเผยแพร่ข้อความหรือประเด็นสำคัญ (Key Message) ที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยสืบเนื่องกับข้อมูลในบทที่ผ่านมา โดยยกตัวอย่าง ๔ ประเด็นเบื้องต้นตามตารางด้านล่าง

๑. จังหวัดสุพรรณบุรีเคยเป็นบ้านเมืองโบราณสำคัญในสมัยทวารวดีและสมัยอยุธยา
๒. จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นบ้านเมืองที่เจริญรุ่งเรืองมาก่อน นับเป็นชุมทางหลัก ในเส้นทางตามรอยพระพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับเส้นทางตามรอยพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย ศรีลังกา พม่า ลาว กัมพูชา และอินโดนีเซีย
๓. ในสมัยทวารวดีและสมัยอยุธยาได้เคยมีพระสงฆ์สาวกได้นำพระบรมธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประดิษฐานไว้ในเมืองโบราณ เช่น เมืองโบราณอู่ทอง เมืองเก่าสุพรรณบุรี
๔. พระสงฆ์ในสมัยทวารวดีและสมัยอยุธยาได้เคยเผยแพร่พระธรรมคำสอนแก่ผู้คนที่อยู่อาศัยในเมืองโบราณ ยกตัวอย่างเช่น คาถาเยธัมมาที่พบในจังหวัดสุพรรณบุรี

จังหวัดสุพรรณบุรีควรทำงานสืบค้นและเผยแพร่เรื่องราวดังกล่าวควบคู่กันจัดทำผังแม่บทที่นำเสนอไปข้างต้น โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคีหลายฝ่ายเป็นสำคัญ เป็นกระบวนการที่เน้นสร้างการรับรู้และเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจร่วมกัน

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพ เส้นทาง และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี มีผลการศึกษาพบว่า จังหวัดสุพรรณบุรีมีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีสิ่งดึงดูดใจ ได้แก่ วัด โบราณสถาน และทำเลที่ตั้งที่ดี มีถนน

เข้าถึงสะดวก มีเส้นทางท่องเที่ยวหลักคือ เส้นทางจากอำเภอเมืองไปถึงอำเภออุทอง เนื่องจากเป็นเส้นทางที่เชื่อมไปยังจังหวัดอื่นได้ มีกิจกรรมหลักคือ กิจกรรมการไหว้และการทำบุญ

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า จังหวัดสุพรรณบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ตั้งกระจายอยู่ห่างออกจากกันหลายท้องที่ ซึ่งสภาพการกระจายตัวดังกล่าวส่งผลต่อปัญหาอื่น เช่น ขาดรถรับส่งสาธารณะ ขาดความปลอดภัย ขาดที่พักในท้องที่ห่างไกล นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตเรื่องการขาดการประสานงานกับจังหวัดข้างเคียงและขาดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีความหลากหลาย และมีมิติในเชิงลึกที่ต้องอาศัยความเข้าใจประวัติความเป็นมาและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ควรมีการยกระดับศักยภาพและสิ่งดึงดูดใจ ด้วยการสืบค้นและเผยแพร่ความสำคัญ โดยจัดทำผังแม่บทเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาร่วมกับจังหวัดอื่น เช่น พระนครศรีอยุธยา และนครปฐม เพื่อยกระดับเส้นทางและกิจกรรมนำร่องให้ชัดเจน มีกิจกรรมค้นหาเรื่องราวที่น่าสนใจหรือน่าดึงดูดใจร่วมกันระหว่างภาคีตามเส้นทางนำร่องทั้งในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี-อำเภออุทอง และจัดประชุมระหว่างภาคีเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาเรื่องต่างๆ เช่น การเข้าถึง ความปลอดภัย โรงแรมที่พัก เป็นต้น ทั้งนี้การทำงานโดยอาศัยผังแม่บทด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ครอบคลุมทั้งเรื่องเส้นทางและกิจกรรมจะช่วยจุดประกายการสร้างความร่วมมือและนำไปสู่การยกระดับศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรีได้อย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

(๑) หนังสือ :

- กรมการท่องเที่ยว. คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. กรมการท่องเที่ยว:กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๕๘.
- กรมการพัฒนาชุมชน. การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเรื่องรูปแบบและวิธีการสร้างมาตรฐานชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา, ๒๕๕๓.
- กรมศิลปากร. วัดและศาสนสถานสำคัญ โบราณสถาน โบราณวัตถุ. กรมศิลปากร, ๒๕๔๙.
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ: การส่งเสริมและเผยแพร่, ๒๕๔๒.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. คู่มือยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., ๒๕๕๑.
- จุฬารัตน์ หินซุย และสถาพร มงคลศรีสวัสดิ์. การศึกษาเรื่องแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธกรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม. อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด .การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๐.
- เชษฐ ติงสัชชวลี, พระพุทธรูปอินเดียน, สำนักพิมพ์เมืองโบราณ. (๒๕๕๕).
- ธนิต บุตรทิพย์สกุล และดร.โสภณทิพย์ สุนธยาธร. พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของนักท่องเที่ยว วัด ในจังหวัดน่าน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา, ๒๕๕๘.
- ธิดา สาระยา, อารยธรรมไทย, สำนักพิมพ์เมืองโบราณ (๒๕๕๒)
- _____ . ประวัติศาสตร์มหาสมุทรอินเดีย, สำนักพิมพ์เมืองโบราณ (๒๕๕๕)
- น. ณ ปากน้ำ. พจนานุกรมศิลป์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๓๐.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์. ๒๕๔๘.
- บุญย นิลเกษ . คัมภีร์มลินทปัญหาสำหรับประชาชน. เชียงใหม่ : บี.เอส. การพิมพ์. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- ปกรณ์ ปรียากร . ทฤษฎีแนวคิดและกลยุทธ์เกี่ยวกับการพัฒนา. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์: กรุงเทพฯ, ๒๕๓๐.

ประยงค์ สุวรรณบุปผา. นาวาเอก.วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.

พระครูปลัดสุวัฒนพรหมคุณ. วิปัสสนากรรมฐานในพระพุทธศาสนา.กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พจนานา สนวนศรี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ :โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๖.

พระมหาสุทิตย์ อากาศโรและ สายชล ปัญญชิต. รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมในการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์สร้างเสริมสุขภาวะองค์กร. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมหาธัชธร สิริมงคล. การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. พิมพ์ครั้งที่ ๓.กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.

พระมหาสุริยา มะสันเทียะ.กลยุทธ์การตลาดที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในพระอารามหลวงชั้นเอกการจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอกในเกาะรัตนโกสินทร์.วิทยาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.

พยอม ธรรมบุตร. เอกสารประกอบการเรียนการสอนเรื่องหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์,กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม.มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๙.

มนัส โอภากุล. พระในเมืองสุพรรณ.สุพรรณบุรี: มนัสการพิมพ์, ๒๕๒๔.

รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. ประวัติ แนวความคิด และวิธีค้นคว้าวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะไทย. สำนักพิมพ์เมืองโบราณ (๒๕๔๘).

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. สังคม - วัฒนธรรม ในวิถีการอนุรักษ์.กรุงเทพฯ : ดานสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๓

_____ .ประวัติศาสตร์ โบราณคดี : เมืองอู่ทอง, สำนักพิมพ์เมืองโบราณ (๒๕๔๙)

_____ .พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย, สำนักพิมพ์เมืองโบราณ (๒๕๕๐)

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. พระพุทธรูปสำคัญและพุทธศิลป์ในดินแดนไทย. สำนักพิมพ์เมืองโบราณ. (๒๕๕๔).

_____ . “ศิลปะทวารวดี วัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย” (กรุงเทพฯ: ด่าน. สุทธาการพิมพ์จัดพิมพ์, ๒๕๔๗.

สิริวัฒน์ คำวันสา. “พระพุทธศาสนาในประเทศไทย”.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๔๑.

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์. พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๕. กรุงเทพฯ: มติชน. ดำรงราชานุภาพ, ๒๕๙๙.

- สมภาร พรหมมา. พุทธศาสนายานนิกายหลัก. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
 สันติ เล็กสุขุม. พัฒนาการของลายไทย กระหนก กับเอกลักษณ์ไทย. สำนักพิมพ์
 เมืองโบราณ (๒๕๕๔).
- _____ . ศิลปะอยุธยา งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน. สำนักพิมพ์เมืองโบราณ (๒๕๕๔)
- _____ . ความสัมพันธ์จีน-ไทยโยงโยในลวดลายประดับ. สำนักพิมพ์เมืองโบราณ (๒๕๕๔).
- _____ . วัด-เจดีย์ : ในและนอกเกาะกรุงศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๖๑.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. ปรัชญายานน, พิมพ์ครั้งที่ ๖. นครปฐม: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
 สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสาม
 พระยา (๒๕๔๘).
- สำนักศิลปากรที่ ๒ กรมศิลปากร. ผลการดำเนินงานทางโบราณคดีกำแพงเมืองโบราณสุพรรณบุรี
 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ สุพรรณบุรี. (๒๕๔๕).
- _____ . พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี. (๒๕๔๖).
- _____ . พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุทอง และเรื่องราวสุวรรณภูมิ. (๒๕๕๐).
- _____ . โบราณคดีหนองราชวัตร ๑ : ผลการดำเนินงานทางโบราณคดี. ปี ๒๕๔๖ (๒๕๕๒).
- สำนักศิลปากรที่ ๔ กรมศิลปากร. โบราณวัตถุชิ้นสำคัญในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ชัยนาทมณี
 (๒๕๕๓).
- Yamane Taro. *Statistics: An Introductory Analysis*, 3rdEd, (New York. Harper and Row
 Publications, 1973),
- (๒) บทความ :
- ชฎิล มาตรา และ โอษฐ์ญา บัณฑิต, บทความวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์, แนวทางการส่งเสริมการ
 ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระบรมธาตุนาตุน อำเภอนาตุน จังหวัดมหาสารคาม,
 วารสารช่อพะยอม ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๒ (มิถุนายน ตุลาคม) พ.ศ. ๒๕๖๐.
- สำนักศิลปากรที่ ๒ กรมศิลปากร, ภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์แห่งใหม่ อายุ ๓๐๐๐ ปี ที่
 อำเภอสรีสวัสดิ์จังหวัดกาญจนบุรี, " ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๗ (พฤษภาคม
 ๒๕๓๑).
- วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์, การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววัฒนธรรมของวัดในจังหวัดนครปฐม.
 วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.
 ๘(๓): ๖๓-๘๒.

(๓) งานวิจัย :

- กฤษฎา โชติช่วง. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอำเภอปากพอง จังหวัด นครศรีธรรมราช. **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๕.**
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. **รายงานสรุปฉบับผู้บริหารโครงการศึกษาตลาดท่องเที่ยวกลุ่มประเทศ อาเซียน. กรุงเทพฯ :การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๖.**
- คมสัน วาฤทธิ. ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ :กรณีศึกษา ชุมชน ลำน้ำว่า อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, ๒๕๕๕.**
- ศิริบุณ จงวุฒิเวศย์ และมาเรียม นิลพันธุ์. ๒๕๕๗. **โครงการสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่น :การเรียนรู้กระบวนการเสริมศักยภาพการวิจัยชุมชนในพื้นที่อำเภอห้วยน้ำใหญ่ และอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร. สถาบันวัฒนธรรมศึกษา. กระทรวง วัฒนธรรม : กรุงเทพฯ.**
- จรีวรรณ ชนะโชติ. "การศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกรรมในพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู" , **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย :จุฬาลง กรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗.**
- ชนมณีภา ประกอบธรรมและ รัชนีพล วิวรรณมงคล. การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสน์ กรณีศึกษา อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี. **ปัญหาพิเศษปริญญาวิทยาศา สตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอุตสาหกรรมเกษตร. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย เทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๕๖.**
- ชุมพล รอดแจ่ม. **รายงานการวิจัย. เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อำเภอบางกรวย จังหวัด นนทบุรี , ๒๕๕๖.**
- ชุมพล พิซพันธุ์ไพศาล. ๒๕๕๗. **การจัดการการท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านเลน และเทศบาลตำบลบางกระสัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนครศรีอยุธยา.**
- ไชยยศ จันทราทิตย์. ๒๕๕๐. **แนวคิดและรูปแบบการสร้างองค์กรเครือข่ายหรือองค์กรภาค ประชาชนในบริบทศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยในประเทศไทยกรณีศึกษาภาคเหนือ ภาคกลางภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้**

- ณรงค วงษอุดม. “การศึกษาเชิงวิจารณ์ความคิดเรื่องกรรมในปรัชญาอินเดียสายอัสติกะ”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. ภาควิชาปรัชญา :บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.
- ชนดล สุวรรณนิกะ. แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกรณีศึกษา วัดไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม. **ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต** สาขาวิชาการประกอบการ. บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖.
- นิพล เชื้อเมืองพาน. แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาวนอุทยานภูซี้ฟ้า จังหวัดเชียงราย. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐.
- ประพันธ์พงษ์ ชินพงษ์. ๒๕๕๔. **การจัดการท่องเที่ยวเชิงชุมชนของชุมชนคลองรางจระเข้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- พงศ์เดช ไชยบุตร. ๒๕๔๘. **ปัญหาและแนวทางแก้ไขสภาพการดำเนินงานของสภาวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมและสำนักงานวัฒนธรรมในเขตภาคเหนือ**. สถาบันวัฒนธรรมศึกษา. กระทรวงวัฒนธรรม : กรุงเทพฯ.
- พิมพ์ชนก มุลมิตร. การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของจังหวัดชุมพร. **ปริญญาโทปริญญามหาบัณฑิต**: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.
- พันทิพา มาลา และ ลำยอง ปลั่งกลาง (๒๕๕๘) **แนวทางการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา ชุมชนอำเภอบ้านแพรก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา** มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
- วิภาพรรณ ดาราฉาย. ๒๕๕๖. **การศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวในอำเภอมืองพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาของนักท่องเที่ยวชาวไทยกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ลำยอง ปลั่งกลาง. ๒๕๕๘. **การพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการท่องเที่ยวสีเขียว กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและอ่างทอง**. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ภัทรพร จันตะนี. ๒๕๕๖. **การจัดการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของชุมชน : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเห็ดตับเต่า ตำบลสามเรือน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

ยิ่งยง เทาประเสริฐ และคณะ. ๒๕๔๗. การศึกษาพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการ
วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. สถาบันวัฒนธรรมศึกษา. กระทรวงวัฒนธรรม :
กรุงเทพฯ.

สีบวงศ์ กาพวงศ์. ๒๕๖๐. การพัฒนารูปแบบความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อ
จัดการน้ำเสียคลองบางตลาด จังหวัดนนทบุรี. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

อารีรัตน์ คุณดี. ๒๕๔๙. ความเป็นไปได้ในการเปิดแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในเขตอำเภอ
พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. มหาวิทยาลัยราชภัฏ
พระนครศรีอยุธยา.

(๔) เว็บไซต์

กระทรวงวัฒนธรรม, แผนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม
ของสังคมไทยระยะที่ ๑๐. ค้นเมื่อ ๒๔ มกราคม ๒๕๕๔, จาก
<http://www.mculture.go.th>, ๒๕๕๐.

สำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี, การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, สำนักงานสุพรรณบุรี. คำขวัญและ
ประวัติจังหวัดสุพรรณบุรี. [ออนไลน์]. <http://www.tatsuphan.net/Shistory.html>
(เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๕๙)

World Economic Forum (WEF), Travel & Tourism Competitiveness Index 2013 WEF
Global Competitiveness Report ๒๐๑๓-๒๐๑๔. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

เครื่องมือและแบบสอบถามการวิจัย

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดในจังหวัดสุพรรณบุรี

โดย ดร.พระมหาวุฒิมงคล วุฑฒิมวิโส

หน่วยวิทยบริการ วัดป่าเลไลยก์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัดและแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในสุพรรณบุรีในอำเภอเมืองสุพรรณบุรีและอำเภออู่ทอง ในเรื่องศักยภาพการท่องเที่ยว เส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยว ปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยว โดยแบบสอบถามจะแบ่งออกเป็นตอนต่างๆ ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ สอบถามนักท่องเที่ยวถึงสาเหตุที่มาเยี่ยมชมวัด/แหล่งท่องเที่ยว

ตอนที่ ๓ สอบถามนักท่องเที่ยวถึงการรับรู้รับทราบประวัติความเป็นมา และเส้นทางตามรอยพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๔ สอบถามนักท่องเที่ยวถึงความรู้ความเข้าใจในงานพุทธศิลป์ และความรู้สึกถึงพระพุทธรูปเจ้า

ตอนที่ ๕ ให้นักท่องเที่ยวประเมินศักยภาพของวัด/แหล่งท่องเที่ยวโดยภาพรวม

ตอนที่ ๖ ให้นักท่องเที่ยวสะท้อนปัญหาที่พบในวัด/แหล่งท่องเที่ยว

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ () ชาย () หญิง
 อายุ () ต่ำกว่า ๑๘ ปี () อายุ ๑๙ - ๒๕ ปี () อายุ ๒๖ - ๔๐ ปี
 () อายุ ๔๑ - ๖๐ ปี () อายุมากกว่า ๖๐ ปี

ระดับการศึกษา

() ต่ำกว่าปริญญาตรี () ปริญญาตรี () ปริญญาโทขึ้นไป

ระดับรายได้

() ต่ำกว่า ๑ หมื่นบาท () ๑ - ๒ หมื่นบาท () ๒ - ๓ หมื่นบาท
 () ๓ - ๕ หมื่นบาท () มากกว่า ๕ หมื่นบาท

ท่านเคยเดินทางไปไหว้พระต่างประเทศหรือไม่

() เคย.....ครั้ง () ไม่เคย

ท่านเดินทางไปท่องเที่ยวเพื่อไหว้พระหรือทำบุญในสถานที่ต่างๆ บ่อยแค่ไหน

() เดือนละครั้ง () เดือนเว้นเดือน () สามเดือนต่อครั้ง
 () ปีละ ๒-๓ ครั้ง () ปีละ ๑ ครั้ง () น้อยกว่าปีละครั้ง

ท่านนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวเพื่อไหว้พระหรือทำบุญในอำเภอใด

() เมือง () อู่ทอง () บางปลาหมอ

- () สองพี่น้อง () ศรีประจันต์ () สามชุก
 () ดอนเจดีย์ () นองหญ้าไซ () ด่านช้าง
 () เดิมบางนางบวช

ตอนที่ ๒ สอบถามนักท่องเที่ยวถึงสาเหตุที่มาเยี่ยมชมวัด / แหล่งท่องเที่ยว

หัวข้อ	ระดับ				
	น้อย	ค่อนข้างน้อย	ปานกลาง	ค่อนข้างมาก	มาก
๑) เพราะต้องการ/สนใจมาไหว้พระประธาน					
๒) เพราะต้องการ/สนใจมาทำบุญ ถวายสังฆทาน					
๓) เพราะต้องการ/สนใจมาแก้เคราะห์ แก้บ่น เข้าวัดอุ้มงคล					
๔) เพราะต้องการ/สนใจมาหาความสงบให้กับจิตใจ					
๕) เพราะต้องการ/สนใจมาภาวนาปฏิบัติธรรม					
๖) เพราะที่นี่มีถนนที่เดินทางมาถึงได้โดยสะดวก					
๗) เพราะที่นี่มีรถรับส่งสัญจรมาถึงได้โดยสะดวก					
๘) เพราะที่นี่มีโรงแรมและรีสอร์ทที่เงียบสงบตั้งอยู่ไม่ไกล					
๙) เพราะที่นี่มีที่พักที่ราคาไม่แพง					
๑๐) เพราะที่นี่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัย					
๑๑) เพราะที่นี่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีบรรยากาศดี					
๑๒) เพราะที่นี่มีกิจกรรมประเพณีน่าสนใจ					
๑๓) เพราะที่นี่มีการประชาสัมพันธ์น่าสนใจ					
๑๔) เพราะที่นี่อยู่ในเส้นทางไหว้พระที่สำคัญ					
๑๕) เพราะที่นี่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่ขาดไม่ได้					
๑๖) เพราะผู้คนที่นี่มีความเป็นมิตรและน่ารักหา					
๑๗) เพราะวัฒนธรรมที่นี่มีความงดงาม					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามนักท่องเที่ยวถึงการรับรู้รับทราบประวัติความเป็นมา และเส้นทางตามรอย

พระพุทธศาสนา

หัวข้อ	ระดับ				
	น้อย	ค่อนข้างน้อย	ปานกลาง	ค่อนข้างมาก	มาก
๑) ท่านทราบหรือไม่ว่า ท้องที่แห่งนี้ “เคยเป็นบ้านเมืองโบราณ” ในสมัยทวารวดี/อยุธยา					
๒) ท่านทราบหรือไม่ว่า ช่วง พ.ศ. ๓๐๐ เคยมีพระสงฆ์จากอินเดียชื่อพระโสณะและพระอุตร “เคยเดินทางมาเผยแพร่พระพุทธศาสนา” ในสุวรรณภูมิ					
๓) ท่านทราบหรือไม่ว่าในสมัยทวารวดี/อยุธยา “เคยมีพระสงฆ์สาวก นำพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้ามาประดิษฐานไว้” ในเมืองโบราณในท้องที่นี้					
๔) ท่านทราบหรือไม่ว่า พระสงฆ์ในสมัยทวารวดี/อยุธยาได้ “เคยเผยแพร่ธรรม ยกตัวอย่างเช่น คาถาเอธัมมา” ในท้องที่นี้					
๕) ท่านทราบหรือไม่ว่า แหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้เป็นเส้นทางตามรอยฯ ที่ “สัมพันธ์กับเส้นทางพุทธสถานในอินเดีย”					
๖) ท่านทราบหรือไม่ว่า แหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้เป็นเส้นทางตามรอยฯ ที่ “สัมพันธ์กับเส้นทางพุทธสถานในศรีลังกา”					
๗) ท่านทราบหรือไม่ว่า แหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้เป็นเส้นทางตามรอยฯ ที่ “สัมพันธ์กับเส้นทางพุทธสถานในพม่า”					
๘) ท่านทราบหรือไม่ว่า แหล่งท่องเที่ยวในท้องที่นี้ เป็นเส้นทางตามรอยฯ ที่ “สัมพันธ์กับเส้นทางพุทธสถานในอินโดนีเซีย”					

ตอนที่ ๔ สอบถามนักท่องเที่ยวถึงความรู้ความเข้าใจในงานพุทธศิลป์ และความรู้สึกถึงพระพุทธรเจ้า

หัวข้อ	ระดับ				
	น้อย	ค่อนข้างน้อย	ปานกลาง	ค่อนข้างมาก	มาก
๑) ท่านได้ “รับรู้ข้อมูลพุทธประวัติ” จากแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้มากน้อยเพียงใด					
๒) ท่านได้ “รับรู้ข้อมูลพุทธศิลป์ของพระพุทธรูป” จากแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้มากน้อยเพียงใด					
๓) ท่านได้ “รับรู้ข้อมูลพุทธศิลป์ของพระเจดีย์” จากแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้มากน้อยเพียงใด					
๔) ท่านได้ “รับรู้ข้อมูลพุทธศิลป์ของรอยพระพุทธรบาท” (ถ้ามี)จากแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้มากน้อยเพียงใด					
๕) ท่าน “รู้สึกถึงคุณค่างานพุทธศิลป์” จากแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้มากน้อยเพียงใด					
๖) ท่านรู้สึก “ระลึกรู้ถึงพระพุทธรเจ้า” เมื่อได้ชมงานพุทธศิลป์จากแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้มากน้อยเพียงใด					
๗) ท่านรู้สึก “ระลึกรู้ถึงธรรมะ” ของพระพุทธรเจ้าเมื่อได้ชมงานพุทธศิลป์จากแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้มากน้อยเพียงใด					
๘) ท่านรู้สึก “ระลึกรู้ถึงการสืบทอดพระพุทธศาสนา” เมื่อได้มาเยือนแหล่งท่องเที่ยวในท้องที่แห่งนี้มากน้อยเพียงใด					

ตอนที่ ๕ ให้นักท่องเที่ยวประเมินศักยภาพของวัด / แหล่งท่องเที่ยวโดยภาพรวม

หัวข้อ	ระดับ				
	น้อย	ค่อนข้างน้อย	ปานกลาง	ค่อนข้างมาก	มาก
๑) ด้านสิ่งดึงดูดใจ แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นที่มีสิ่งดึงดูดใจให้มาสักการะ					
๒) ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวมีทางเข้าถึงสถานที่ต่างๆ ได้โดยสะดวก					
๓) ด้านที่พัก มีที่พักที่สะอาดเงียบสงบอยู่ไม่ห่างจากแหล่งท่องเที่ยว					
๔) ด้านความปลอดภัย แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นที่มีความปลอดภัย					
๕) ด้านกิจกรรมสนับสนุน แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นที่มีกิจกรรมในช่วงเทศกาล					
๖) ด้านรายการนำเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นที่มีเส้นทางไหว้พระเชื่อมโยงกับที่อื่นๆ					
๗) ด้านสังคมวัฒนธรรม ผู้คนในท้องถิ่นที่มีความเป็นมิตรและมีวัฒนธรรมที่ดี					

ตอนที่ ๖ ให้นักท่องเที่ยวได้สะท้อนปัญหาที่พบในวัด / แหล่งท่องเที่ยว

๑) ด้านสิ่งดึงดูดใจ

.....
.....

๒) ด้านการเข้าถึง

.....
.....

๓) ด้านโรงแรมที่พักรอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ

.....
.....

๔) ด้านความปลอดภัย

.....
.....

๕) ด้านกิจกรรมงานประเพณี

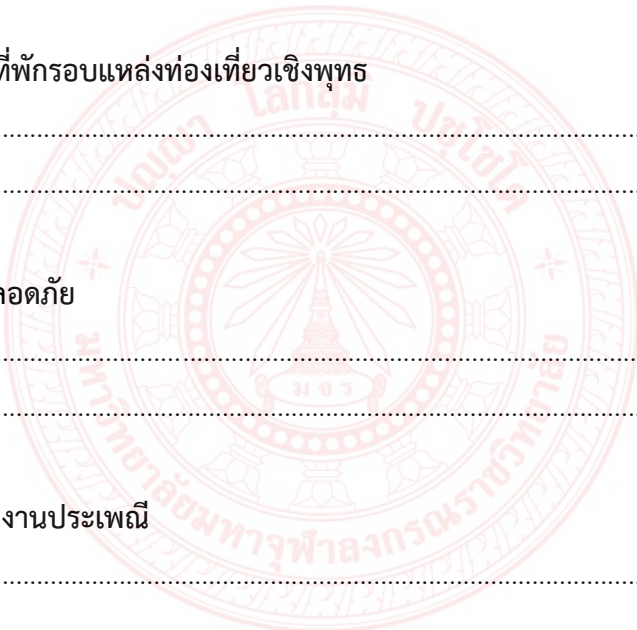
.....
.....

๖) ด้านเส้นทางและรายการนำเที่ยว

.....
.....

๗) ด้านผู้คนและวัฒนธรรม

.....
.....

ภาคผนวก ข.

ภาพกิจกรรมการดำเนินการวิจัย

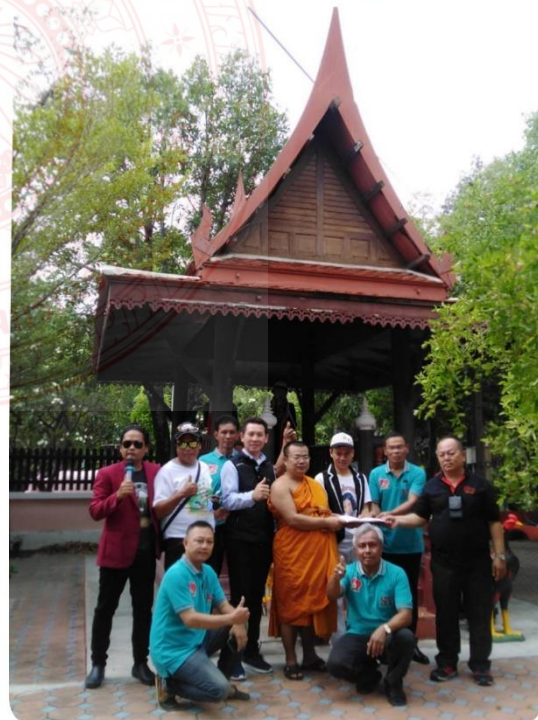
ภาพการประชุมสนทนากลุ่มย่อย เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑
ณ ห้องประชุมห้องเรียนคณะสังคมศาสตร์ มจร วัดป่าเลย์ไลย์ก จ.สุพรรณบุรี

ภาพการประชุมสนทนากลุ่มย่อย เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑
ณ ห้องประชุมห้องเรียนคณะศึกษาศาสตร์ มจร วัดป่าเลี้ยวโศภน จ.สุพรรณบุรี

ภาพการแจกแบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
ระหว่างเดือน มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๑

ภาพการแจกแบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
ระหว่างเดือน มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๑

ประวัติหัวหน้าผู้วิจัย

๑. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) พระมหาวุฒิพงษ์ วุฑฒิวิโส (รอดบำรุง)
(ภาษาอังกฤษ) Phramaha Wutthipong Uddhivamso (Rodbamrung)

๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน /

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์พิเศษหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต
วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ จังหวัดสุพรรณบุรี

๔. ที่อยู่ปัจจุบัน ๒๔๙ ถ.มาลัยแมน ต.รั้วใหญ่ อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี ๗๒๐๐๐

๕. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ อำเภอเมือง
จังหวัดสุพรรณบุรี ๗๒๐๐๐

๖. ประวัติการศึกษา

ศาสนศาสตรบัณฑิต (ศน.บ) สาขาบาลีสันสกฤต พุทธศาสตรบัณฑิต

M.A Buddhist Study University of Delhi India

M.Phil. in Southeast Asia Studies Jawaharlal Nehru University India

Ph.D. in Indo-Pacific Studies Jawaharlal Nehru University India

๗. ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ. ๒๕๕๙ เป็นอาจารย์พิเศษ ปรียญตรี หลักสูตรสาขาปรัชญา ภาควิชาภาษาอังกฤษ
คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๑ เป็นอาจารย์พิเศษ ปรียญตรี สาขารัฐประศาสนศาสตร์
วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรี ศรีสุวรรณภูมิ

พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นกรรมการบริหารหน่วยวิทยบริการ วัดป่าเลไลยก์
คณะสังคมศาสตร์ ศาสตร มหาวิทาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้รับเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสอบโครงการวิทยานิพนธ์ปรียญเอก
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาเอเชียศึกษา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

๘. สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ

พุทธบริหาร

วัฒนธรรมไทย

๙. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

ผู้ร่วมโครงการวิจัย

๑) ได้ผ่านการฝึกอบรม โครงการฝึกอบรม สร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ รุ่นที่ 1 จากสำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ(วช.) มหาลัยศิลปากรและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ พ.ศ. ๒๕๕๙

บทความวิชาการ

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของวัดในจังหวัดสุพรรณบุรี

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) พระครูโสภณวีรานุวัตร, ดร.
(ภาษาอังกฤษ) Phrakru Sophonveeranuwatara, Dr.
๒. เลขหมายบัตรประชาชน /
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต
วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ จังหวัดสุพรรณบุรี
๔. ที่อยู่ปัจจุบัน วัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อ.เมือง จ. สุพรรณบุรี ๗๒๑๖๐
๕. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ อำเภอเมือง
จังหวัดสุพรรณบุรี ๗๒๐๐๐
๖. ประวัติการศึกษา
พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ) สาขาวิชารัฐศาสตร์ มจร
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม.) มหาวิทยาลัยปทุมธานี
รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รป.ด.) มหาวิทยาลัยปทุมธานี
๗. ประสบการณ์การทำงาน
พ.ศ. ๒๕๔๙ เลขานุการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มจร
พ.ศ. ๒๕๕๗ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์
สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ จังหวัดสุพรรณบุรี
พ.ศ. ๒๕๕๘ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร จ. สุพรรณบุรี
๘. สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ
ระเบียบวิธีวิจัย
การบริหารการคลังท้องถิ่น
๙. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
ผู้ร่วมโครงการวิจัย
๑) การวิจัยการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลใต้รัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

๒) การวิจัยประเมินผลการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการ
ฟอกเงิน พ.ศ. 2542

บทความวิชาการ

นิติธรรมกับการพัฒนาการปกครองไทย

ทศพิธราชธรรมกับธรรมาภิบาลของผู้นำที่พึงประสงค์ของสังคมไทย

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) นายปณณวิชญ์ แสงหล้า
(ภาษาอังกฤษ) Mr. Pannawich Sanglar
 ๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน /
 ๓. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต
วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรณภูมิ จังหวัดสุพรรณบุรี
 ๔. ที่อยู่ปัจจุบัน ๖๓๔ หมู่ ๖ ต.จรเข้สามพัน อ.อุททอง จ. สุพรรณบุรี ๗๒๑๖๐
 ๕. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรณภูมิ อำเภอเมือง
จังหวัดสุพรรณบุรี ๗๒๐๐๐
๖. ประวัติการศึกษา
- พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ) สาขาวิชารัฐศาสตร์
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม.) มหาวิทยาลัยปทุมธานี
๗. ประสบการณ์การทำงาน
- พ.ศ. ๒๕๔๙ เลขานุการหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยปทุมธานี
พ.ศ. ๒๕๕๗ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์
สุพรรณบุรีศรีสุวรณภูมิ จังหวัดสุพรรณบุรี
๘. สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ
- ระเบียบวิธีวิจัย
การบริหารการคลังท้องถิ่น
๙. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
- ผู้ร่วมโครงการวิจัย
- ๑) การวิจัยการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
 - ๒) การวิจัยประเมินผลการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542

บทความวิชาการ

นิติธรรมกับการพัฒนาการปกครองไทย

ทศพิธราชธรรมกับบรรณาภิบาลของผู้นำที่พึงประสงค์ของสังคมไทย

